ALAN İZLEME RAPORLARI

HUKUK İZLEME RAPORU

2019

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE YAYINLARI: 66
ALAN İZLEME RAPORLARI: 3

HUKUK İZLEME RAPORU 2019

Proje Yürütücüsü: Lütfi Sunar

Proje Danışmanı: Nihat Erdoğmuş

Editör: Hafsa Nur Engeloğlu

Yazarlar: Necip Taha Gür, Hafsa Nur Engeloğlu, Elyasa Koytak

Uzman Görüş Yazarları: Abdulkadir Yıldız, Nihat Bulut, Osman Vahdet İşsevenler, Ali Osman Karaoğlu, Ömer Faruk Erol

Masanın Farklı Tarafı Yazarları: Ahmet Sait Öner, Cavit Tatlı, Hafsa Nur Engeloğlu, Talha Erdoğmuş, Hüseyin Önal, Musab Osman Öztekin

Proje Asistanları: Rumeysa Şenoğlu, Nisanur Önay, Şerife Sena Poçanoğlu

Katkıda Bulunanlar: Muhammed Hüseyin Ergören, Muhammed Gazali Kılınç, Yasir Alkan

© İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, İstanbul 2020
ISBN: 978-605-06470-3-7 | E-ISBN: 978-625-44342-0-4
DOI: http://dx.doi.org/10.26414/ai0003

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı ve Cilt: Limit Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi ZA13 Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul
Tel: 0212 567 45 35

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

İLKE Vakfı, ilk günden itibaren yaptığı nitelikli çalışmalarla toplumu her açıdan geliştirmeyi kendisine şiar edinmiştir. Bu çalışmalarına temel faaliyet alanlarındaki gelişmeleri izleyerek daha nitelikli bir alanın oluşumuna katkı sağlamak hedefiyle "Alan İzleme" Projesini eklemiştir. Bu kapsamda her yıl İktisat, Eğitim, Hukuk ve Sivil Toplum alanlarında İLKE Vakfı Araştırma Yayın Birimi yıllık izleme ve değerlendirme raporları hazırlamaktadır. Bu raporlarda ilgili alanda bir yıl boyunca yaşanan gelişmeler ve gerçekleşen önemli hadiseler veriler, göstergeler ve değerlendirmeler ışığında ele alınmaktadır.

Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul | +90 216 532 63 70 | bilgi@ilke.org.tr | ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Raporda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nı bağlamaz.

HUKUK İZLEME RAPORU

- 2019 -

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı
İstanbul, 2020

İçindekiler

2019 TÜRKİYE'SİNDE YARGININ GENEL GÖRÜNÜMÜ 24

Anayasa ve İnsan Hakları Hukuku 27

İdare Hukuku 43

Ceza Hukuku 51

Uluslararası Hukuk 63

Özel Hukuk 68

2019 YILINDA YASAMA VE YÜRÜTME İŞLEMLERİ 78

Sayısal Verilerle Yasama 83

Yürütmenin İşlemleri 92

HUKUK EĞİTİMİ VE HUKUK MESLEKLERİ 100

2019'UN BAKİYESİ: SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER 116

Uzman Görüşü

2019 Yılı Anayasa Hukuku Bağlamındaki Tartışmalar
Abdulkadir Yıldız 37

İnsan Hakları Tartışmaları
Nihat Bulut 40

Sınırlarımızı ve Sınırlandırmayı Tanımak Bakımından 2019'da Gündemimiz Hukuk muydu?
Osman Vahdet İşsevenler 61

Türkiye'de 2019 Yılı Uluslararası Hukuk Tartışmaları
Ali Osman Karaoğlu 67

İdare Hukuku Bağlamında 2019 Yılı
Ömer Faruk Erol 99

Masanın Farklı Tarafı

2019 Yılında Türkiye'de İnsan Haklarının Görünümü
Ahmet Sait Öner 41

2019'un Bilançosu: "Af" Beklentisi ve Yerel Seçimler
Cavit Tatlı 75

Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi Yasama'nın Önemini Ortaya Çıkarıyor
Hafsa Nur Engeloğlu 91

Hukuk Fakülteleri Niçin Dönüşmeli?
Talha Erdoğmuş 106

Avukat Gözüyle 2019 Yılında Türkiye'de Hukuka Dair Bir Değerlendirme
Hüseyin Önal 114

Bir Hukuk Öğrencisinin Gözünden 2019 Yılı Nasıl Geçti?
Musab Osman Öztekin 115

Kısaltmalar

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM : Anayasa Mahkemesi
BAM : Bölge Adliye Mahkemesi
BİT : Belediye İktisadi Teşebbüsü
CBK : Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu
HAGB : Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
HSK : Hakim ve Savcılar Kurulu
KHK : Kanun Hükmünde Kararname
KİT : Kamu İktisadi Teşebbüsü
OHAL : Olağanüstü Hal
SPK : Sermaye Piyasası Kurulu
STK : Sivil Toplum Kuruluşu
TBB : Türkiye Barolar Birliği
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK : Türk Ceza Kanunu
TİHEK : Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TYAP : Toplumsal Yapı Araştırma Programı
YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu
YSK : Yüksek Seçim Kurulu

Tablolar ve Şekiller Listesi

Tablolar

Tablo 1. Hukuk Mahkemeleri Dosya Sayısı ve Ortalama Görülme Süresi-Gün. 71

Tablo 2. 27. Yasama Dönemi 1, 2 ve 3. Yasama Yıllarında İşleme Alınan Denetim Önergeleri, Yazılı Soru Önergeleri 86

Tablo 3. 27. Yasama Dönemi 1, 2 ve 3. Yasama Yıllarında İşleme Alınan Denetim Önergeleri, Genel Görüşme Önergeleri 86

Tablo 4. 27. Yasama Dönemi 1, 2 ve 3. Yasama Yıllarında İşleme Alınan Denetim Önergeleri, Meclis Araştırması Önergeleri 86

Şekiller

Şekil 1. Anayasa Mahkemesi'ne Açılan İptal Davalarının Görünümü 28

Şekil 2. Anayasa Mahkemesi'ne İtiraz Başvurularının Görünümü 28

Şekil 3. Bireysel Başvurulara İlişkin Denetim 29

Şekil 4. Karara Bağlanan Bireysel Başvuru Tipleri 30

Şekil 5. Bireysel Başvuru İhlal Kararlarının Hak ve Özgürlüklere Göre Dağılımı 31

Şekil 6. Adil Yargılanma Hakkının Alt Dallarında Görülen İhlal Kararları 31

Şekil 7. Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumuna Yapılan Bireysel Başvurular 34

Şekil 8. Ayrımcılık Yasağı İhlal Başvurularının Alt Konuları 34

Şekil 9. 2019 yılı Ulusal Önleme Mekanizması Başvuru Konuları 35

Şekil 10. AİHM'nin Türkiye Hakkında Verdiği İhlal Kararlarının Dağılımı 36

Şekil 11 Danıştay Dava Daireleri ve Kurullarının Dosya Yükü ve Dosya Çözme Kapasitesi 44

Şekil 12. İdare Mahkemelerinin İş Yükü ve Uyuşmazlık Konularının Görünümü ve Dosya Çözme Kapasitesi 45

Şekil 13. 2019 yılı İdare Mahkemelerinde Öne Çıkan Dava Konuları 45

Şekil 14. İdari Uyuşmazlığı Yargı Öncesi Çözme Yolu Olarak Ombudsmana Yapılan Başvuruların Görünümü 46

Şekil 15. Ombudsmanlık Kurumu Sonuçlandırılan Dosyaların Karar Türleri 47

Şekil 16. Kamu Denetçiliği Kurumuna Yapılan Şikayet Başvurularının Konularına Göre Dağılımı 48
Şekil 17. Yargıtay Ceza Dairelerinin Dosya Sayısı ve Dosya Çözme Kapasitesi, 2012-2019 52
Şekil 18. Cumhuriyet Başsavcılıklarına Gelen İhbar Dosya Sayısı 52
Şekil 19. Cumhuriyet Başsavcılıklarındaki Soruşturma Dosya Sayısı 53
Şekil 20. Cumhuriyet Başsavcılıklarının Verdiği Kararların Görünümü 54
Şekil 21. Cumhuriyet Başsavcılıklarına Ait Dosyalardaki Suç Tipleri 54
Şekil 22. Ceza Hukukunda Uzlaştırmanın Görünümü 55
Şekil 23. Ceza Mahkemelerinde Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı 56
Şekil 24. Yargıtay Hukuk Daireleri ve Genel Kurulu Dosya Yükü ve Dosya Çözme Kapasitesi 68
Şekil 25. Hukuk Mahkemelerinde Dosya Sayısı ve Dosya Çözme Kapasitesi 69
Şekil 26. Hukuk Mahkemeleri Dava Ortalama Görülme Süresi 70
Şekil 27. Hukuk Mahkemeleri Mahkeme Türüne Göre Toplam Dosya Sayısı Artış/Azalış Oranı, 2018-2019 71
Şekil 28. 2019 Yılı Hukuk Mahkemelerinde Açılan Dava Konu ve Sayıları 72
Şekil 29. Yıllara Göre Açılan Boşanma Dava Sayısı 72
Şekil 30. Boşanma Davalarında Sebepler 73
Şekil 31. Arabuluculuk Türüne Göre Anlaşma Oranları 74
Şekil 32. Kanun Teklifi, Kanun Tasarısı ve TBMM Kararı Sayıları 83
Şekil 33. Yasama Dokunulmazlığı Tezkereleri 84
Şekil 34. Yasama Dönemlerine Göre Denetim Önergeleri Sayıları 85
Şekil 35. Yazılı Soru Önergesi Sayıları 87
Şekil 36. Dilekçe Komisyonuna Gelen Dilekçe Sayısı 88
Şekil 37. Dilekçe Komisyonuna Gelen Dilekçelerin Konularına Göre Sayıları, İlk 5 Konu. 88
Şekil 38. Cumhurbaşkanlığı İşlemleri, 2019 92
Şekil 39. Hukuk Fakülteleri Akademisyen Sayıları, 2020 102
Şekil 40. Devlet Üniversiteleri Hukuk Fakültesi Akademisyen Sayıları 103
Şekil 41. Vakıf Üniversiteleri Hukuk Fakültesi Akademisyen Sayıları 103
Şekil 42. Hukuk Fakültesi Öğrenci Sayıları, 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı 104
Şekil 43. 2012-2019 Hâkim- Savcı Sayıları 104
Şekil 44. Hukuk Fakültesi Mezunlarının Artış Seyri 107
Şekil 45. Kuruluş Yıllarına Göre Hukuk Fakültesi Sayısı 108
Şekil 46. Üniversite Türüne Göre Hukuk Mezunlarının Yüzdeleri 109
Şekil 47. Avukat Sayısındaki Artış 110
Şekil 48. Yıllara Göre Kadın ve Erkek Avukat Yüzdeleri 111

Takdim

Lütfi Sunar

İLKE Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Alan İzleme Raporları Projesi Koordinatörü

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı olarak, toplumsal ihtiyaçların giderilmesi için faydalı işler yapmayı ve sosyal problemleri çözmeye yönelik fikirler üretmeyi kendimize şiar edindik. Dolayısıyla İLKE olarak çalışmalarımızı Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu alanlarda bilgi, politika ve strateji üreterek, karar alıcılar ile sivil toplum arasında bir köprü vazifesi icra edecek biçimde gerçekleştiriyoruz. Eğitim, iş ahlakı, sivil toplum, hukuk ve yönetim alanlarında şimdiye kadar gerçekleştirdiğimiz çalışmalarla topluma önemli katkılar sağladık.

Her biri alanlarında yenilikçi ve kıymetli faaliyetler yapan İlmi Etüdler Derneği (İLEM), Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği (YEKDER), Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD), İLKE çatısı altında yer almaktadır. Bunların yanı sıra vakıf bünyesindeki İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) ve Kurumsal Yönetim Akademisi (KYA) ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini sürdürmekteyiz. Tüm kurumlarımızla güçlü bir toplum inşası sürecinde etkin rol oynamayı ve yalnızca bir topluluğun sorunlarıyla değil tüm insanlığın meseleleriyle ilgilenmeyi önemsiyoruz.

İLKE Vakfı olarak 2017 yılında başlattığımız Geleceğin Türkiyesi projesi kapsamında Eğitim, Yükseköğretim, Ekonomi, Yönetim, Dış Politika, Kültür Politikaları, Sosyal Politikalar ve Sivil Toplum konularında hazırladığımız ve hazırlayacağımız raporlar ile Türkiye'nin geleceğinin belirlenmesi için bir bilgi birikimi oluşturmaya çalışıyoruz. Böylece bu temel alanlarda geleceğe ışık tutacak uygulanabilir çözüm önerileri içeren yol haritaları belirlemekteyiz.

Bize göre bir toplumun gelişiminin belirleyicileri olan ekonomi, eğitim, hukuk ve sivil toplum alanlarının yıllık periyotlarla izlenip değerlendirilmesi gerekir. Bu alanlardaki zamanla genişleyen veriler çeşitli açılardan uzmanlar, akademisyenler ve uygulayıcılar tarafından izlenmektedir. Bu alanlara dair çıkarılacak yasalarda, yapılacak planlamalarda ve düzenlenecek yeni sistemlerde de bu alanların verilerine dayalı, gerçekçi bilgi ihtiyacı bulunmaktadır. İLKE Vakfı olarak tam bu noktada meselelere veriler ekseninde yaklaşarak, karar alıcıların yararlanabileceği bilgiler ve bakışlar sağlamayı hedeflemekteyiz.

Alan İzleme Raporları ile ekonomi, eğitim, hukuk ve sivil toplum alanlarındaki yıllık gidişatı ve sorunları, önemli gelişmeler, veriler ve vakalardan hareketle belirleyip, çözüm üretilmesi mümkün bir perspektif sağlamayı amaçlamaktayız. Bu raporlar ilgili alandaki verilerin derlenmesiyle oluşturulmuş bir veri tabanı üzerinde bina edilmektedir. Bu veriler tasviri bir bakışla değerlendirilip ileride de kullanılmak üzere göstergeler inşa edilmektedir.

Alan İzleme Raporlarında gelişmeleri teorik bir bakışla ele alıp araştırmacıların ve karar alıcıların faydasına sunmaktayız. Raporlarda alandaki bir yıllık gelişmeyi tek bakışta sunmayı amaçlayan panoramik bölümler ve kritik konulara dair derinlemesine analiz bulunduran bölümler bulunmaktadır.

Elinizdeki raporda son on yıldaki gidişatı eksene alarak 2019 yılında hukuk alanının durumu ve gelişmeler değerlendirilmiştir. Hukuk alanında yaşanan gelişmeler ve sorunlar kadar ele alınmayan ve ihmal edilen boyutlar da raporda kendisine yer bulmuştur. Türkiye'de hukuk sisteminin problemlerinin çözülmesi için yapılması gerekenlerin dile getirilmesi raporun öne çıkan özelliklerinden biri olmuştur. Raporda tekil sorunlara değil bütüncül-sistemsel meselelere işaret edilmeye çalışılmıştır.

Bu raporun geçmişten alınacak derslerin alınmasına ve geleceğe yönelik güçlü adımların atılmasına ve daha adil ve müreffeh bir Türkiye'nin oluşmasına vesile olmasını temenni ederiz.

Sunuş

Necip Taha Gür

Alan İzleme Raporları Hukuk Alan Sorumlusu

Hukuk sisteminin geleceğe dair öngörüde bulunarak etkili bir şekilde çalışması, geçmişle yüzleşmek ve onun etkilerini analiz etmekle mümkündür. Geçmişte yaşanan hukuki olaylar, bu olaylara toplumun ve ilgili kurumların bakışı, şimdi ve gelecek için projeksiyon oluşturması bakımından dikkate alınmalıdır. Hukuk İzleme Raporu'yla Türkiye'nin bir önceki yılının "hukuk bilançosu" gösterilmeye çalışılmaktadır.

Hukuk İzleme Raporu, kamu otoriteleri tarafından her yıl düzenli olarak kamuoyuyla paylaşılan istatistiki verileri anlamlandırma hedefini taşımaktadır. Bir yönüyle sayısal verilere hukuki mana verilmesi çabasını içermektedir. Bir diğer yönüyle, hukukun farklı dallarından kişilerin görüşlerini içererek bütüncül bir değerlendirme yapabilme imkânını kamuoyuna sunmayı hedeflemektedir. Bunların yanı sıra Hukuk İzleme Raporu, sıradan gündem arasında kaybolabilecek hukuki olayları ayrıştırarak gündeme salt hukuki bakışı da sağlama gayesindedir. Bu yönüyle rapor, hukukun ülke gündeminde çoğu zaman siyasallaştığı durumlar için siyasetten ari, sırf adalet üzerine düşünmenin bir kapı aralamasıdır. Toplum olarak "geçen yıl ne izledik"i göstererek bundan sonra "ne izlemeliyiz" veya "ne izleyeceğiz" tahmini yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Önleyici tedbirlerin alınmasına zemin oluşturmak ve bütüncül bakış açısıyla hukuk sistemindeki tıkanıkların fark edilmesine yardımcı olmak gayesini de taşımaktadır.

Hukuk İzleme Raporu'nun alanın genişliğine rağmen geçmiş veriler üzerinden değerlendirmede bulunması, Türkiye'de bir ilk olarak kabul edilebilir. Adli ve idari makamların kendi çalışma alanlarıyla ilgili istatistiki veri ve değerlendirmeleri kısmen bulunmasına rağmen raporun hazırlanışı, Türkiye'de hukuka geniş perspektiften bakabilmeyi sağlama niyetine dayanmaktadır. Elbette hukukun hayatın her alanına sirayet etmesi ve kendi içerisinde alan ayrışmasının keskinliği, bu raporun kapsam ve içeriğinin belirlenmesi noktasında en önemli kısıt olarak kabul edilmelidir. Bu kısıtlılığa rağmen süreç takibini içermesi bakımından Hukuk İzleme Raporu; politika oluşturmayı, önerilerde bulunmayı ve belli durumları öngörerek planlamalar yapmayı kolaylaştırıcı bir işlev görecektir.

Yönetici Özeti

Bu rapor, 2019'un hukuk resmini uzaktan ve yakından görebilmek adına 2019 yılını yargısal makamlara, yasama ve yürütmeye, hukuk mesleklerine ait temel istatistiki veriler üzerinden incelemektedir. Raporun başlangıcında 2019 yılı içerisinde gerçekleşen hukuki olaylara kronolojik olarak bakmanın yanı sıra tematik hukuk gündemine de yer verilmiştir. Rapor üç ana bölümden oluşmaktadır. "2019 Türkiye'sinde Yargının Genel Görünümü" başlığını taşıyan ilk bölümde, hukukun yargı ayağı 2010'lu yılların ve özelde 2019'un sayısal verileri kapsamında ele alınmaktadır.

Anayasa Mahkemesi sayısal veriler kapsamında incelendiğinde, bireysel başvuruya ilişkin dosya sayısının her yıl artma eğiliminde olması, bu yolun kullanımı ve alınacak sonuç konusunda bireylerin farkındalık içerisinde olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan en fazla ihlal edilen ilk üç hak türünde, bireysel başvurunun yürürlüğe girdiği yıldan bu yana değişiklik olmamıştır. Adil Yargılanma Hakkı, Mülkiyet Hakkı ve İfade Özgürlüğü, ihlal verilen kararların başında yer almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce verilen ihlal kararlarına da bakıldığında ilk iki sırada adil yargılanma ve ifade özgürlüğü ihlal kararlarının yer alması, Türkiye'nin bir yargılama adaleti ve ifade özgürlüğü sorunu olduğunu göstermektedir. Ancak 2019 yılı için Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru ihlal kararlarında adil yargılanma hakkının üçüncü sıraya gerilemesini, bu yolun, ilgili mercileri, insan hakları hukuku bakımından olumlu yönde etkilediği şeklinde okumak gerekir.

Danıştay'a dair sayısal verilere ilk bakıldığında, bir idari uyuşmazlığın ortalama görülme süresinin bir önceki yıla göre 111 gün azalarak 458 güne gerilediği dikkat çekmektedir. Danıştay dava dairelerine yıl içinde gelen dosya sayısının azalmasında 20 Temmuz 2016 tarihinde uygulamaya giren istinaf kanun yolunun etkisi bulunmaktadır.

Sayısal verilerle Yargıtay incelendiğinde, hukuk ve ceza dairelerindeki bir dosyanın önceki yıla göre ortalama görülme gününde ve gelecek yıla devreden dosya sayısında azalma görülmektedir. Dolayısıyla Yargıtay'ın hem ceza hem de hukuk dairelerinin dosya çözme yeteneklerinde artış yaşandığı söylenebilecektir.

Cumhuriyet Başsavcılıkları yıllara göre izlendiğinde, bir önceki yıla göre 2019 yılındaki ihbar sayısının iki katına çıktığı dikkat çekmektedir. Ancak ihbar sayısının bu denli artışına rağmen savcılık tarafından soruşturma açma karar oranının bir önceki yıla göre %13,7'ye gerilediği görülmektedir. Dolayısıyla suç ihbarı artmasına rağmen savcılıklarca soruşturma açma oranının artmamış olması, asılsız ihbarın fazlalığını akla getirse de bu konuda net bir sonuca ulaşmak ancak disiplinlerarası çalışmalarla mümkün olacaktır.

Hukuk mahkemelerine ilk bakışta, Asliye ve Sulh Hukuk Mahkemelerinde bir hukuki uyuşmazlığın ortalama görülme süresinin artış gösterdiği tespit edilmiştir. Konularına göre bakıldığında

ise boşanma davalarının verasetten sonra ikinci sırayı aldığı görülmektedir. 2018 yılına göre 2019 yılında %0,7 oranında açılan dava sayısında artış yaşandığı ve açılan boşanma davalarında verilen kararlarda çoğunluğun anlaşmalı şekilde sonuçlandığı "Özel Hukuk-Hukuk Mahkemeleri" kısmında değerlendirilmektedir.

Arabuluculuk verileri bize ilk etapta, arabuluculuk kültürünün yaygınlaşmaya başladığını göstermektedir. Bu kuruma başvuru bir önceki yıla göre artış gösterirken anlaşma sağlanma oranı da ihtiyari arabuluculuk bakımından %98,7 gibi yüksek bir orandır. Meselenin genel görünümünde ise ihtiyari arabuluculuğa nazaran dava şartı arabuluculukta anlaşma oranının düşük olması, tüketilmesi gerekli bir yoldan öte başka bir anlam yüklenmediğini ifade etmektedir.

Sayısal verilerle İdare Mahkemeleri incelendiğinde, idari uyuşmazlığın bir önceki yıla göre daha fazla idare mahkemeleri önüne geldiği tespit edilmiştir. Bu durum, idari uyuşmazlıkların yargı öncesi çözüm yollarıyla çözüme kavuşturulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Genel görünümde ombudsmana yapılan başvuru sayılarının her geçen yıl artması, idari uyuşmazlıkların yargı dışı yollarla çözümlenmesi isteği noktasında önemli bir gelişme olarak ele alınmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile idari işlem olarak tesis edilen Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin (CBK) 2019 yılındaki düzenleme alanları tespit edilerek etkililiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. CBK'ların düzenleme alanları izlendiğinde, idari teşkilat ve kamu personel hukuku alanına yoğunlaştıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra ilgili kararname üzerinden kanun ve CBK ilişkisine işaret edilmiştir.

2019 yılında gündeme gelen ulusal üstü/uluslararası davaların konularına da işaret edilmektedir. Diğer taraftan ülke gündeminde öne çıkan hukuki olaylar, sosyal medyadaki adalet arayışlarıyla birlikte gösterilerek erken evlilik mağduriyetleri ve İstanbul Sözleşmesi tartışmalarının içeriğine dair görüşler sunulmaktadır.

Raporun ikinci bölümünü oluşturan "Yasama ve Yürütme İşlemleri" kapsamında temel sayısal verilere yer verilmektedir. Sayısal verilerin yanı sıra yasama erkini oluşturan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) içerisinde çalışmalarını yürüten komisyonlardan biri olan Dilekçe Komisyonu'nun istatistiklerine yer verilmiş olup kamuoyu gündeminde yer edinen olaylar bağlamında 2019 yılı içerisinde faaliyet yürüten komisyonlara ve çalışmalarına değinilmiştir. Bu kapsamda hayvan haklarına, şüpheli çocuk ölümlerine dair kurulan meclis araştırma komisyonları yıl içinde kurulan komisyonlardandır. Yürütme erkine dair sayısal veriler ile birlikte Adalet Bakanlığı'nın tutuklu-hükümlülere, avukatlara dair uygulamaya geçirdiği yeni çalışmalara yer verilmektedir. Birbirini doğrudan etkileyen toplum-hukuk-devlet arasındaki ilişkinin görülmesi amacıyla Adalet Bakanlığı'nın çeşitli basın açıklamalarına değinilmektedir.

"Hukuk Meslekleri ve Eğitimi" başlığını taşıyan son bölümde, mesleklerin hâlihazırdaki görünümü ile hukuk fakülteleri ve öğrenci sayıları birlikte sunulmaktadır. Öğrenci sayıları ile hâkim-savcı-avukat sayılarına bakıldığında meslek olarak avukatlığın öne çıktığı görülmektedir. Bu çerçevede rapor kapsamında ağırlıklı olarak hukuk mesleklerinden avukatlık mesleğinin genel görünümü ve temel problemleri ele alınmaktadır.

Giriş

Türkiye'nin hukuk gündemi, sosyal tartışma ve sorunlarla sürekli yenilendiği için her dönem yoğun olagelmiştir. Hiç şüphe yok ki bir memleketin gündeminde her daim hukuki meseleler bulunur. Zira hukuk adı verilen normatif düzenden taşan, onunla çatışan edimlerin olması doğaldır. Durkheim'dan mülhem bu tip edimlerin yok denecek kadar az veya normun normalliğinden şüphe ettirecek kadar çok olmamasının temenni edilmesi gerekliliğini ifade edebiliriz.

Bir toplumda norm dışı davranışlar yok denecek kadar az ise ya ihlallerin maskelendiğinden yani kimi ihlal niteliğinde davranışların kayırıldığından ya da toplumsal dönüşümü engelleyecek düzeyde bir baskının varlığından şüphelenmemiz gerekir. İhlallerin çok olması durumunda ise etkin bir hukuk düzenin varlığından şüphe ederiz; normlar adil olmayabilir, normların yürütülmesi ehil olmayan kişilerce yapılıyor olabilir, normlar ile düzenlemeye yöneldiği toplumun arasında mesafe açılmış olabilir vb. Fakat her hâlükârda normlar, hukuk sisteminin bir parçası niteliğindedir. Bu itibarla hukuk kurallarının bilançosu, o ülkenin hukuk düzeni bakımından işaretler verebilir.

Hukuk sisteminin kendisini gündeme almak tek tek ihlallere odaklanmış bakışı aşabilmeyi gerektirir. Hukuk sistemi, toplumsal düzenin temininde işlevi olan unsurlardan yalnızca biridir. Devletlerde toplumsal düzeni temin eden, uyuşmazlıkları çözen başka normatif düzenler de mevcuttur. Bu nedenle hukuk sistemini birçok parametreyi birlikte düşünerek değerlendirmek zaruridir. Ancak farklı çözüm yolları ve parametreler, toplumsal düzenin teminine ve işleyişine doğrudan etki etse de modern toplumda hukuk sisteminin asliliği tartışılmazdır. Dolayısıyla her modern toplum; düzen, öngörülebilirlik, istikrar vb. nitelikleri haiz olma gayesi güdüyorsa hukuk devleti olma zorunluluğu ile karşı karşıya kalır. Hukuk, yaşayan ve canlı bir alan olduğundan bir devletin metinlerde kendisini hukuk devleti olarak tasvir etmesi, kendisini hukuk devleti kılmamakta, hukuk devletinin ancak devlet ile birlikte toplumun davranışlarıyla ortaya çıktığı unutulmamalıdır.

Türkiye hukuk devleti olma yönünde âdeta sosyal ve hukuki laboratuvar gibi sürekli yeni çözümler, durumlar üretmektedir. Yaşadığı tartışmalarla bir yandan "yorulurken" diğer yandan şartların zorladığı çözümler üreterek "tecrübe kazanmakta", "gelişmekte"dir. Örneğin; Türk hukukunda geçmişten bu yana adaletin geç tecelli ettiğine dair toplumsal bir algı mevcuttur. Bu durum sistemde bir yorgunluk ve yıpranma belirtisi olarak gözükse de diğer taraftan bir tecrübe ve gelişim vesilesi. Diğer taraftan hukuk kurallarının sürekli değiştiğinden bahisle yamalı özellik arz etmesi, yargı yerlerin-

de aynı konuyla ilgili farklı kararlar verilebilmesi, verilen kararların toplumsal yapı ile uyum sorununun olması gibi üzerinde durulması gereken önemli meseleler de bulunmaktadır.

Türkiye'nin Hukuk Alanı İzleme Raporu, hukuk devleti olma yolunda -ona uygun, onunla bağdaşabilir veya ona aykırı- uygulamaları üst bir bakışla analiz edip geçmişi şimdinin parçası kılarak geleceğe ışık tutma gayesi taşır.

2019'daki Hukuki Olayların Kamusal Görünümü

OCAK

2 Ocak

Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi araştırma görevlisi Ceren Damar Şenel öldürüldü.

14 Ocak

7 kişilik Palu ailesinden 6'sı tutuklandı.

19 Ocak

Danıştay, Muhsin Yazıcıoğlu olayındaki takipsizlik kararını kaldırdı.

ŞUBAT

6 Şubat

İstanbul Kartal'da çöken Yeşilyurt Apartmanı'nın 3 kaçak kata rağmen imar affı kapsamında başvuru yapıldığı açıklandı.

20 Şubat

Gezi Parkı soruşturmasında 16 şüpheli hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis istemiyle iddianame hazırlandı.

28 Şubat

Çorlu tren kazasında takipsizlik kararı verildi.

MART

26 Mart

Çiftlik Bank'ın sahibi Mehmet Aydın hakkında düzenlenen iddianame kabul edildi.

31 Mart

Mahallî idare seçimleri sonucuna 25 ilde itirazlar yapıldı.

NİSAN

9 Nisan

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Saadet Yüksel, AİHM yargıcı olarak seçildi.

MAYIS

2 Mayıs

Mahallî idare seçimleri soruşturmaları açıldı. 100'ün üzerinde kişi ifadeye çağırıldı.

3 Mayıs

AYM, tutuklu Kadri Gürsel ve Murat Aksoy'un başvuruları sonucunda tazminat ödenmesine hükmetti.

3 Mayıs

Nafaka ödeme sisteminde değişiklik öngören kanun teklifi hazırlandı.

3 Mayıs

Anayasa Mahkemesi, Ahmet Altan ve Nazlı Ilıcak'ın başvurusunda hak ihlali görmedi.

11 Mayıs

Türkiye genelinde nöbetçi noterlik uygulamasına geçildi.

13 Mayıs

Reyhanlı saldırısının planlayıcısına, 53 kez ağırlaştırılmış müebbet cezası verildi.

22 Mayıs

Anayasa Mahkemesi, Osman Kavala'nın bireysel başvurusunu reddetti.

23 Mayıs

AK Parti'nin öne sürdüğü "KHK'lıların da oy kullandığı" iddiası reddedildi.

30 Mayıs

İzmir'in Kınık ilçesi Asliye Ceza Mahkemesi Hâkimi, şikâyetçisi olduğu davayı hakim olarak yönetti.

30 Mayıs

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Yargı Reformu Stratejisi Belgesi'ni açıkladı.

HAZİRAN

11 Haziran

Berkin Elvan'ın ailesinin bireysel başvurusu reddedildi

14 Haziran

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 11. Hukuk Dairesi, bir boşanma davasında, süresiz nafaka verilmeyeceğine hükmetti.

TEMMUZ

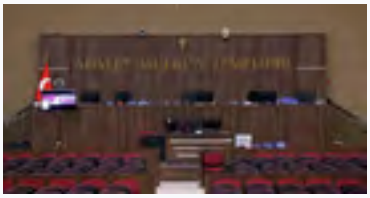

1 Temmuz

Ergenekon davasında örgüt üyeliğiyle suçlanan tüm sanıklar beraat etti.

12 Temmuz

Şehit Mehmet Selim Kiraz'ın failleri ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı.

27 Temmuz

AYM, "Bu suça ortak olmayacağız" başlıklı bildiriyi imzalayan akademisyenlerin ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verdi.

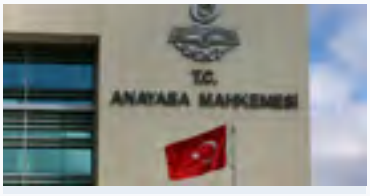

HAZİRAN

1 Ağustos

Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayınların internet ortamından sunumu hakkındaki" yönetmelik Resmî Gazete'de yayımlandı.

29 Ağustos

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, VERBİS'e 30 Eylül'e kadar kaydolunmaması hâlinde para cezası uygulanacağını açıkladı.

EKİM

17 Ekim

Birinci Yargı paketi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek kanunlaştı.

24 Ekim

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda 24 Ekim 2019'da yapılan değişiklikle gündeme gelen "seri muhakeme usulü" 1 Ocak 2020'de uygulanmaya başladı.

KASIM

24 Kasım

Anayasa Mahkemesi, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası memuriyete girişte getirilen "güvenlik soruşturması" uygulamasını iptal etti.

ARALIK

24 Aralık

201 sayılı Kamulaştırma Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmî Gazete'de yayımlandı.

26 Aralık

Wikipedia'nın erişiminin engellenmesi kararı AYM tarafından kaldırıldı.

2019'un Tematik Özeti

Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri

2019 yılı, cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin bütünüyle uygulandığı ilk yıldı. İdari teşkilat ve kamu personel hukuku alanında yoğunlaşan otuz civarında cumhurbaşkanlığı kararnamesi, Resmî Gazete'de yayınlandı. Dikkat çeken durum, CBK ile düzenlenemeyecek alanla ilgili aynı günkü Resmî Gazete'de kanun çıkarılması oldu. Mevcut durumda iktidar partisinin yasama içerisindeki ağırlığı hissedilirken Meclis'in ağırlığının değişmesi durumunda, yasama ve yürütmenin çatışma ihtimali, cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin bir gerilim alanı olarak karşımızda durmaktadır.

Hukuk Fakülteleri ve Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı

2019 yılında son kurulan Çankırı Karatekin Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile hukuk fakültelerinin sayısı 83 oldu. Fakülte sayılarının artışı ile ilgili süregelen hukuk eğitimi tartışmaları, 2019 yılında hukuk mesleklerine giriş sınavını getirdi. Buna göre hukuk mesleklerine giriş sınavının hukuk fakültesine yeni başlayacak öğrencilere uygulanacağı düzenlendi. Hukuk mesleklerine giriş sınavının dört yıl sonraki ilk uygulaması ve neticesi merakla bekleniyor.

2019 Seçimleri ve Yüksek Seçim Kurulu

31 Mart Mahallî İdare Seçimleri ve ardından yaşanan İstanbul seçimlerinin iptalinin tartışıldığı 2019 yılı, siyaseten dersler çıkarılması gereken bir yıldı. Seçimin iptali ve Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları, gelecek yıllarda yapılacak seçimlerdeki muhtemel tartışmalara zemin hazırladı. Bu seçim ve sonrasında yaşanan hukuki gelişmeler, ülkenin demokrasi hayatı bakımından önemlidir. Bu minvalde Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kararları da incelenmeye değerdir.

Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları

2019 yılı ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru neticesinde verdiği kararların çokça gündemde olduğu bir yıldı. Nazlı Ilıcak, Osman Kavala, Can Dündar, Barış Akademisyenleri hakkında verilen kararlar, hukukun siyasetin şekillendirdiği bir mecradan çıkarılarak salt hukuki bakışla meselelerin ele alınması gerekliliği noktasında hatırlatmalarda bulundu. Bireysel başvuru neticesinde verilen karar dağılımlarına bakıldığında, ihlal edilen haklar bakımından adil yargılanma hakkı ilk sırada karşımıza çıkmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de en fazla ihlal kararı verdiği hak türünün adil yargılanma hakkı olması, yargılama adaletinin bir problem olarak karşımızda durduğunu gösteriyor.

Adalet Arayışının Yeni Yüzü: Sosyal Medya

2019 yılı, farklı bir iktidar alanı olarak sosyal medya üzerinden adalet arayışlarının çokça gündeme geldiği, sadece gündeme gelmekle kalmayıp adli ve idari makamları harekete geçirici etki doğurduğu bir dönem olarak karşımıza çıktı. Bununla birlikte bazı olaylar karşısında sosyal medyada oluşan kitlelerin etkisizliği de görüldü. Sosyal medya üzerinden adaleti sağlama niyetinin, her ne kadar delillerin karartılmasının önüne geçilmesi gibi pratik faydaları olabileceği düşünülse de hukuk sistematiğini bilmeyen kişilerce oluşturulabilen kamuoyu baskısına karşı hukuk sisteminin direnci önemlidir.

Süregelen Tartışma Aile

Toplumun temel birimi aile üzerindeki tartışmalar, 2019 yılı boyunca da boyut değiştirerek devam etti. Her iki tarafın da isteğiyle gerçekleşen erken evlilik sonrasında, erkeğin cinsel istismardan yargılanarak aile birliğinin dağıldığı iddiaları bu tartışmaların başında geliyor. Diğer taraftan İstanbul Sözleşmesi'nin aile ve ahlaki değerler üzerindeki olumsuz etki iddiaları etrafında dönen tartışmalar devam ediyor.

2019 TÜRKİYE'SİNDE YARGININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Yargının genel görünümü gibi oldukça kapsamlı bir başlık altında değerlendirme yapabilmek için bazı tasniflere gidilmesi ve bazı meselelerin kapsam dışında bırakılması gibi bir zaruretimiz bulunmaktadır. Çokça bilinen tanımıyla "adalete yönelmiş, toplumsal yaşama düzeni" olan hukukun sosyal yaşamla ilgisi dolayısıyla temas etmediği, etkilemediği ve hakkında söz söylemediği neredeyse hiçbir alan yoktur. Dolayısıyla Türkiye'de Yargının Genel Görünümü ifadesindeki iddialı başlığın, "efradını cami, ağyarını mâni" olacak şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hukuk tarihi boyunca bazı pratik gerekçelerle olduğu gibi toplumların kültürüne, ekonomisine ve diğer etkenlerine bağlı olarak farklı tasnifler üzerinden hukuk anlatılmaya çalışılmıştır. Biz de Roma hukukundan itibaren Kıta Avrupası sisteminde kabul edilen ve temel olarak hukuki uyuşmazlıkların farklı yargı kollarında görülmesi gibi bir düşünceden hareket eden kamu hukuku-özel hukuk ayrımında, yargı mercilerinin kararlarının sayısal görünümünü güncel ve öne çıkan verileri bağlamından tasniflendirerek açıklamaya çalıştık.

Kamu hukuku, bir organizma olarak devletin güçlerini düzenleyen hukuk bölümüdür. Hukuku, özel hukuk ve kamu hukuku şeklinde ikili bir ayrıma tabi tuttuğumuzda, hukukun bu bölümü doğrudan devletle ilgilidir. Kamu hukuku, özel hukukun kurulmuş olma özelliğinin aksine kurucu bir hukuktur. Bu bakımdan raporda, kamu hukukunun inşa edici ve çevreleyici görünümü, temel kamu hukuku alanlarında faaliyette bulunan yargı mercilerinin zaviyesinden incelenmiştir.

Özel hukuk ise kamu hukukunun aksine kurulmuş olan hukuktur ve eşitler arası bir hukuki rejimin gereği olarak da yargılamanın adli yargı eliyle yapılması sonucunu doğurur. Kamu hukuku ve özel hukuk şeklindeki temel ayrımın esas sebeplerinden biri de toplum içinde yaşayan bireylerin birbirleri ve toplulukları ile olan ilişkilerini, eşitlik ve irade özgürlüğü çerçevesinde düzenleme konusu yapması hasebiyle ayrı bir yargı kolu tarafından denetlenmesi gerektiği düşüncesidir. Bu itibarla adli yargıdaki hukuk uyuşmazlıklarının görünümü ve hukuk uyuşmazlıklarının yargı dışı çözümlenme yollarının sayısal görünümü üzerinden küçük ölçekte 2019'un Türkiye'sine Özel Hukuk bakışı gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Anayasa ve İnsan Hakları Hukuku

Anayasa Hukuku, kamu hukukunun öncü bir dalıdır. Anayasa yargısı ise bu hukuk dalında, kanunların ve cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesini sağlayıcı işlev görmektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin hukuk gündeminde Anayasa yargısı bu işlevini yerine getirirken siyasetin temel parametrelerinde değişimler yaratan roller de üstlenmiştir. Bu sebeple kimi dönemlerde, Anayasa yargısının meşruluğu da tartışma konusu olmuştur.

Anayasa Yargısı

Bu raporda, Anayasa yargısındaki sayısal veriler, iptal ve itiraz başvuruları bağlamında ele alınmıştır. Bir ülkedeki normlar hiyerarşisinin en tepesini yani kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetlemenin soyut ve somut norm denetimi olarak iki usulü, Anayasa yargısında ilk bakışta incelenebilecek mevzular olduğundan teorik tartışmalara girilmeksizin norm denetiminin görünümü incelenmiştir.

Soyut norm denetimi olarak ifade edilen Anayasa Mahkemesi'ne açılan iptal davalarının sayısında 2018 yılında artış gözlenmiştir. Bunun esas sebebi olarak kanunlaşan olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerine karşı açılan iptal davaları gösterilebilir. Yüksek orandaki bu başvuru, gelecek yıla devredilen dosya sayısının da artmasına neden olmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nce yayınlanan 2019 istatistiklerine göre iptal davaları yönüyle son on yıldaki en fazla başvuru ve bu başvuruya göre en yüksek oranda ret kararının 2018 yılında verildiği görülmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin iptal başvurularına ilişkin değerlendirme performansı yıllara göre de değişiklik göstermektedir. İptal başvurularına yönelik çözüm performansından ziyade gelecek yıla devreden dosya sayısına bakılarak gelen tüm iptal başvurularının yaklaşık yarısının gelecek yıla devredildiği söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelen soyut norm içerik denetimine dair talepler artmasına rağmen mahkemeler eliyle Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla yapılan başvurunun özellikle son iki yılda azalma eğiliminde olduğu dikkat çekmektedir.

Kanunların uygulayıcısı mahkemeler tarafından bildirilen bir kanunun Anayasa'ya aykırılığı iddiası, iptal davalarına kıyasen daha fazla anlam ifade edebilir. Soyut norm denetimi, Meclis eliyle yapılan bir başvuru olduğundan siyasal başvuru olma izlenimi uyandırabilme ihtimali yüksektir. Hukukun siyasallaşmasının önüne geçmenin bir yolu da alanın doğrudan muhataplarının meseleye dâhil olmalarıdır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'ne itiraz başvurularının sayıca azalmasının üzerinde dikkatlice durulmalıdır.

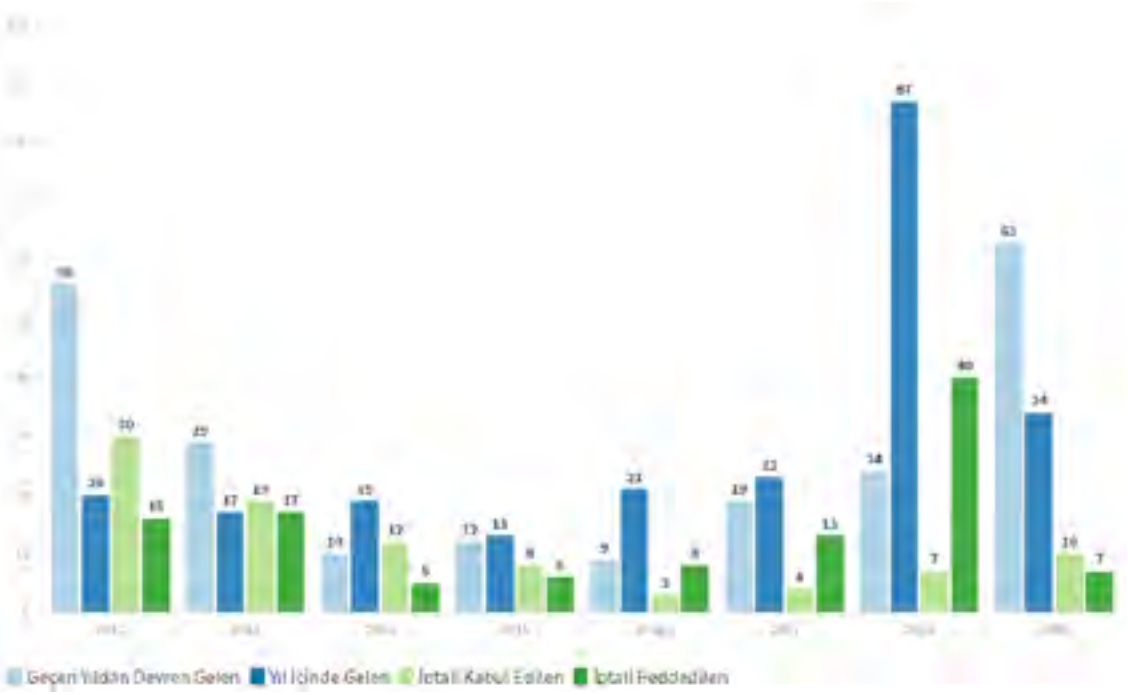

Şekil 1. Anayasa Mahkemesi'ne Açılan İptal Davalarının Görünümü

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

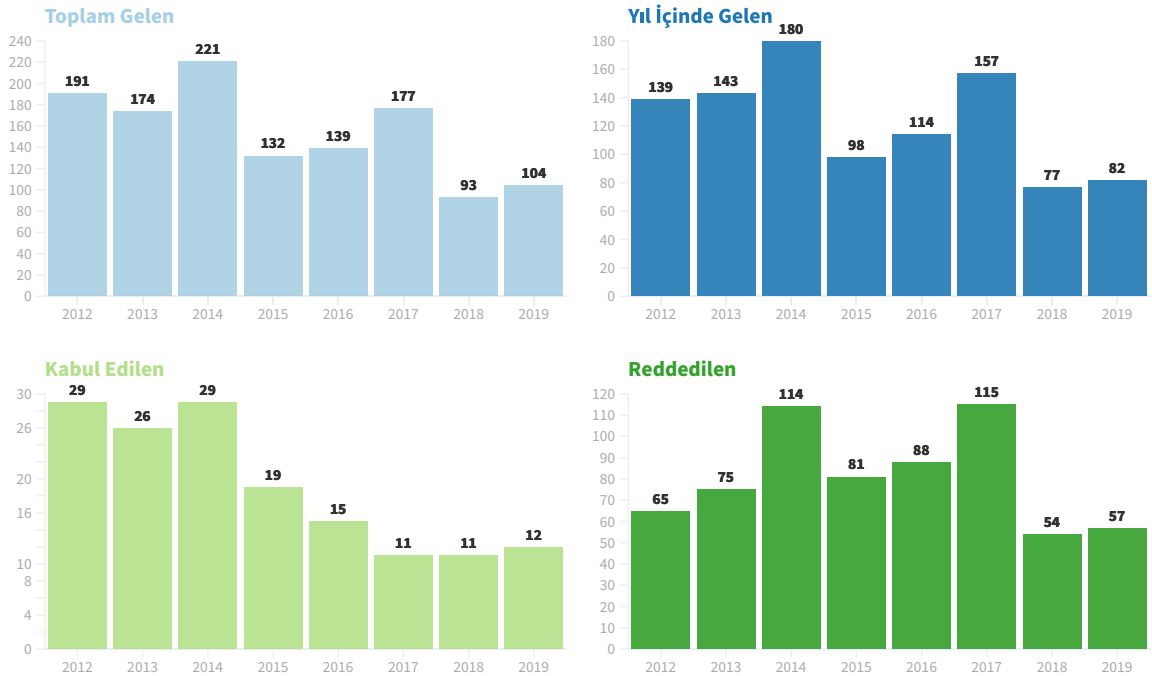

Şekil 2. Anayasa Mahkemesi'ne İtiraz Başvurularının Görünümü

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru

23 Eylül 2012 tarihinden itibaren kamu gücü kullanan kişi ve kurumların sebep olduğu hak ihlallerinin denetimini gerçekleştiren Anayasa Mahkemesi, bu yolla ülkenin hukuk sistemi üzerinde yeni bir dengeleyici ve düzeltici işlev görevi üstlenmiştir. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru neticesinde adli ve idari yargı yerlerince verilen kararları, insan hakları hukuku merkezli bir değerlendirmeyle ele alarak mahkeme kararlarını temel hak ve özgürlükler bağlamında yeniden tartışır. Bu durum adli ve idari yargı mercilerinin insan hakları hukukunu göz ardı etmeden yargılama yapmaları sonucunu da doğurmaktadır. Dolayısıyla bireysel başvuru yolunun etkinliğinin artması ile insan hakları hukukunun tüm hukuk dallarından daha fazla gelişmesi ve dikkate alınması gibi bir gündem maddemiz bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren etkin şekilde kullanılmakta ve bu yola başvuru her geçen yıl artmaktadır.

2019 yılında da Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurular bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Bu artış, en yüksek sayıda başvurunun yapıldığı 2016 yılı sonrasında görülen ilk artıştır. 2016 yılında dikkat çekici biçimde artan başvuru sayısını, 15 Temmuz darbe teşebbüsü sonrasındaki hak ihlali iddiası sebepli başvurulara bağlamak gerekir. Devam eden yıllarda 40.000'li başvuru sayılarına gerilemesi de 2016 ile 2017 yılındaki artışı açıklamaktadır.

2019 yılında Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararlarında ihlal kararı en çok mül-

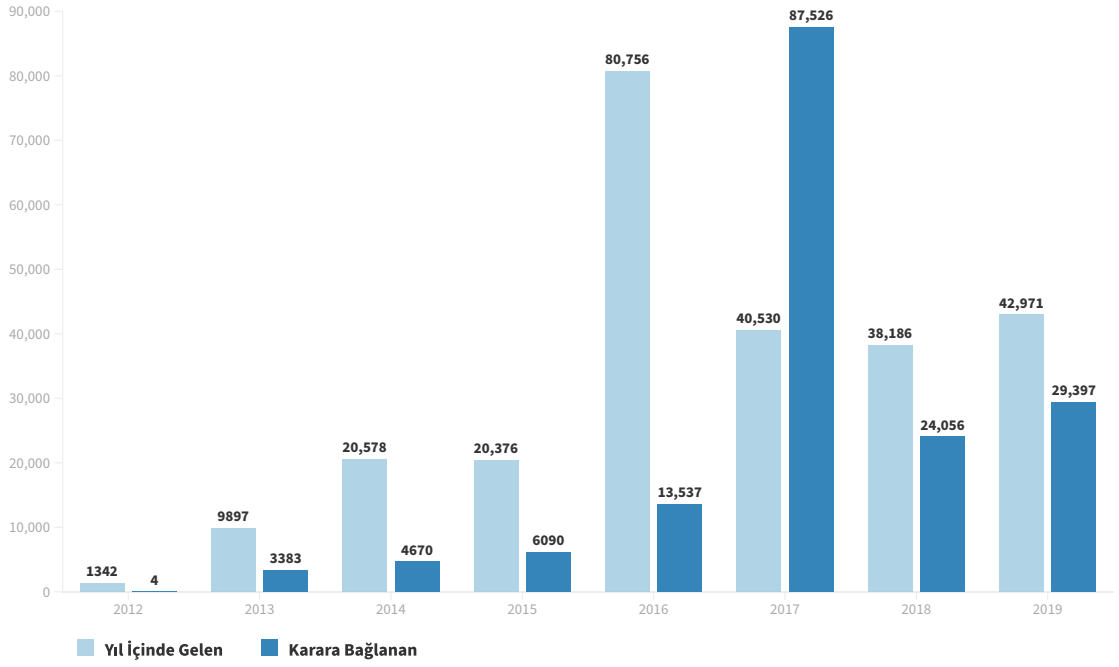

Şekil 3. Bireysel Başvurulara İlişkin Denetim

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

kiyet hakkına yönelik olarak verilmiştir. Daha önceki yıllara kıyasen 2019 yılında adil yargılanma hakkı ihlal sayıları gerilerken mülkiyet hakkı ve ifade özgürlüğü ihlallerinde ise artış yaşanmıştır. 2013 yılından itibaren toplam rakamlara bakıldığında adil yargılanma hakkı ihlali diğer hak ihlallerine oranla sayıca dikkat çekmektedir. Bu durum, Türk yargı sistemindeki ciddi sorunlara işaret etmektedir.

Adil yargılanma hakkında verilen ihlal kararlarının 2014 ve 2015 yıllarında 300 civarında olduğu görülmektedir. 2018 ve 2019 yılında ise bu sayı 100 civarına inmiştir. Ancak yine de 2012'den günümüze kadar toplamda ihlal edilen hak türlerinde ilk sırada adil yargılanma hakkının olması, yargı mercileri tarafından üzerinde durulması gereken bir meseledir. Diğer taraftan 2016 ve 2017 yıllarındaki OHAL etkisi bir kenara bırakılırsa Anayasa Mahkemesi'nin verdiği adil yargılanma hakkı ihlal kararlarının diğer mahkemelerdeki yargı işleyişine olumlu etki ettiği ifade edilebilir. Özellikle 2019 yılında adil yargılanma hakkı ihlaline dair karar sayısındaki düşüşün yargılama adaletine olumlu etkisi olduğunu da söyleyebiliriz.

Ayrıca mülkiyet hakkı konusunda, adli ve idari yargı mercilerince verilen kararların vatandaşı hukuken tatmin etmediği ve bireysel başvuru yoluna gitmek suretiyle uyuşmazlıklarını çözme yolunu çokça tercih ettiklerini de belirtmek gerekir.

Din ve vicdan özgürlüğü konusunda az sayıda ihlal kararının verilmesi, toplumun daha fazla sekülerleşmesi olarak yorumlanabileceği gibi devletin inanç hürriyetine müdahalesini minimum düzeye çekmesi olarak da okunabilir. Ancak bu yorumların disiplinlerarası çalışmalar ile veri temelli desteklenmesi ihtiyacı açıkça görülmektedir.

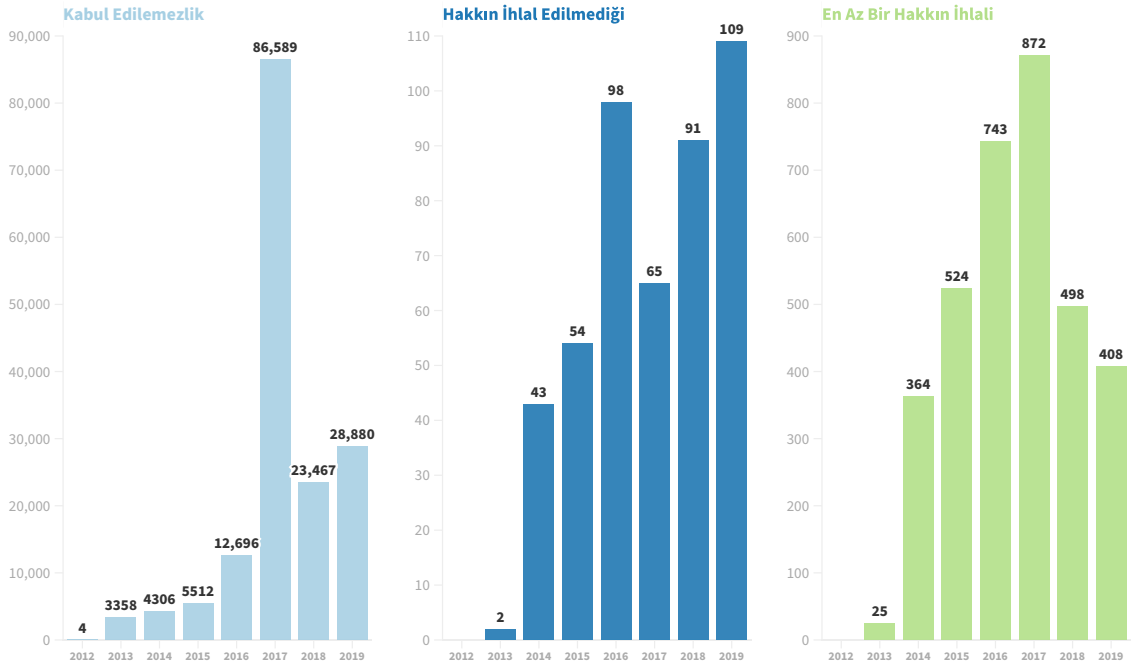

Şekil 4. Karara Bağlanan Bireysel Başvuru Tipleri

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

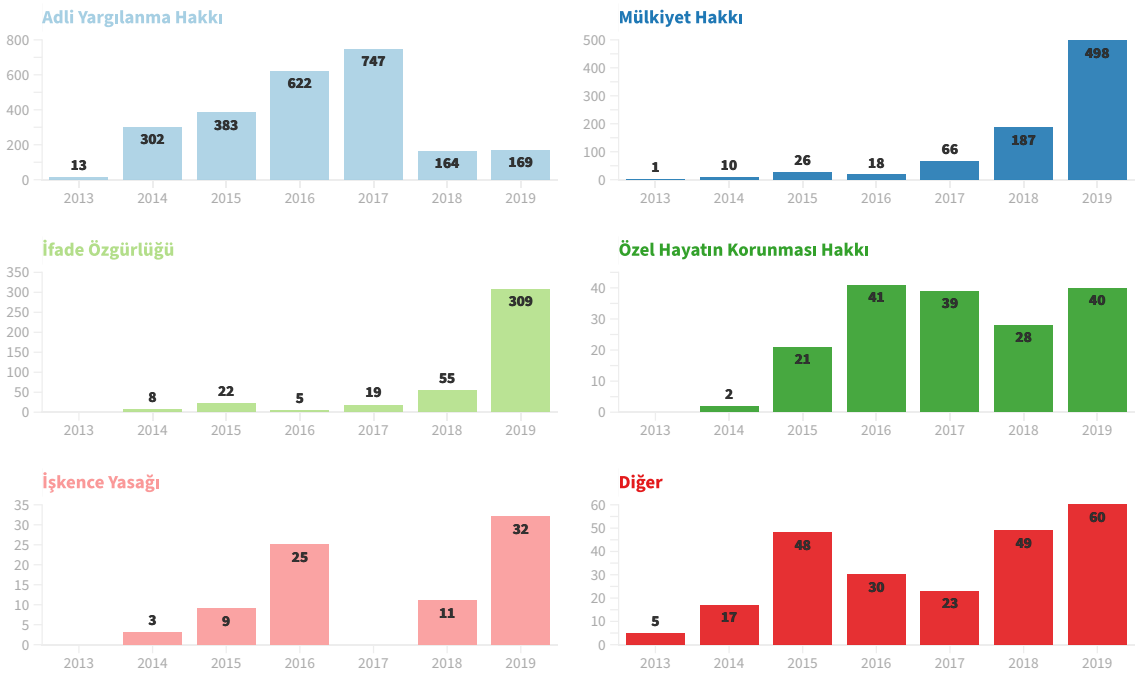

Şekil 5. Bireysel Başvuru İhlal Kararlarının Hak ve Özgürlüklere Göre Dağılımı

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

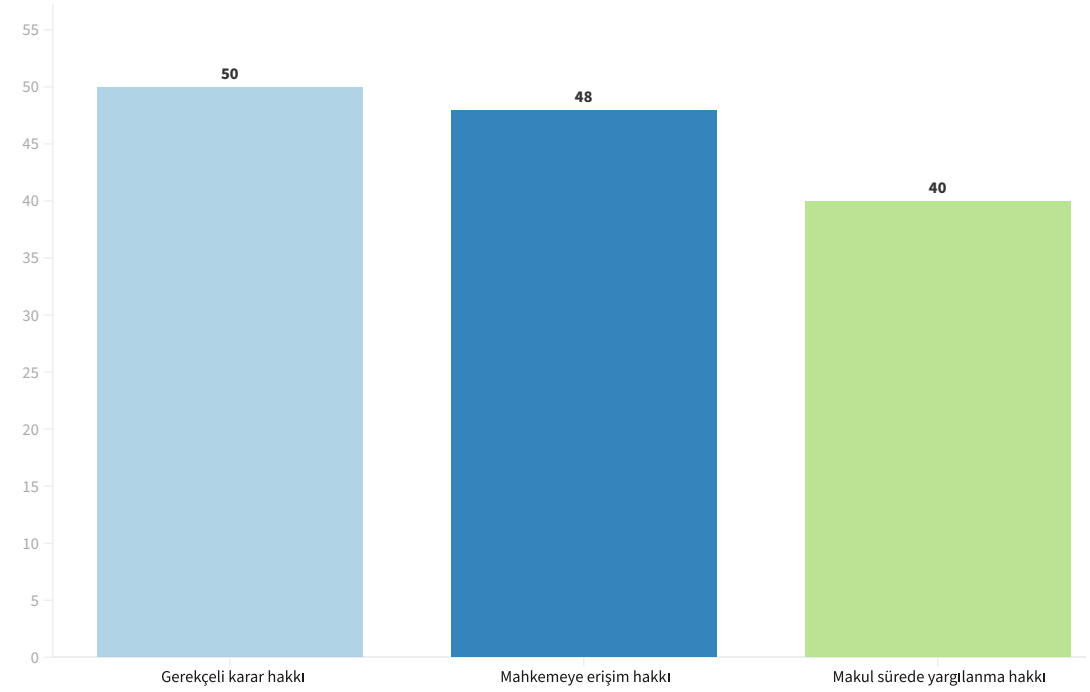

Şekil 6. Adil Yargılanma Hakkının Alt Dallarında Görülen İhlal Kararları

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

Ülke Gündemine Giren Bazı Bireysel Başvuru Kararları

Nazlı Ilıcak (Başvuru Numarası: 2016/24616) Karar Tarihi 3.5.2019

Kararda tutukluluğun makul süreyi aşıp aşmadığı, tutukluluğa itirazın reddedilmesi kararlarının duruşmasız yapıldığı gibi meseleler de tartışılmasına rağmen temelde söz konusu tedbirin uygulanmasının hukuki olup olmadığı meselesi vardır. Başvurucu Nazlı Ilıcak'ın beyanları ve darbe sürecinde yaptığı görüşmeler, çalıştığı kurumlar bağlamında ortada suç için ciddi bir şüphenin olduğu bu sebeple de tutuklamanın dayanaksız olmadığı Mahkemece kabul edilmiştir. Tutuklama tedbirinin ölçülülüğü konusunda ise Ilıcak'ın İstanbul ve Bodrum'daki evlerinde bulunamayıp hakkında yakalama kararı çıkarılmasıyla yakalandığının altı çizilmiş, tutuklama tedbiri uygulanmadığı takdirde kaçma tehdidinin dışında delillerin karartılabilmesi durumunun da göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Kararı bu görüşler ışığında ve tutuklama tedbirinin hukuki mahiyeti dikkate alarak incelemek meseleyi anlama noktasında yardımcı olacaktır.

Can Dündar (Başvuru Numarası: 2014/4430) Karar Tarihi: 25.9.2019

Kamuoyunda 17 Aralık soruşturmaları olarak bilinen soruşturmalara ilişkin Cumhuriyet Gazetesi'nin yayınladığı muhtelif haberlere yönelik ilgili mahkemelerin Basın Kanunu'nun 3. maddesi uyarınca vermiş oldukları yayım yasağı üzerine bireysel başvuruda bulunulmuştur.

AYM, yayım yasağının dayanağı olarak belirtilen 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 3. maddesinin şeklî anlamda kanun hükmü olduğu ancak muhtevası niteliğiyle önleyici tedbir olarak yayım yasağı uygulanmasına yönelik herhangi bir ifade içermediği gerekçesiyle kanunun 3. maddesinin kanunilik kıstasını yerine getirmediği kararını vermiştir. Ayrıca Anayasa'nın 28/5 maddesinde de devam eden soruşturma kapsamında yayım yasağı konulabilmesine ilişkin belirli ve öngörülür bir ifade olmadığı için hem 13. maddenin hem de 28. maddenin kanunilik kıstası yönünden eksik olması sebebiyle başvurucuların, basın ve ifade özgürlüklerinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

2019 Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru ihlal kararlarında, adil yargılanma hakkının alt dalı olarak 50 ihlal kararı ile ilk sırada gerekçeli karar hakkı yer almıştır. 48 ihlal kararı ile mahkemeye erişim hakkı ve 40 ihlal kararı ile makul sürede yargılanma hakkı sıralamayı takip etmektedir.

2013-2019 yılları arasında Anayasa Mahkemesi'nde adil yargılanma hakkına ilişkin verilen ihlal kararlarının %75,5'i makul sürede yargılanma hakkı ile ilgilidir. Bu oran 2013 yılında %69,2 iken 2017 yılında %87,7'ye yükselmiş, 2019 yılında ise %23,7'ye düşmüştür. Dolayısıyla makul sürede yargılanma yönüyle verilen ihlal kararlarının mahkemeler bakımından düzeltici etkisi, bu şekilde kendini göstermektedir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu, 2017 yılının Haziran ayı itibarıyla şikâyet başvurularını almaya başlamıştır. İnsan haklarını korumak ve geliştirmek, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınmasını sağlamak, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etme gayesiyle faaliyette bulunmaktadır. Daha önce üç farklı kurumda bulunan bu görevler, bu kuruma devredilerek üç ana başlıkta insan hakları ihlallerini incelemektedir.

Türkiye'de uluslararası ve ulusal üstü sözleşmelere taraf olmanın bir gereği olarak oluşturulan ulusal insan hakları kurumları, idarenin işleyişinde insan hakları merkezli bakışın yerleştirilmesine katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Kamu Denetçiliği Kurumu yanında Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu'nunda bu gayeye hizmet etmekte adımlar atması, hukuk devleti yolunda çok önemli kazanımdır.

Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu'na, faaliyete başladığı yıldan bugüne kadar yapılan şikâyet başvurularında artış eğilimi hâkimdir. Yeni kurulan kurumlar için ilk birkaç yıl başvuru sayısının artma eğiliminde olması, bilinirliliğinin yaygınlaşması ile ilgili düşünülebilir. Bununla birlikte ulusal insan hakları kurumlarına yapılan başvuru sayılarının artışı, ulusal üstü ve uluslararası mercilere intikal etmeden, ülkenin kendi hukuk sisteminde çözüm kapasitesine erişmesi adına olumlu bir durumdur.

Ayrımcılık yasağı ihlal başvurularının alt konularına bakıldığında, 27 başvuru ile tüm başvurunun %38,5'ini oluşturan mobbing ilk sırada yer almıştır. Kamu ve özel sektörde artan mobbing iddiaları, kuruma yapılan başvuru sayısında kendini göstermiştir. İkinci sırada yer alan doğrudan ve dolaylı ayrımcılık iddiası, tüm ayrımcılık yasağı ihlal başvurularının %20'sini oluşturmaktadır. Din temelli ayrımcılık iddiası ise %5,7 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Seçme ve seçilme hakkı da din temelli ayrımcılık iddiası ile aynı orana sahiptir. Ayrımcılık yasağı ihlal başvuruları içerisinde; etnik köken temelli ayrımcılık iddiası, medeni hâl temelli ayrımcılık iddiası ve sosyal hizmetlerde ayrımcılık iddialarının her biri de %4,28 orana sahiptir.

Ulusal önleme mekanizmasına başvurular, ceza infaz kurumları, nezarethaneler, geri gönderme merkezleri, çocuk ve yaşlı bakımevleri, rehabilitasyon merkezleri, psikiyatri klinikleri gibi alıkonulma yerlerindeki özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişiler tarafından yapılmaktadır. Esasında bu kapsamda yapılan başvuruları, kamu gücü tesirine doğrudan ve sarsıcı şekilde muhatap olanların insan hakkı ihlali iddiası şeklinde de okuyabiliriz. Bu itibarla 2019 yılı için ilk sırada işkence ve kötü mu-

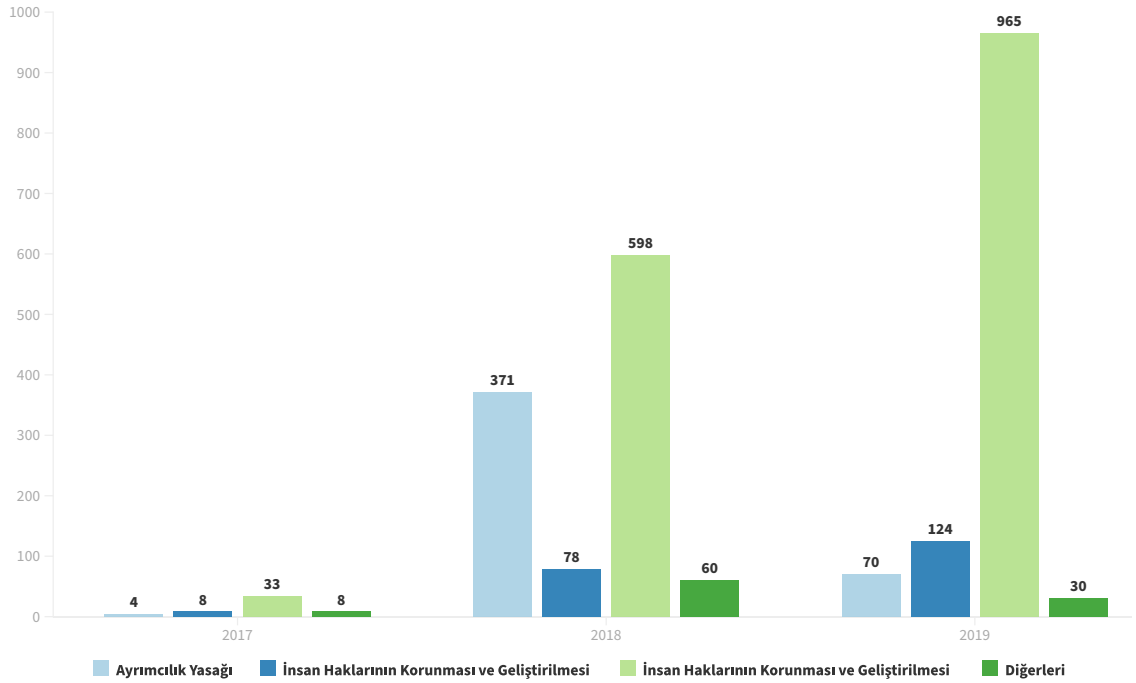

Şekil 7. Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumuna Yapılan Bireysel Başvurular

Kaynak: Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu

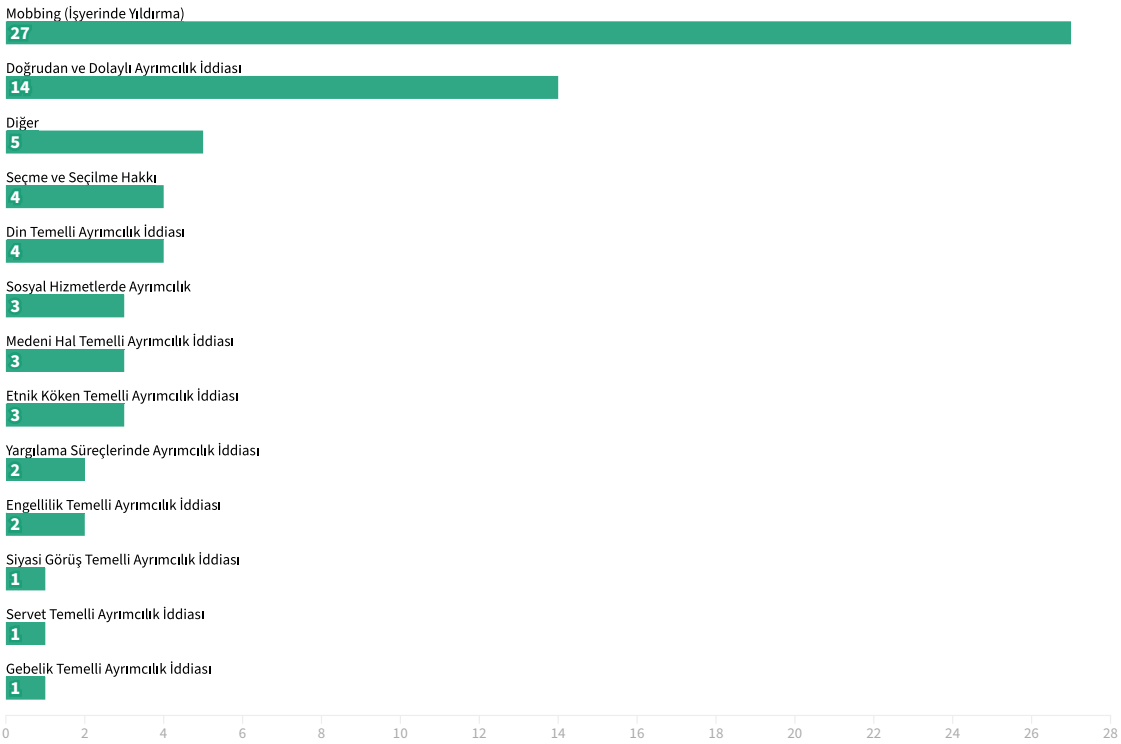

Şekil 8. Ayrımcılık Yasağı İhlal Başvurularının Alt Konuları

Kaynak: Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu

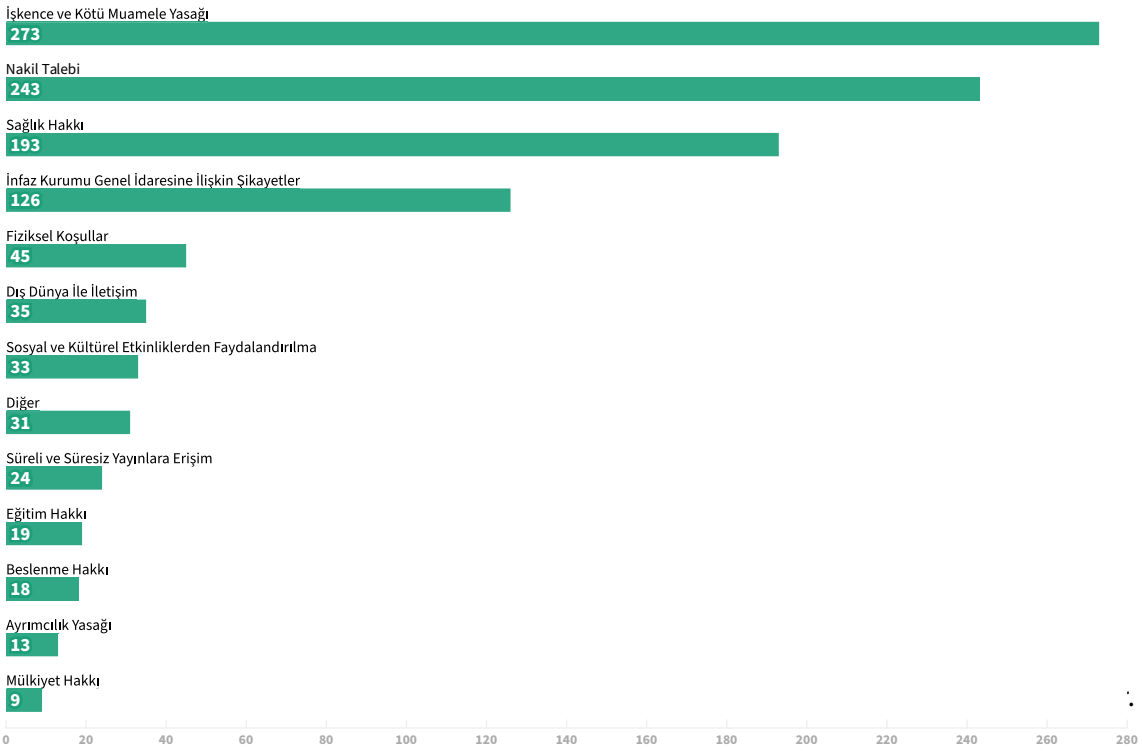

Şekil 9. 2019 yılı Ulusal Önleme Mekanizması Başvuru Konuları

Kaynak: Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu, 2019.

ameleye uğrama iddiasının üzerinde dikkatlice durmak gerekir. Diğer taraftan son dönem Danıştay kararlarında da sıkça rastlanılan ve özellikle aile birliğinin sağlanması talepli kadro nakil taleplerinin de önemli bir gündem maddesi olduğu görülmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Kararların Görünümü

Türkiye'de, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olmanın bir gereği olarak iç hukuk yollarının tüketilmesi sonrasında uluslararası insan hakları mahkemesinin yargı yetkisi kabul edilmiştir. Her dönem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) ülke bakımından verdiği ihlal kararları sarsıcı olmuştur. Türkiye ise bu gerilimi yumuşatmak için Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru yolu ve ulusal insan hakları kurumlarına işlev vererek insan hakları hukukunun her alana yayılması noktasında önemli adımlar atmıştır.

AİHM'nin Türkiye hakkında verdiği ihlal kararları dikkatlice izlendiğinde, ulusal insan hakları koruma mekanizmalarınca verilen kararlarda benzer hak ihlallerinin olduğu görülmektedir. Bu itibarla AİHM, Avrupa Birliği'ne uyum ve sonrasında üyelik gibi sürecin başında önemli bir adım olmasına rağmen bugün gelinen noktada, uluslararası mercilere ulaşmadan insan hakkı ihlallerini gidermenin iç hukuk sisteminde çözüme kavuşması veya kavuşturulmak istenmesi takdire şayandır. Hem ulusal hem de uluslararası mercilerin verdiği ihlal kararlarının görünümünün, kamu gücünü kullanan her makam tarafından izlenmesi gerekmektedir.

AİHM nezdinde, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü, özgürlük ve güvenlik hak ihlali kararlarının ilk sıralarda olduğu görülmektedir. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru yolu bakımından da adil yargılanma hakkı ihlal kararlarının ilk sırada olması, Türkiye bakımından bir "yargılama adaleti problemi"-nin olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan 2018 yılı AİHM'ye başvuru sayılarında ifade özgürlüğü ihlal iddiasının ikinci sırada yer alması, önceki senelere nazaran dikkat çekici bir artıştır. İfade özgürlüğü ihlal iddiası, Anayasa Mahkemesi bireysel başvurularında da adil yargılanma ve mülkiyet hakkı ihlal iddiasından hemen sonra üçüncü sırada yer almıştır. Dolayısıyla hem AİHM hem de Anayasa Mahkemesi bireysel başvurularında verilen ihlal kararlarında ortak şekilde adil yargılanma ve ifade özgürlüğü, öne çıkan hak ihlallerindendir. Bu artışın nedenleri kamu makamlarınca izlenmeli ve ulaşılan nedenler dikkatlice değerlendirilmelidir.

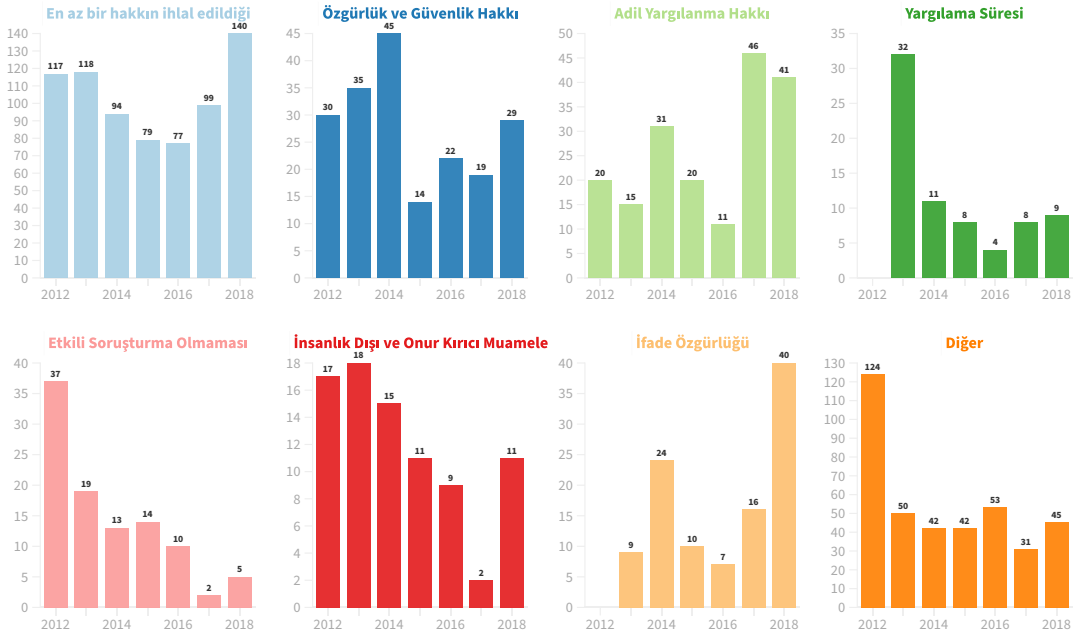

Şekil 10. AİHM'nin Türkiye Hakkında Verdiği İhlal Kararlarının Dağılımı

Kaynak: Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, 2019

2019 Yılı Anayasa Hukuku Bağlamındaki Tartışmalar

Abdulkadir Yıldız

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Türkiye'de 2019 yılı, Anayasa hukuku açısından "cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi" odağında tartışılmıştır. 6771 sayılı Kanun'la yapılan değişikliklerin hükûmet sistemi ile ilgili hükümleri büyük ölçüde 9 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2019 yılı, yeni hükûmet sisteminin bir bakıma ilk 1-1,5 yıllık performansı yönüyle gündem oluşturmuştur.

Sistemin genel olarak demokratik olmadığını bu sebeple parlamenter sisteme dönülmesi gerektiğini savunanların yanında sistemin savunulmasında ve parlamenter sistemin eleştirisinde temel faktör olan istikrar ve hantal olmama boyutları da bekleneni veremediği gerekçesiyle dile getirilmiştir. Demokratiklik boyutu özellikle güçler ayrılığı ilkesinin tam anlamıyla gerçekleşmediği gerekçesine dayanmaktadır. Parlamenter sistemden farklı olarak yasamadan kaynaklanmayan başkanın olduğu sistemde güçler ayrılığının gerçek anlamda sağlanamaması, yasamayı yürütmeye bağlı bir konuma getirebilir. Türkiye'de milletvekili seçimleri ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin kural olarak aynı anda yapılıyor olması, partili cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanının kararname yetkisinin sınırları, kararnamelerin konuları cumhurbaşkanının yasamaya da hâkim olduğu bir yapıyı ortaya çıkardığı yönünde değerlendirilmektedir. Cumhurbaşkanının seçilebilmesi için gereken geçerli oyların salt çoğunluğu alması gerekliliği ise parlamenter sistemin Türkiye'de eleştirildiği koalisyonlara sebebiyet vermesi yönünü başka bir açıdan ortaya çıkardığı şeklinde görülmektedir.

Öte yandan sistemin revizyonuyla ilgili Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından da ortaya atılan beyanlar sebebiyle belirtilen aralıktaki uygulama açısından sistemin belirli aksaklıkları içerdiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte devlet kurumlarında ve bürokraside sistemle birlikte ciddi değişiklikler olmasından dolayı bu aksaklıkların sistem oturana dek olağan olduğu da savunulabilir.

31 Mart 2019 yerel seçimleri ise Anayasa hukuku bağlamında uzun süre tartışılmıştır. Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinin iptal edilmesi ve 23 Haziran 2019 tarihinde tekrar seçime gidilmesi kararı tartışma konusu olmuştur. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinin iptal edilmesi, YSK'nın bağımsızlığı ve tarafsızlığı yönleriyle tartışılmıştır. 1950 yılında kurulan YSK, seçimlerin genel yönetiminin yanında yargısal denetimini de yapmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) Türkiye'de demokrasi ve temel hak ve özgürlükler açısından geliştirici ve koruyucu bir fonksiyon üstlendiği görülmektedir. AYM'nin 2019 yılında vermiş olduğu bazı kararlar, kamuoyundaki önemli tartışmalarla ilgilidir. Bu konudaki bazı önemli kararları şu şekildedir: Mehmet Aksoy başvurusunda, Kars'ta insanlık anıtı olarak yapılan ve siyasi tartışmalara da konu olan heykelin eser sahibi ile heykelin ne yapılacağı konusunda müzakere edilmeden ve heykelin başka bir yere taşınmasının imkânı konuşulmadan kaldırılmasını AYM, devletin pozitif yükümlülüklerine aykırı davranması olarak nitelemiş ve ifade özgürlüğünün ihlaline karar vermiştir. AYM, 26.9.2019 tarihinde, Ömer Faruk Eminağaoğlu'nun başvurusunda milletvekili adayı olamayan hâkimin tekrar mesleğe dönememesini Anayasa'nın 67. maddesinde güvence altına alınan seçilme hakkının ihlal edilmediği yönünde değerlendirmiştir. AYM, 26.7.2019 tarihinde, "Zübeyde Füsun Üstel ve Diğerleri" başvurusunda ise bildiriye imza atan akademisyenlerin cezalandırılmalarını Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlali olarak görmüştür. AYM, "Türkiye Ermenileri Patrikliği Seçimi Yapılması Talebinin Reddedilmesi Nedeniyle" Levon Berç Kuzukoğlu ve Ohannes Garbis Balmumciyan'ın başvurusunda, Anayasa'nın 24. maddesinde güvence altına alınan din özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. AYM, 25.12.2018 tarihinde, dilencilik gerekçesiyle üzerinden çıkan mal varlığının mülkiyetinin kamuya geçirilmesinin mülkiyet hakkının ihlal etmediğine karar vermiştir.

Ülke Gündemine Giren Bazı AİHM Kararları

Doğan ve Çakmak v. Türkiye Kararı-06.06.2019

İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından 2010 yılında, 2002 ve 2003 yıllarında hükûmeti devirmeyi amaçladığı iddia edilen ve Balyoz olarak adlandırılan örgütün sözde üyelerine karşı ceza soruşturması başlatılmıştır. Tümü Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu subay ve memurlardan oluşan şüpheliler, eski TCK'nın 147. maddesine göre askerî darbe planlamakla suçlanmışlardır. Şüpheliler arasında olan emekli Orgeneral Çetin Doğan ve emekli Tuğamiral Cem Aziz Çakmak'ın soruşturmada ileri sürülen delillerin gerçekliğine itirazları reddedilmiştir. Doğan, toplam bir yıl on ay ve yirmi beş gün; Çakmak, toplam bir yıl sekiz ay ve yirmi altı gün tutuklu kalmıştır. Doğan ve Çakmak, AİHS'nin 5. maddesinin 4. fıkrası açısından tutukluluklarının yasallığı hakkında etkili bir şekilde itiraz edememekten şikâyetlerini ileri sürerek 26 Mayıs 2010'da AİHM'ye başvurmuşlardır. 2012'de Ağır Ceza Mahkemesi tarafından haklarında hapis cezasına hükmedilen söz konusu sanıklar tarafından gerekli iç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'ne başvurulmuştur. BM İnsan Hakları Konseyi Keyfî Tutuklamalar Çalışma Grubu, 1 Mayıs 2013 tarihinde Balyoz Davası kapsamında tutuklanan 250 kişi hakkında 2013/6 sayılı görüşünü sunmuştur. AİHS, madde 5/4'e dayanarak Balyoz Davası'na ilişkin AİHM'ye yapılan şikâyetlerin Keyfî Tutuklamalar Çalışma Grubu'nun görüşünün temelinde yer alan şikâyetler ile aynı olduğu görülmektedir. Bunu tespit eden AİHM, uluslararası sözleşmelere göre başka uluslararası kurumun baktığı şikâyeti incelemeye alamayacağını belirterek Balyoz Davası ile ilgili 2010'da yapılan başvuruyu esasa girmeden usulden reddetmiştir.

Selahattin Demirtaş v. Türkiye Kararı-09.07.2019

20 Aralık 2005'te Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Selahattin Demirtaş'ın 5 Temmuz 2005'te bir televizyon programına telefonla bağlanarak verdiği demeçte terör örgütü propagandası yaptığı iddiası ile Demirtaş hakkında iddianame hazırlanmış ve 28 Eylül 2010'da Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi, Demirtaş'a 10 ay hapis cezası ve HAGB kararı vermiştir. Ardından ilgili yasanın yürürlüğe girmesiyle hapis cezasının ertelenmesine karar verilmiştir. Yargıtay tarafından verilen karar onanınca Demirtaş, AİHM'ye başvurmuş, AİHS'nin 9. maddesindeki düşünce özgürlüğü ile 10. maddesindeki ifade özgürlüğü haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Mahkeme ise başvuruyu sadece Sözleşme'nin 10. maddesi altında incelemeye karar vermiştir. Mahkeme, siyasi ifadelere ve kamuyu ilgilendiren tartışmalara yönelik sınırlandırmaların dar yorumlanması gerektiği yönündeki içtihadını hatırlatmış, Demirtaş'ın ilgili düşünce ve fikirlerini açıklamasını, demokratik toplumu ilgilendiren bir konu olarak görmüştür. Bu nedenle Mahkeme, Türkiye'nin Demirtaş hakkında 2010 yılında aldığı mahkûmiyet kararıyla ilgili olarak AİHS madde 10'da güvence altına alınan ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Serdar Öztürk v. Türkiye Kararı-23.07.2019

Yasa dışı bir örgüt olduğu iddia edilen Ergenekon'a üye olduğundan şüphelenilen Serdar Öztürk, 5 Haziran 2009'da gözaltına alınmış ve 5 Ağustos 2013 tarihli bir kararla ağır ceza mahkemesi, Öztürk'ü yirmi beş yıl dokuz ay hapis cezasına çarptırmıştır. 2 yılı tek başına hücrede olmak üzere 4 yıl 9 ay tutuklu kalmasının ardından Ergenekon ceza yargılamasındaki tüm sanıklarla beraber beraat etmiştir. 2016'da AİHM'ye bireysel başvuruda bulunan Serdar Öztürk, hükûmet ile dostane çözüme varılması için müzakerelere başlamıştır. 22 Temmuz 2019'da medya, Serdar Öztürk'ün AİHM'ye başvurarak cezaevinde geçirdiği 4 yıl 9 aylık "haksız tutukluluğunun tazmini" için Türkiye'den 1.000 euro tazminat istediğini, hükûmetin ise dostane çözüme başvurarak lütuf hakkı kapsamında, davasından vazgeçmesi için Serdar Öztürk'e 500 euro önerdiğini bildirmiştir. Hükûmet ise 23 Temmuz 2019 tarihli mektupla Mahkeme'ye, mevcut davada dostane bir çözüme varılması amacıyla müzakerelerin içeriğinin medya tarafından ilan edildiğini bildirmiştir. Bunun üzerine Mahkeme, Serdar Öztürk'ün gizli bilgilerin ifşa edilmesinde sorumlu olduğunu tespit etmiştir. Dostane çözüm için müzakerelerin gizli olduğunu vurgulayan AİHM, gizlilik yükümlülüğünün başvurucu tarafından ihlal etmesi nedeniyle 26 Mart 2020'de başvuruyu reddetmiştir.

Wikimedia Vakfı v. Türkiye Kararı-02.07.2019

Türkiye'den Wikipedia'ya erişim, Türkiye'yi çeşitli terör gruplarıyla aynı düzlemde ve iş birliği halinde göstermeye çalışan içeriklerin bulunduğu gerekçesiyle, 29 Nisan 2017 tarihinde engellenmiştir. Wikipedia'nın bağlı bulunduğu Wikimedia Vakfı; "erişim engelinin, AİHS'nin 10. maddesi kapsamında garanti altına alınan ifade özgürlüğünü ihlal etmesi"ni gerekçe göstererek 23 Mayıs 2019'da AİHM'ye başvurdu. Mahkemece, dosya hızlandırılmış prosedürle işleme alındı ve getirilen erişim yasağının AİHS ile uyumlu olduğunun kanıtlaması için Türk hükûmetine 7 soru yöneltilerek cevap vermesi için süre verildi. Ancak bu sürenin dolmasıyla ek süre istendi ve Türk Anayasa Mahkemesi 26 Aralık 2019'da, sitenin tamamının erişime kapatılmasının ifade özgürlüğü ihlali anlamına geleceğine karar verdi.

İnsan Hakları Tartışmaları

Nihat Bulut

İstanbul Medipol Üniversitesi

Türkiye, önceki yıllarda olduğu gibi 2019 yılında da başta Suriyeliler olmak üzere milyonlarca sığınmacıyı misafir etmeye devam etti. Mültecilerin barınma, beslenme, eğitim, sağlık, çalışma vb. gibi sosyal haklarını hayata geçirmeyi sürdürdü.

Cezaevlerindeki doluluk oranı, insan hakları bağlamında 2019 yılında da gündemdeki yerini korudu. Bu durum bir yandan af tartışmalarını diğer yandan ise cezaların ağırlığı meselesi ile tutukluluk müessesesini gündeme getirdi. 2019 yılında tartışılan af meselesi, 2020 Nisan'ındaki İnfaz Yasası düzenlemesiyle nispi bir çözüme kavuşturuldu. Ancak birtakım suçları kapsam dışı bırakan bu düzenleme, suçluyu değil suçu esas aldığı için eleştirildi.

Kimi suçlar bakımından cezaların ağırlaştırılması tartışmaları, kamuoyuna yansıyan olaylar bağlamında savunulmaya devam etti. Kadına yönelik şiddet ve cinayetler, cinsel suçlar, belli meslek erbabına yönelik suçlar bu bağlamda zikredilebilir. Kişi hak ve özgürlükleri bağlamında önemli olan durum, suç ve ceza arasındaki orantılılıktır. Kamuoyu baskısı, suç ihdası ve ceza artırımı bakımından bir veri olarak kabul edilebilirse de tek başına cezayı belirleyen faktör olmamalıdır.

Tutukluluk son yıllarda Türk yargı sisteminin en problemli alanlarından birisi olmuştur. Medyaya yansıyan adli olaylar, tutuklama tedbiri bakımından zaman zaman belirleyici olmakta ve bu durum tutuklama tedbirinin uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Tutukluluk tedbirinin ölçüsüz uygulanması, hem Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hukuku belgeleri ve taraf olduğu mekanizmalar açısından sorun teşkil etmekte ve ihlal kararlarının verilmesine yol açmakta hem de cezaevlerindeki doluluğu artırmaktadır. Bunu gören yasa koyucu, 7188 sayılı Kanun ile 2019 yılında tutukluluk sürülerini düşüren bir düzenlemeye imza attı.

2019 yılında Türkiye'de hak ve özgürlükler bakımından en çarpıcı adımların Anayasa Mahkemesi tarafından atıldığı söylenebilir. Anayasa Mahkemesi olağanüstü hâl sebebiyle denetleyemediği düzenlemeleri olağanüstü hâlin kalkmasıyla birlikte denetlemeye ve anayasaya aykırı hükümleri iptal etmeye başladı. Böylece olağanüstü dönemin hukuki izlerinin silinmesinde önemli bir aşamaya gelinmiş olundu.

Avrupa Birliği, 2019 ilerleme raporunda Türkiye'nin insan hakları ve demokrasi konusundaki durumunu kendi değerleri bakımından hayli geride bulmuş ve yargı bağımsızlığından temel haklara pek çok eksikliğin altını çizmiştir. Raporda en dikkat çekici hususlardan birisi de Türkiye'de darbe teşebbüsü sonucunda ortaya çıkan olağanüstü hâl uygulamalarının doğurduğu sonuçlara yönelik eleştirilerin yoğunluğudur.

2019 Yılında Türkiye'de İnsan Haklarının Görünümü

Ahmet Sait Öner

Avukat

Türkiye, jeopolitik konumu, heterojen toplum yapısı, siyasi örgütlenmesi gibi nedenlerle insan hakları sorunlarının yüksek potansiyelde seyrettiği bir ülkedir. İnsan hakları alanında müspet gelişmelerin yaşandığı ve bunun elbette takdir edildiğini vurgulamakla birlikte hukukçu merceğinin daha çok menfi gelişmelere odaklandığını söylemek gerekir. İnsan hakları alanında hukukçu nöbeti, teyakkuzda bir nöbettir. Bu veçhiyle 2019 yılına baktığımızda birçok olumsuz örneklerin yaşandığı görülmektedir. Bu örnekleri ana hatları ile hatırlayalım:

2007 yılında katledilen Hrant Dink cinayetinin 2019 yılı sona erdiğinde hâlâ aydınlatılamadığı, kamu gücünün burada yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. İnsan yaşamının barış içinde, onurlu bir şekilde idamesinin korunması adına faili meçhul cinayetlerle tavizsiz mücadele gerekir.

28 Şubat mağdurları olarak cezaevlerinde yatan hükümlülerin yeniden yargılanma talepleri 2019 yılında da çeşitli platformlarda dillendirildi. Bir insan hakları dramına yol açan 28 Şubat yargılamaları, "iade-i muhakeme" yoluyla yeniden yapılmadıkça bu hukuk dramı sona ermeyecektir.

Mohamed Abdelhafez Ahmed Husseın isimli Mısır uyruklu, hakkında idam cezası verilen gencin THY uçağı ile Mısır'a gönderilmesi olayı, vahim bir insan hakkı ihlali olarak kayıtlara geçti. Seçilmiş bir hükûmetin askerî darbeyle indirilmesi sonucu başlayan hukuka aykırı, kanlı süreçte ülkesinden kaçan bu gencin idam cezası iddialarına rağmen iadesi, uluslararası hukuka ve iç hukuka aykırı bir işlemdi. Benzeri bir haksız geri gönderme girişimi ve hak ihlalini Rus istihbaratı tarafından İstanbul'da öldürülen Çeçen komutan İslam Canibekov'un eşi Ayshat Alieava ve yaşları 9 ile 16 arasında değişen 6 çocuğunun sınır dışı edilmek üzere karakolda tutulmaları esnasında yaşamıştık.

Sınır komşusu olması hasebiyle Türkiye, Suriye iç savaşının etkisiyle daha yoğun bir şekilde yüzleşmektedir. İnsan haklarının yurttaşa mahsus olmadığı, kim olursa olsun yeryüzü vatandaşlarını kapsadığı gerçeğinden hareketle Türkiye' de yaşayan Suriyeli mültecilerin insan hakları ihlallerinden yana korunması, hukukun amacı ve gereğine matuftur. Bu bağlamda 2019 yılında Bolu belediye başkanlığına seçilen Tanju Özcan'ın Suriyelilere aşevinden yemek verilmeyeceği ve iş yeri ruhsatı alma imkânı tanınmayacağı şeklindeki açıklamaları, 22 Temmuz 2019 Cumartesi günü İstanbul'da yaşayan 400 Suriyelinin elleri kelepçeli vaziyette belediye otobüslerine doldurulup Suriye'ye gönderilmeleri ayrı ayrı temel insan hakkı ihlali olarak kayıtlara geçmiştir.

Kolluk şiddeti de bir insan hakları ihlali örnekliği oluşturmaktadır. 2019 yılında Gebze Cezaevi önündeki annelere yönelik polis zorbalığı, bunun en bariz örneği olarak kayıtlara geçti. Yine epeydir gözaltında işkence ve kötü muamele haberlerini işitmediğimiz Türkiye'de son dönemlerde bu konuda çeşitli haberler gündem olmakta. Özellikle Ankara Emniyet Müdürlüğü'ndeki işkence iddialarının Ankara Barosunca raporlanması ile önü alınması gereken bir insan hakkı ihlali ile karşı karşıya

olduğumuz görülmektedir. Kamu otoritesi altındaki -üstelik adı emniyet olan- bir kurumda yaşanan böylesi hadiseler, insan hakları açısından endişe vericidir.

Seçimle gelen belediye başkanlarının yerlerine kayyum atanması, yasal çerçevede gerçekleşmiş olsa dahi bir menfi gelenek haline gelmemelidir. Seçimle iş başına gelmiş kişilerin seçimle görevlerinin sonlanması esası korunmalıdır.

Yine ifade ve örgütlenme özgürlüğünün ihlali sayılacak bazı haksız gözaltı ve tutuklamaların yaşandığı, sokağa taşan silahsız, tamamen sivil gösterilerin engellendiğine şahit olduk. Furkan Vakfı gönüllülerinin Gaziantep Ulu Camii ve Emniyet Müdürlüğü önündeki protestolarında gözaltına alınmaları, protesto gösterilenin sonlandırılması bu bağlamda örnek olarak gösterilecek ihlallerdendir.

Yukarıda sayılan hak ihlallerine karşın Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvurularda kamu aleyhine vermiş olduğu hak ihlali tespiti ve tazminat kararları ile güvenlik soruşturması yasası örneğindeki gibi hak ihlaline yol açan yasaların iptaline yönelik kararları müspet örneklik açısından son derece kıymetlidir. İnsan hak ve ihlalleri yönünden vatandaşlar lehine bir güvence fonksiyonu oluşturan bu kararlar, umut ve memnuniyet vericidir.

Sonuç olarak Türkiye'de insan hakları sorununun 2019 yılında da devam ettiğini, bu konuda ortak bir siyasi dil gelişiminin ve uzlaşının çözüme hizmet edecek ana unsurlardan birisi olarak öne çıktığını, Anayasa Mahkemesi gibi kamusal ve insan hakları örgütleri gibi sivil yapıların bu sorunların tespit ve çözümünde başat roller üstlendiğini söyleyebilirim.

İdare Hukuku

Toplumun ortak ve genel ihtiyaçlarını gidermekle görevli olan idarenin tabi olduğu hukuk kuralları, hukuk devletinin hukuku olarak idare hukukunu oluşturmaktadır. İdare hukukunda beklenen durum, idarenin hukuka uygun davranması iken hukuka aykırı eylem ve işlemlerinin denetimi de yine hukuk devletinin bir gereğidir. Bu sebeple bu başlık altında idari uyuşmazlığı yargı eliyle veya yargı dışı çözmekle görevli makamların kararları dikkate alınarak çok genel hatlarıyla Türkiye'nin idare hukuku bilançosu ortaya konulmuştur.

Danıştay

Şûrâ-yı Devlet adıyla 1868 yılında kurulan ve Osmanlı Dönemi'nde 54 yıl görev yapan Danıştay, hem yargısal hem de idari görevleri bulunan ve de devletin kurumsal hafızası olma özelliğini taşıyan bir kuruluştur.

Danıştay'ın dava daireleri, hem ilk derece mahkemesi sıfatıyla davalara bakabilirken hem de temyizen incelenmek üzere dosya çözümü yapabilir. Bunun yanında idari görevleri de eklendiğinde, Danıştay'ın iş yükünün bir üst mahkemeye göre fazla olduğu söylenebilir. Ancak tüm bu dosya yüküne rağmen idari yargının dosya çözme kapasitesi iyi bir seviyededir.

Danıştay dava daire ve kurullarının dosya sayısına bakıldığında, 2016 yılı sonrasında gelen dosya sayısında önemli bir düşüş görülmektedir. Hâlbuki 2012 yılından bu yana gelen dosya sayısı ortalama 140.000 civarındadır. 2016 yılındaki dikkat çekici artış, OHAL etkisi olarak yorumlanabilir. Devam eden 2017 yılında ise yıl içinde gelen dosya sayısı hem bir önceki yıla göre hem de bu özel durum çıkarıldığında 2012'den beri seyreden rakamlara kıyasla ciddi bir düşüş yaşamıştır. 2018 ve 2019 yıllarında da 2017'ye benzer şekilde yıl içinde gelen dosya sayısı yaklaşık 90.000 civarında seyretmeye devam etmiştir.

Dikkat çeken başka bir nokta, Danıştay'ın dosya çözme kapasitesidir. 2019 yılında bir idari uyuşmazlığın çözülme gün sayısı, bir önceki yıla göre önemli ölçüde azalarak 458 güne gerilemiştir. Ayrıca son 3 yılın verilerine bakıldığında da gelen dosya sayısından daha fazla dosyanın karara bağlandığı görülmektedir. 2019 yılında Danıştay'a gelen dosya sayısındaki azalış, idari yargıdaki istinaf kanun yolunun Danıştay denetimine geçilmeden önce filtreleme görevini yerine getirdiğini gösterir.

Kuruluşu itibarıyla devlete danışmanlık görevini haiz olan Danıştay'ın her geçen gün artan dava sayısı, danışmanlık işlevini perdelemekteydi. 20 Temmuz 2016 tarihi ile idari yargıda yürürlüğe giren istinaf sisteminin, Danıştay'ın temyiz mercii olarak iş yükünü hafifletme

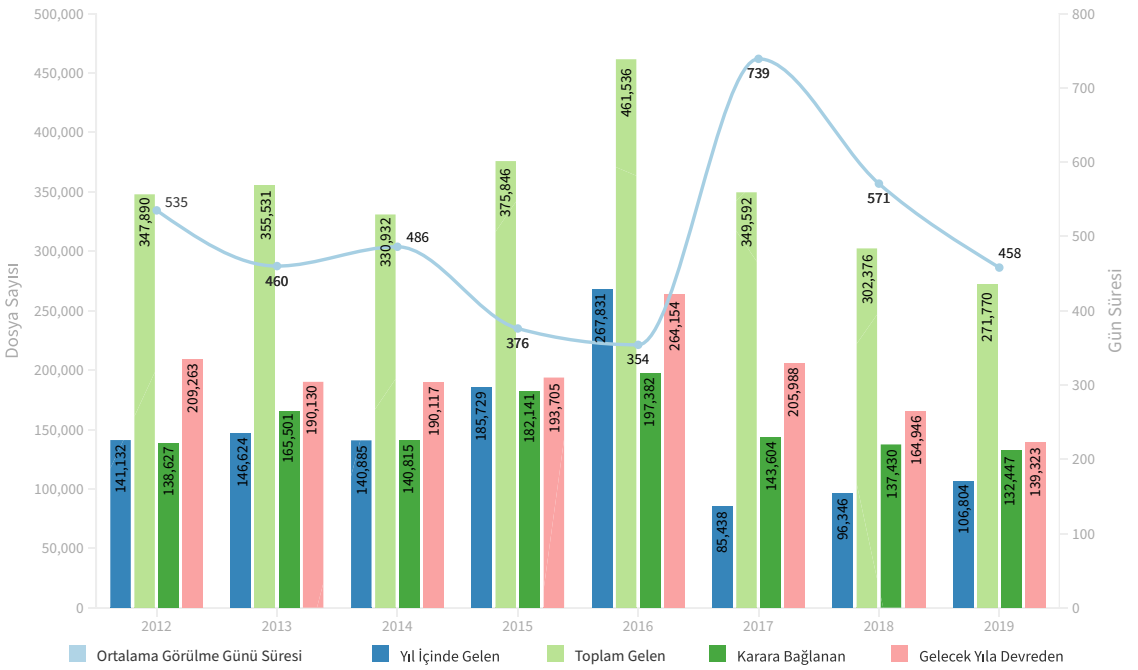

Şekil 11 Danıştay Dava Daireleri ve Kurullarının Dosya Yükü ve Dosya Çözme Kapasitesi

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

gayesi, bu tabloya yansımıştır. İstinaf kanun yolunun uygulamaya geçmesi, Danıştay'ın iş yükünü hafifletmekle birlikte içtihat mahkemesi olma özelliğini de daha belirgin şekilde göstermeye başlamasına imkân tanımıştır.

İdare Mahkemeleri

İdari yargıda genel görevli mahkeme olarak idare mahkemeleri, idari bir uyuşmazlığın çözümü için başvurulan yargı mercileridir. Genel görevli mahkeme olması hasebiyle de idarenin eylem ve işlemlerinden doğan hukuka aykırılık iddialarıyla ilk muhatap olan yargı yerlerindendir. Bu bakımdan idare mahkemelerine gelen dosya sayıları ve konuları, idarenin hukuka aykırı eylem ve işlemlerinin büyük resmini de göstermektedir.

İdare mahkemelerindeki dosya sayısında 2016 ve 2017 yıllarında önemli bir artış ve buna bağlı olarak gelecek yıla devreden dosya sayısı fazlalığı göze çarpmaktadır. Ancak gelen dosya sayısına göre karara bağlanan dosya sayısına bakıldığında, idare mahkemelerinin dosya çözme kapasitesinin yükseldiğini görmekteyiz. Diğer taraftan her geçen yıl idare mahkemelerine intikal eden idari uyuşmazlıkların artma eğiliminde olmasının üzerinde durulmalıdır. Artma eğilimini azalmaya doğru yöneltmek için kamu denetçiliği kurumu gibi idari uyuşmazlıkların yargı dışı çözümlenme yollarının vatandaş nezdinde çözüme ulaştırdığı fikrinin oluşması sağlanmalıdır. İdare edilenler ile idare arasında doğan idari uyuşmazlıkta asıl olan, meseleyi yargıya taşımadan işlemi tesis eden makam veya üst makam tarafından düzeltilmesidir. İdarenin hukuka bağlı olarak kendini geliştirmesi de ancak tesis ettiği işlemde, hukuka aykırılığı görerek kendisinin düzeltmesiyle mümkün kabul edilmelidir.

2019 yılında idare mahkemelerinde geçen yıldan devreden ile yıl içinde gelen dosya sayısına bağlı olarak uyuşmazlığın ortalama

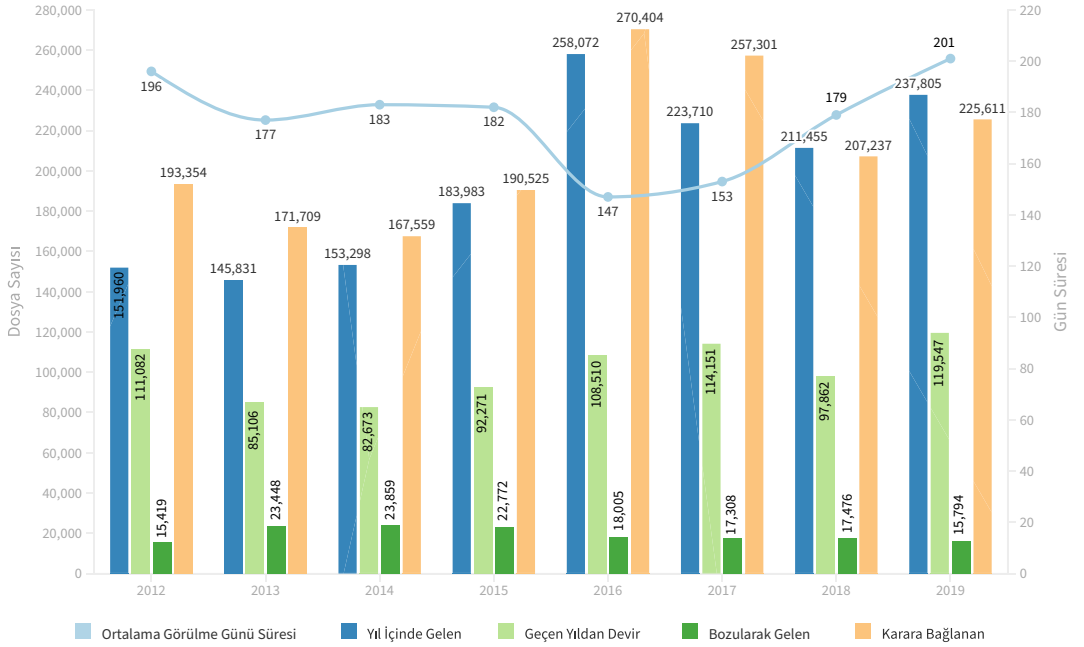

Şekil 12. İdare Mahkemelerinin İş Yükü ve Uyuşmazlık Konularının Görünümü ve Dosya Çözme Kapasitesi

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

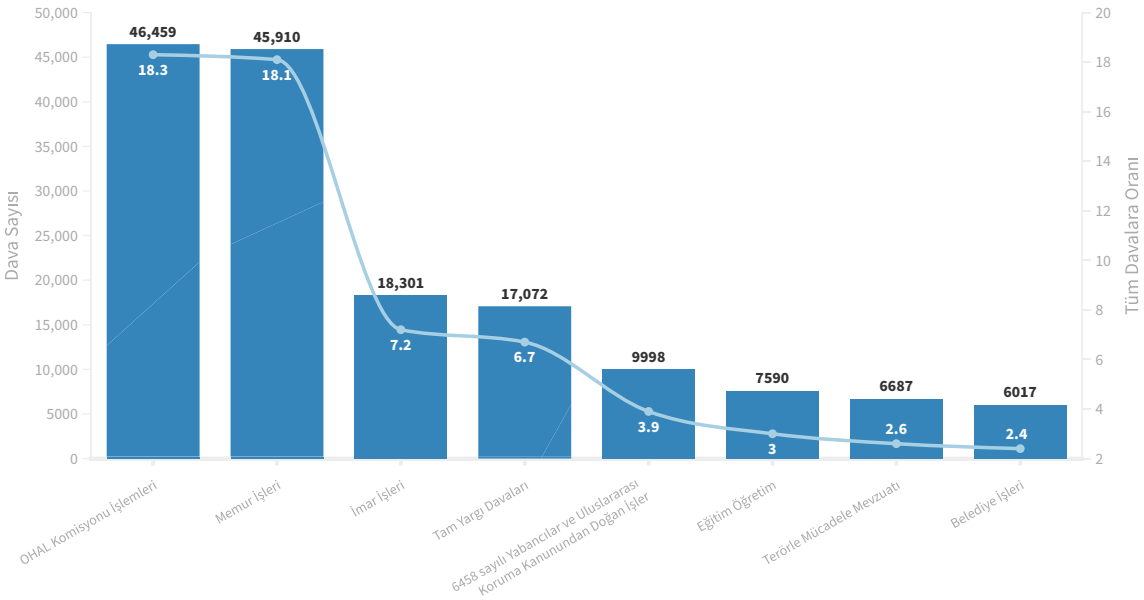

Şekil 13. 2019 yılı İdare Mahkemelerinde Öne Çıkan Dava Konuları

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

görülme süresinde artış yaşanmıştır. 2019 yılı idare mahkemelerinde karara bağlanan dosyalarda %44,7 oranında ret, %26 oranında iptal kararı verilmiştir.

İdare mahkemelerinde 2019 yılında açılan dava konularına bakıldığında ilk sırada OHAL komisyonu işlemleri, ikinci sırada memur işleri, üçüncü sırada ise imar işleri yer almaktadır.

İdare mahkemelerinin konularına göre baktıkları davalarda, memur işlemlerine karşı idare mahkemelerine karşı açılan davaların 2016 ve 2017 yıllarında artış göstermesi dikkat çekmektedir. Ancak 2018 itibarıyla son 10 yılın verilerine göre normal seviyesine gerilediği görülmektedir.

Belediye ve imar işlerine ilişkin uyuşmazlıkların 25.000 dolayında olduğu görülürken idarenin eylem ve işlemlerinden doğan zararların karşılanması için açılan tazminat davası niteliğindeki tam yargı davalarının da 15.000 civarında seyrettiği görülür. Eğitimden doğan idari uyuşmazlık sayısında ise son yıllarda artışın olduğu gözleniyor. Bunu, artan üniversite sayıları ve okullaşma oranına bağlayabilmek mümkündür.

Suriye iç savaşı neticesinde ülkemize gelen sığınmacı statüsündeki kişilerle idare arasındaki uyuşmazlıklar da 2015 sonrası Türk idari yargısının yeni gündemi oldu.

Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman)

Ulusal bir insan hakları kurumu olan Kamu Denetçiliği Kurumu, idarenin işleyişiyle ilgili uyuşmazlıkları, insan hakları hukuku merkezli çözüme kavuşturma hedefiyle çalışan Anayasal bir kurumumuzdur.

2013 yılından itibaren faaliyetlerini sürdüren kurumun bulunduğu tavsiyelere

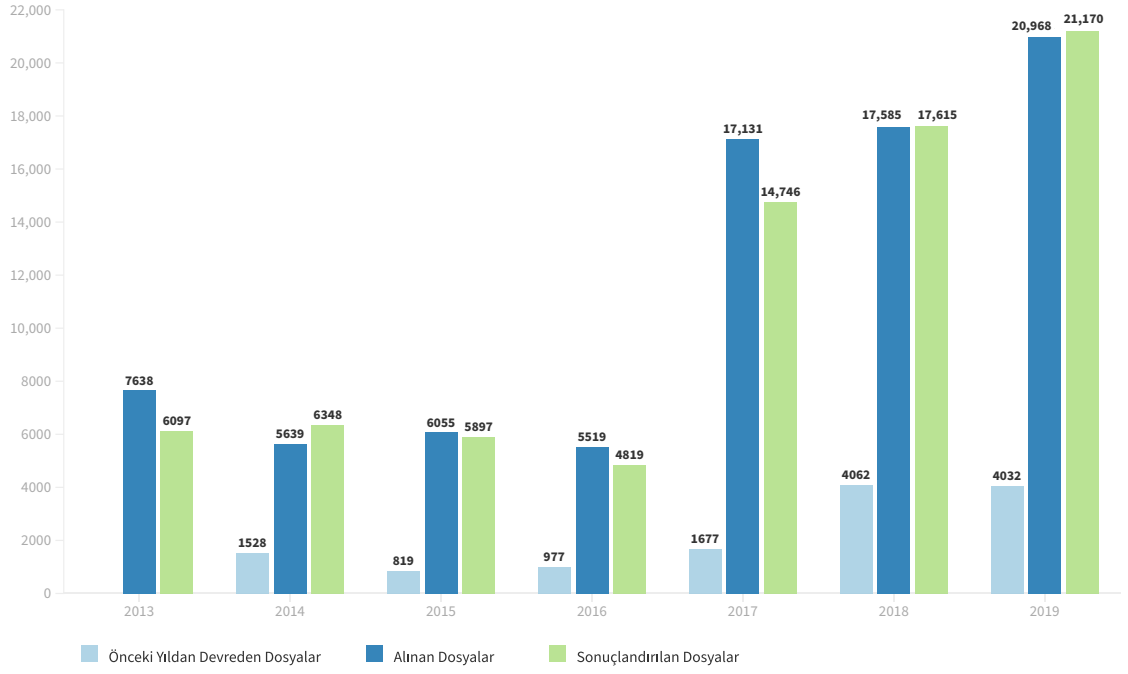

Şekil 14. İdari Uyuşmazlığı Yargı Öncesi Çözme Yolu Olarak Ombudsmana Yapılan Başvuruların Görünümü

Kaynak: Kamu Denetçiliği Kurumu Faaliyet Raporu, 2019

idarenin uyum oranı; 2017 yılında %65, 2018 yılında %70 ve 2019 yılında %75'tir. Bu tablo, idari uyuşmazlıkların yargı öncesi çözümlenmesini ifade ettiğinden işlemi tesis eden veya eylemi gerçekleştiren idarenin kendi hukuka aykırılığını düzeltmesi, hukuka bağlılığını artırırken esasında idari yargının iş yükünün azalması sonucunu da doğurmaktadır. Diğer taraftan idare ile idare edilen arasında bir denge hukuku oluşturarak devlet-vatandaş ilişkisini iyileştirmeye yardımcı olmaktadır.

Ombudsmanlık kurumuna yapılan başvuruların 2017 itibarıyla ciddi bir artış gösterdiği açıktır. Ancak kurulduğu günden 2017'ye kadar aldığı başvuruların seyri stabil iken 2017'de neredeyse üç buçuk kat artmasının nedeni üzerinde durulmalıdır.

İdari uyuşmazlığın yargı öncesi çözüme kavuşturulma yolu olarak Kamu Denetçiliği Kurumu'na başvuru yolu kullanımı, kurumun faaliyete geçmesinden bugüne artma eğilimindedir. 2018 yılı başvurularıyla 2019 başvuruları karşılaştırılırsa %20 gibi bir artışın olması, vatandaşların bu kurum tarafından verilecek kararla uyuşmazlığın çözümleneceği inancına sahip olması olarak yorumlayabiliriz. Diğer taraftan bu kuruma yapılan başvuruların idari yargıdaki dava açma sürelerini durdurması kuralı göz önüne alındığında, idare edilenlerin dava açma süresini durdurmak ve uyuşmazlığı zamana yaymak için de başvuruda bulunma ihtimali söz konusu olabilmektedir.

Kuruma yapılan şikâyet konularına bakıldığında, kamu personel hukuku alanında yapılan başvuruların sayıca fazlalığını, kamu görevlisinin idare ile olan uyuşmazlıklarını idari yargıya taşımadan önce sonuçlandırmak istemesi şeklinde değerlendirebiliriz.

2019 yılında ailenin korunması başlığı dikkat çeken bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 15. Ombudsmanlık Kurumu Sonuçlandırılan Dosyaların Karar Türleri

Kaynak: Kamu Denetçiliği Kurumu Faaliyet Raporu, 2019

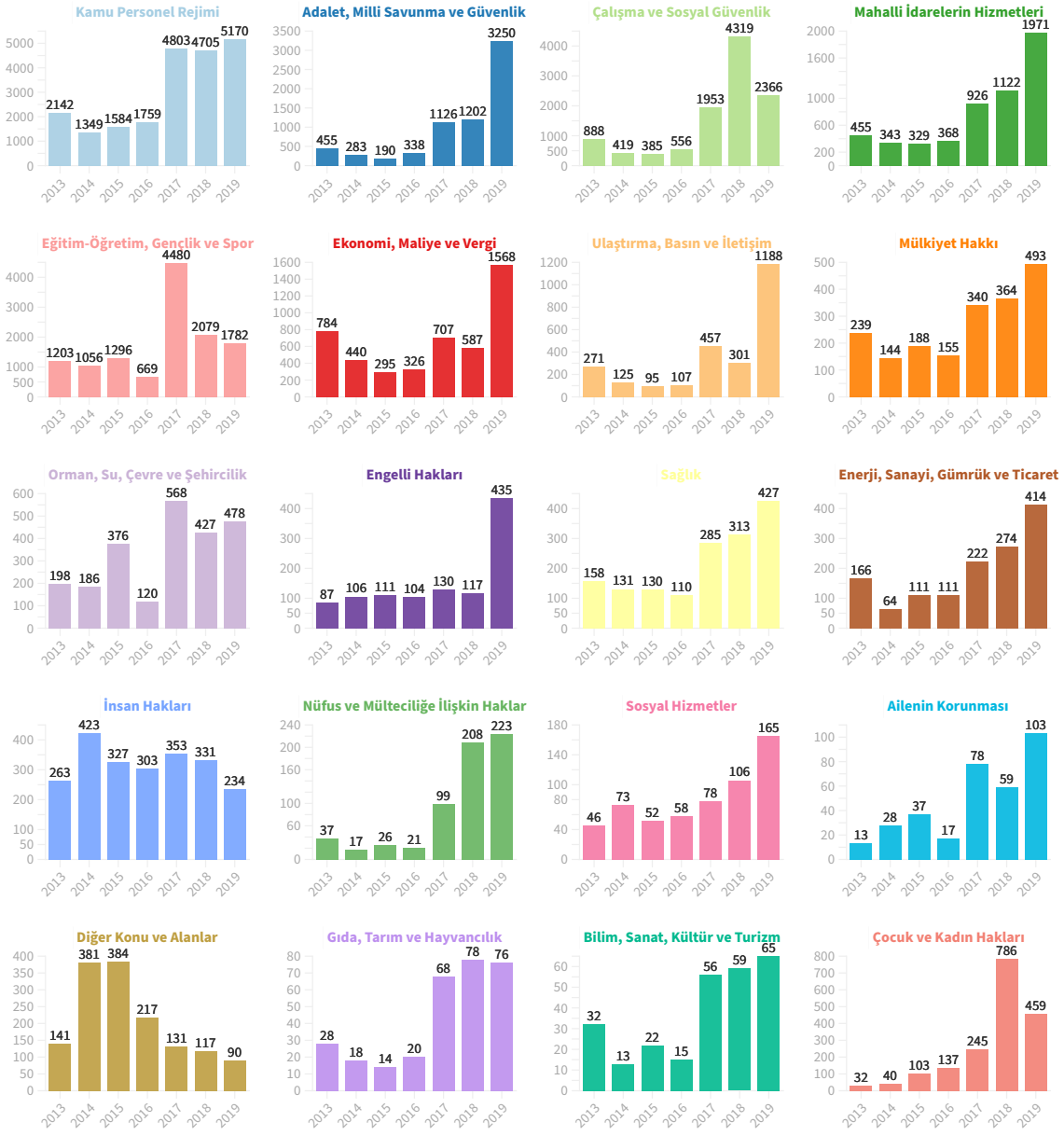

Şekil 16. Kamu Denetçiliği Kurumuna Yapılan Şikayet Başvurularının Konularına Göre Dağılımı

Kaynak: Kamu Denetçiliği Kurumu Faaliyet Raporu, 2019

Aynı yıl içerisinde İstanbul Sözleşmesi etrafında dönen tartışmalarla birlikte değerlendirdiğimizde, 2019 yılında "aile"nin önemli bir konu olduğu gerçeği yadsınamaz. Başvurular düşünüldüğünde, aile üzerinde hukuki koruyuculuğun talep edilmesi ile bunun bir zaruret olduğu dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Olağanüstü Hâl İşlemleri İnceleme Komisyonu

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişiminin hemen ardından Türkiye'de ilan edilen olağanüstü hâl, 19.07.2018 tarihine kadar devam etti. Bu sürede yürürlüğe konulan OHAL Kanun Hükmünde Kararna-

melerinden olan 667 ile 676 Sayılı KHK'lar yolu ile 125.678 kamu görevlisi ihraç edildiği, 270 öğrencinin öğrenim gördükleri eğitim kurumları ile ilişiği kesildiği, 3.213 emekli personelin rütbeleri alındığı, aralarında basın yayın kuruluşları, dernekler, vakıflar ve özel şirketlerin bulunduğu 2.761 tüzel kişiliğin kapatıldığı kaynaklarda yer almaktadır.

OHAL kapsamında alınan bu tedbirlerden etkilenen söz konusu kişilerin, tedbirlere karşı hangi hukuki yola başvuracağına ilişkin bir düzenleme ilk aylarda yapılmamıştı. İzlenmesi gereken hukuki yolun belirsizliği karşısında, KHK'lar ile ihraç edilen kişiler tarafından ilgili idari birimlere, idari yargıya, AYM'ye yapılan başvurular, KHK'lardan doğan ihraç işlemlerini incelemeye yetkilerinin olmadığı gerekçesiyle reddedildi. AİHM'ye yapılan başvurular, iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesi ile kabul edilemez bulundu. Bu durum karşında Avrupa Konseyi'nin anayasal konulardaki danışma organı olan Venedik Komisyonu'nun, ilgili KHK'lar hakkındaki görüşü yayınlandı. Bu görüşte, ihraç edilen kişilerin durumlarının incelenmesi amacıyla bağımsız ve tarafsız bir organın kurulması çağrısı yapıldı. Bu ve bunun gibi görüşler üzerine OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu'nu kuran 23.01.2017 tarihli ve 685 sayılı OHAL KHK'sı yürürlüğe konulmuştur.

Komisyon, OHAL kapsamında doğrudan KHK'lar ile tesis edilen kamu görevinden ihraç, öğrencilikle ilişiğin kesilmesi, emekli personelin rütbelerinin alınması, kurum ve kuruluşların kapatılması işlemlerine ilişkin başvuruları inceleyip karara bağlamak üzere kuruldu. Komisyonun görev süresi iki yıl olarak belirlendi. Ancak Komisyona yoğun başvuru olduğu için biriken başvuruları karara bağlamak amacıyla 23.01.2020 tarihinden itibaren görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır. Komisyona çalışmaya başladığı tarihten 31.12.2019 tarihine kadar toplam 126.300 başvuru yapılmış, 27.3.2020 tarihine kadar ise (11.200 kabul, 93.900 ret olmak üzere) Komisyon tarafından toplam 105.100 karar verilmiştir. Ayrıca Komisyonun görevi kapsamına girmeyen 3.500 başvuru hakkında ön inceleme kararı verilmiştir. Başvuruların %83'ü hakkında karar vermiş bulunan Komisyonun incelemeye devam ettiği başvuru sayısı 21.200'dür. Ayrıca Komisyonun yıllık faaliyet raporlarında, her geçen yıl daha fazla karar verildiği ve kabul edilen karar sayısının arttığı görülmektedir.

Çalışma ivmesini zamanla arttıran bu komisyon hakkında, Komisyonun hukuki niteliğine ilişkin değerlendirmeler doğrultusunda verdiği kararlara ilişkin bazı eleştiriler söz konusudur. 685 sayılı KHK madde 11'de Komisyon kararları idari karar olarak nitelendirilmiş ve böylece komisyonun yargısal görevleri olmadığı belirtilmiştir. Ancak fonksiyonu bakımından Komisyonu, yargı benzeri kurum olarak niteleyen görüşler de mevcuttur. KHK'da yer alan söz konusu maddeye dayanarak Komisyon kararlarının birel işlem olduğunu savunanlar, kararları idari işlemin unsurları bakımından değerlendirmiştir. Özellikle kişi bakımından yetkide alt sorun olarak Komisyonun oluşumu ele alınmıştır. Komisyonun yedi üyesinden üçünün cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi, cumhurbaşkanlığınca üyeler hakkında idari soruşturma başlatılabilmesi ve Komisyonun teklifi üzerine, Komisyonun çalışmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi düzenlenmiştir. Komisyonun yetkisi kapsamındaki ihraç ve kapatma tedbirine ilişkin OHAL KHK'larını düzenleyen yürütmenin, Komisyon üzerindeki bu etkisinin kurumun bağımsız ve tarafsız karar vermesine gölge

düşürdüğü ifade edilmiştir. Ancak bu hususta, darbe girişiminin henüz hafızalarda yeni olduğu bir dönemde bulunulması, Komisyonun terörle bağlantılı olduğu gerekçesiyle yaptırıma uğramış gerçek ve tüzel kişiler hakkında karar verecek olması nedeniyle merkezî yönetim tarafından kamu güvenliği için duyulan hassasiyet dikkate alınmalıdır. Öte yandan hukuki niteliğinden bağımsız olarak Komisyonun tüketilmesi gereken iç hukuk yolunun gerekli ölçütlere sahip olup olmadığına ilişkin değerlendirilmeler de yapılmıştır.

Komisyon kararlarına karşı başvurucu tarafından, kararın ardından önce idare mahkemelerine ardından da AYM`ye bireysel başvuru yapılabilmektedir. Hâlâ etkili başvuru yoluna erişemediğini ileri süren bireyler, AİHM'nin 2017 yılı Haziran ayında verdiği Köksal/Türkiye kararı ile Komisyonu etkin iç hukuk yolu olarak kabul etmesi doğrultusunda, davalarını AİHM'ye taşıyabilmektedir. Komisyonun kurulması ve sonrasında izlenecek yola ilişkin düzenleme yapılması ile OHAL tedbirlerinden mağdur olan kişilerin başvuracakları iç hukuk yollarına ilişkin belirsizlik giderilmiştir. Ayrıca bu sayede iç hukuk tüketme zorunluluğunun gerekliliği olan erişilebilir hukuk yolu sağlanmıştır. 131 bin 922 tedbir işlemine ilişkin Komisyona 125 bin başvuru yapılmış olması, AİHM içtihatlarında da yer alan erişilebilirlik ölçütünün Komisyonca sağladığını ortaya koymaktadır. Ancak diğer ölçüt olan etkililik konusu tartışmaya açıktır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2/3 maddesinde tanınan etkili başvuru hakkı konusunda en çok üzerinde durulan mesele, usuli güvencelerin yeterliliği ve hak ihlallerine karşı giderim sisteminin tatmin ediciliği durumudur. Uluslararası Af Örgütü gibi STK'ların ulaştıkları kararlar doğrultusunda yayınladıkları raporlarda; başvuruculaların Komisyon kararlarında ifade edilen şahsi dosyalarının içeriklerini bilmedikleri, kendilerine isnat edilen somut iddialara ve delillere ulaşamadıkları ve bunların sonucu olarak savunma haklarının ihlal edildiği iddia edilmiştir. KHK'lar ile tesis edilen söz konusu işlemler, FETÖ/PDY ve diğer terör örgütlerine üyeliği, mensubiyeti, aidiyeti, iltisakı veya irtibatı olduğu gerekçesi dışında bir somut gerekçenin bildirilmediği iddiası, Venedik Komisyonu'nun tavsiyesinde yer alan, bu "ad hoc" mekanizmanın her bir başvurucu için kişiselleştirmeyi sağlayacak nitelikte olması gerekliliğine aykırılık teşkil eder. Ayrıca usuli güvenceler konusuna ilişkin olan bu durum, Komisyon yargı benzeri kurum olarak kabul edildiği takdirde, adil yargılama hakkına da aykırılık oluşturur. Buna ek olarak etkililik ölçütünde giderim sisteminin tatmin edici olması gerekliliği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Komisyona ilişkin çeşitli raporlarda, Venedik Komisyonu'nun da ifade ettiği "status quo ante" (eski hâle iade) imkânı ele alınmıştır. 658 sayılı KHK'nın 10. maddesinde 25.07.2018 tarihli değişiklikten önce eski hâle iadede birtakım sınırlamalar mevcuttu. Komisyon tarafından başvuru kabul edilmiş olsa dahi KHK ile ihraç edilen kişi, 10. madde doğrultusunda ihraç öncesi kadro ve pozisyonlarına iade edilmemiştir. Kişi hakkında tesis edilen haksız işlem geri alınmadığı için eski hâle iade sağlanmadığı ve böylece Komisyonun etkili iç hukuk yolu olmadığı STK'lar ve çeşitli akademisyenler tarafından ileri sürülmüştür. Ancak yapılan değişiklik ile birlikte artık kişinin eski kadro ve pozisyonuna atanması söz konusudur. Böylece Komisyonun, hakkındaki değerlendirmeleri dikkate aldığı ve kurumsallaşma yönünde ilerlediği söylenebilir.

Ceza Hukuku

Toplumda korunmaya değer bazı yararların ihlal edilmesine devletin verdiği tepkinin rejimi ceza hukukunu oluşturmaktadır. Kamu hukukunun diğer alanlarıyla daha sık münasebet söz konusu olabilirken devlet tarafından ceza verilmesinin ikincil olma özelliği dolayısıyla her vatandaş, ceza hukuku düzenleme çerçevesine girmeyebilir. Toplum düzeni bozulunca idari veya ceza dışı hukuki tedbirlerle düzen yeniden sağlanabilecekse ceza hukukuna da lüzum kalmayacaktır.

Bu itibarla Türkiye'de ceza hukukunun küçük ölçekteki bilançosu, hukuki ve idari tedbirlerin ötesine geçerek ceza yaptırımına ulaşanları göstereceğinden ayrı bir yeri vardır. Suç şüphesi bulunan ve suça bulaşmış bireylerin bu görünümü, birçok bilim alanının ayrı ayrı inceleme konusu olabilecek çok boyutlu bir değerlendirmeyi de gerekli kılmaktadır. Kriminoloji, sosyoloji, psikoloji bilim alanlarındaki çalışmalar bunların başında gelmektedir.

Raporda, adli yargıda ceza hukukuyla irtibatlı mercilerin kararları üzerinden Türkiye'de ceza hukukunun küçük ölçekte bilançosu izlenecektir.

Yargıtay

Adli yargının ceza ve bölge adliye mahkemelerinin temyiz mercii sıfatıyla, Ceza Genel Kurulu ve 20 ceza dairesi olarak görev yapan Yargıtay, Danıştay gibi idari görevleri bulunmayan salt içtihadi bir mahkeme özelliği taşımaktadır.

2019 yılında Yargıtay ceza dairelerine gelen dosya sayısında 2018 yılına göre bir artış gözlenmiştir. 2012'den itibaren gelecek yıla devreden dosya sayısı incelendiğinde, mahkemenin dosya çözme oranının yükseldiği görülmektedir. Diğer taraftan yıl içinde gelen dosya sayısı da 2015'ten itibaren azalma eğilimindedir. Hukuk dairelerindekine benzer şekilde görülme gün sayısı, ceza dairelerinde de düşmüştür.

Cumhuriyet Başsavcılıkları

İhbar üzerine veya resen devlet adına harekete geçen Cumhuriyet Savcılıklarının temel uğraşı, bir suç şüphesi üzerine uygulanacak tedbirler ve sonrasında açılacak kamu davasıdır. Ceza yargılaması, temel hak ve hürriyetler üzerinde doğrudan sınırlama özelliği gösterdiğinden suçla mücadelede doğrudan dava açılarak yargılama yapılması değil suç şüphesinin araştırılarak belli seviyede olmasına göre gözaltı, tutuklama, adli tedbir gibi tedbirlerin gerekiyorsa uygulanması ve sonrasında savcılık tarafından hazırlanan iddianamenin ceza mahkemesince kabulüne kadar ayrı bir aşama olarak düzenlenmiştir. Kişi bakımından ceza yargılaması yapılıp yapılmayacağına da

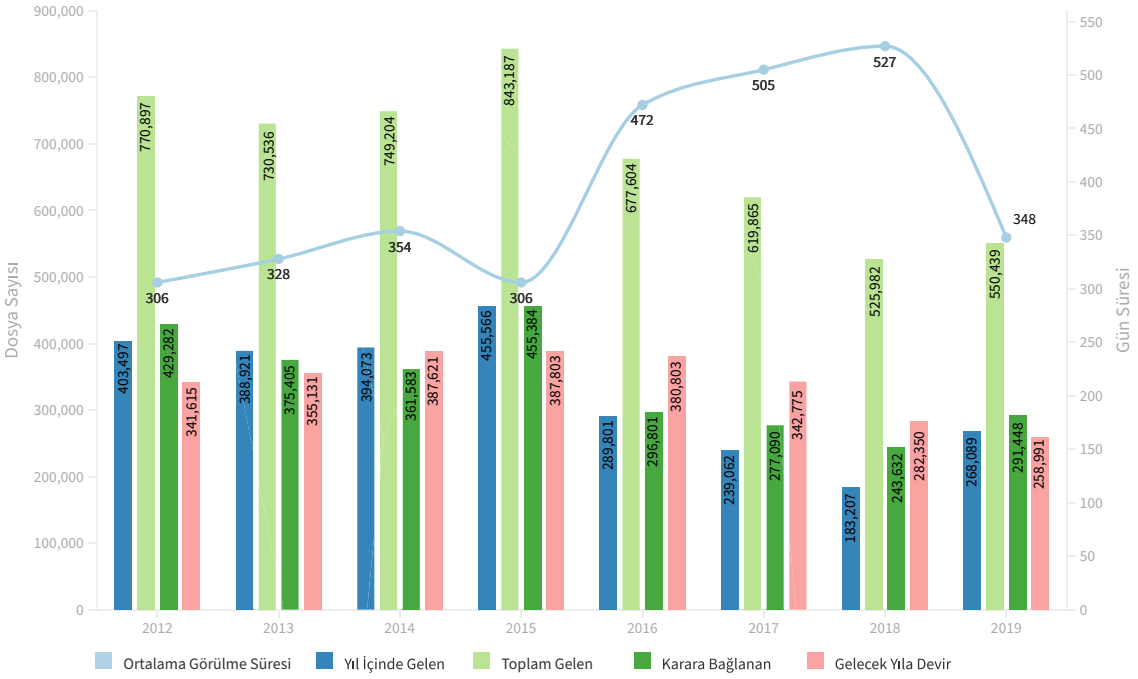

Şekil 17. Yargıtay Ceza Dairelerinin Dosya Sayısı ve Dosya Çözme Kapasitesi, 2012-2019

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

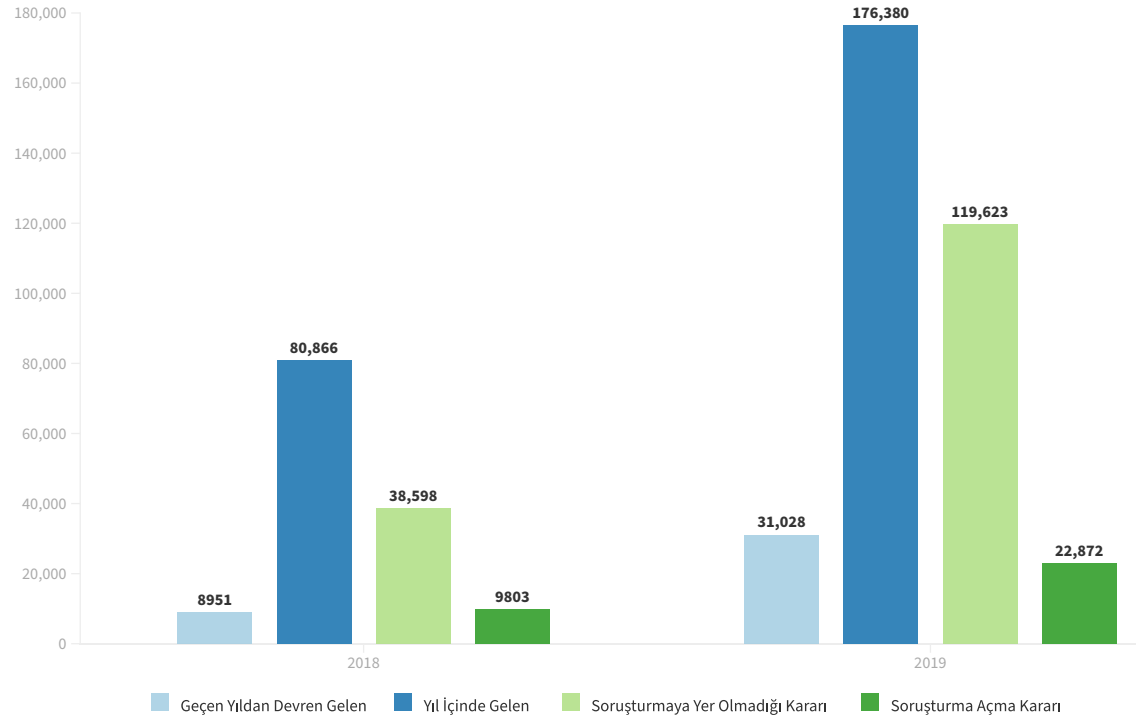

Şekil 18. Cumhuriyet Başsavcılıklarına Gelen İhbar Dosya Sayısı

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

karar verildiği bir aşamada, ilgili kişililer suçlu değil şüpheli konumundadır.

Cumhuriyet Başsavcılıklarına yapılan ihbar sayısı, bir önceki yılın ihbar sayısının iki katından daha fazla sayıda olmasına rağmen 2018 yılında soruşturma açma oranı %16,7'ye, 2019 yılında ise %13,7'ye gerilemiştir. Dolayısıyla suç ihbarı artmasına rağmen savcılıklarca soruşturma açma oranı artmamıştır.

İhbar sayısının artması bir vakıa iken savcılıklar nezdinde soruşturma açma oranının daha düşük olması ise bir başka vakıadır. Hukuki değerlendirmeden ziyade sosyolojik manada üzerinde durulması gereken bir mesele olarak ihbar etme eylemi, savcılıkların verdiği soruşturma açma oranlarına bakıldığında asılsız ihbar olgusunu gündeme getiriyor. Suçu ihbar etme şekillerinin kolaylaşması, suçu öğrenmenin online ortamlar da dahi söz konusu olabilmesi ihbar sayısını artırabilir. Ancak ihbar etme kolaylığının sonucu, daha fazla soruşturma açılmasını doğurmaktan ve dolayısıyla suçla mücadele etmekten ziyade savcılıkların iş yükünü artıran bir hâl de almaktadır. Bu da göstermektedir ki suç ihbarında ciddiyetin sağlanması için hukuki yollara ihtiyaç duyulmaktadır.

2012'den bu yana cumhuriyet savcılığına intikal eden 3 milyon dolayındaki uyuşmazlıkların sayısında, son yıllarda önemli bir artış görülmekle birlikte 2019 yılı itibarıyla bu sayı azalmıştır. 2019 yılında cumhuriyet savcılıklarına gelen dosya sayısında yaklaşık 10.000 azalma görülürken yıl içinde karara bağlanan dosyanın arttığı ve buna bağlı olarak da gelecek yıla devreden dosyanın azaldığı görülmektedir. Soruşturma evresindeki dosyanın ortalama görülme günü bir önceki yıla göre 5 gün artarak 416 gün olmuştur.

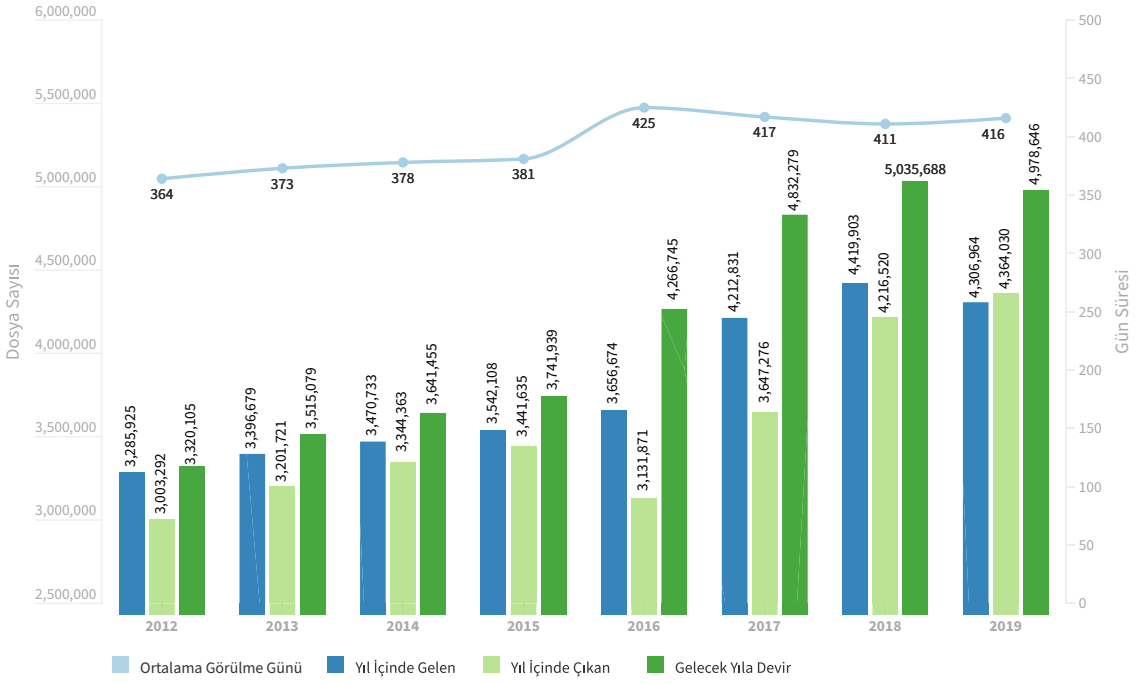

Şekil 19. Cumhuriyet Başsavcılıklarındaki Soruşturma Dosya Sayısı

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

Bununla birlikte 2012-2016 yılları arasında 3 milyon civarında olan soruşturma dosyasının, 2019'a gelindiğinde 7 yıl içinde yaklaşık 1 milyon artış göstermesi üzerinde durulmalıdır. Diğer taraftan artan iletişim imkânları, suçun resen veya ihbar yoluyla öğrenilmesini kolaylaştırarak soruşturma başlatılmasını da tetikleyebilmektedir.

2019 yılında toplam 8.642.292 karar içerisinden 4.552.392 kovuşturmaya yer olmadığı kararı (takipsizlik) verilmiştir. 2019 yılında Cumhuriyet Başsavcılıklarınca verilen karar-

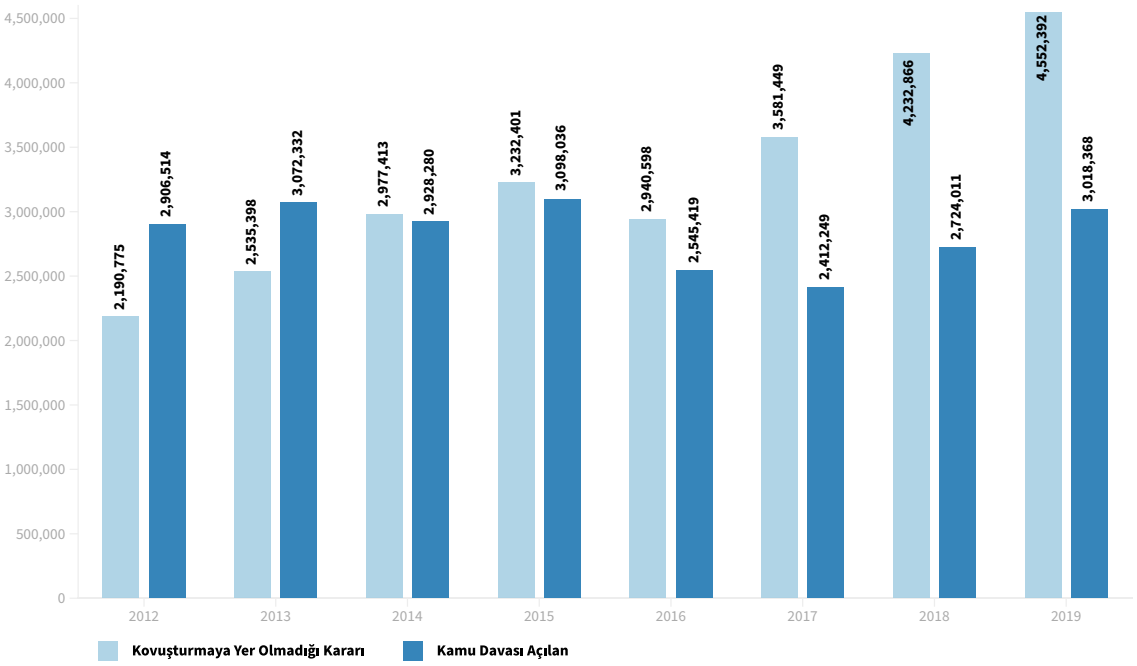

Şekil 20. Cumhuriyet Başsavcılıklarının Verdiği Kararların Görünümü

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

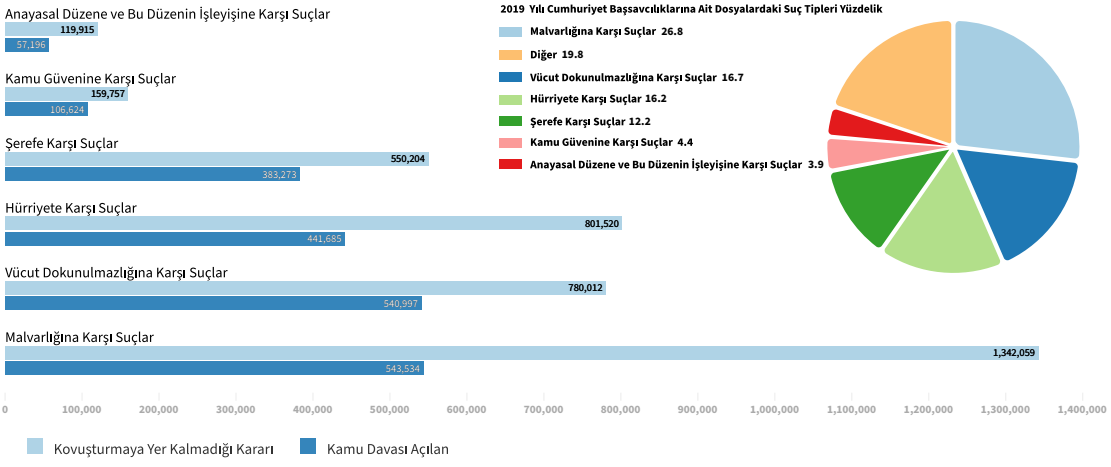

Şekil 21. Cumhuriyet Başsavcılıklarına Ait Dosyalardaki Suç Tipleri

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

ların, %52,7'si kovuşturmaya yer olmadığı, %34,9'u iddianamenin kabul edilerek ceza davası açıldığı ve %12,4'ü de yetkisizlik, görevsizlik, birleştirme ve başka büroya gönderme yönündeki kararlardır.

Yıllara göre bakıldığında Cumhuriyet Savcılıklarınca açılan soruşturmalarda ortalama %50 oranında kovuşturmaya yer olmadığı şeklinde karar verildiği görülmektedir. 2018 yılı için bu oranın arttığı izlenebilirken suç şüphesiyle başlatılan ceza soruşturmalarında, şüpheye verilen anlamın değiştiği şeklinde okunabilir. Daha küçük şüphelerle, savcılık nezdinde soruşturmaların başlatılabilmesi kamuoyunda da bilinen bir gerçektir.

2019 yılında soruşturmalara göre verilen kararlar ve suç tipleri incelendiğinde, mal varlığına karşı suçların ilk sırada ve yüzde olarak da diğer suçlara göre önde olduğu görülüyor. Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ile hürriyete karşı suç oranları benzer şekilde %16 dolayındadır.

2019 yılında, soruşturmaya en fazla konu olan 6 suç başlığı içinde, mal varlığına karşı suçlar bakımından %61,9 oranında kovuşturmaya yer olmadığı yönünde karar verilmiştir.

Ceza Hukukunda Uzlaştırma

Tüm dünyada bir uyuşmazlığın yargı makamları önüne gelmeden önce çözüme kavuşturulmasının teşvik edilmesi dikkat çekmektedir. Ceza hukukunda bu eğilim, fail ile mağdur arasında barışın gerçekleştirilerek mağdurun zararının giderilmesi ve böylece daha çok onarıcı adaletin tecelli etmesi-

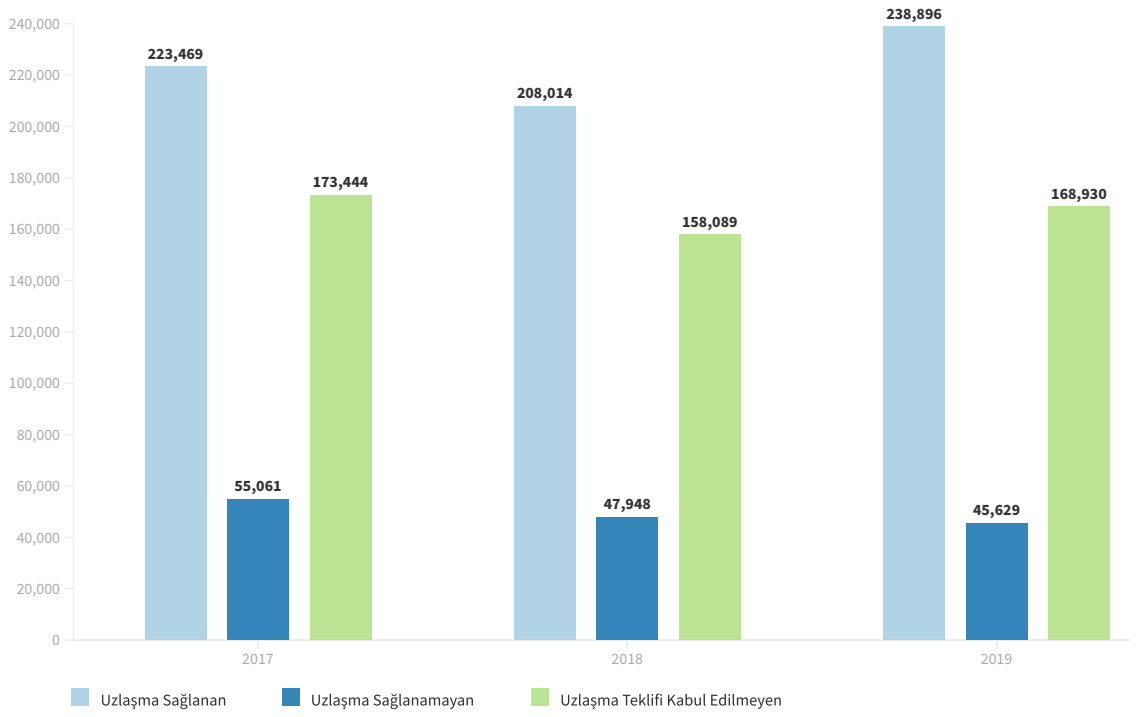

Şekil 22. Ceza Hukukunda Uzlaştırmanın Görünümü

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

ni öngörmektedir. Bugünkü görünümünü 2017 yılında yapılan mevzuat değişikliğiyle alan uzlaştırma, ceza uyuşmazlığının çözüm sürecini hızlandırarak yargılama giderlerini azaltma işlevini de üstlenmektedir.

2019 yılında uzlaştırma bürolarına tevdi edilen dosyalarda, bir önceki yıllara göre uzlaşma ile sonuçlanan dosya sayısında artış olduğu görülmektedir. 2018 yılında uzlaşma sağlanan dosya oranı %50,2 iken 2019 yılında bu oran %52,7'ye yükselmiştir. Bu veriyi, uzlaşma kültürünün yargı mekanizması içerisinde yerleşmeye başladığı şeklinde okuyabiliriz.

Suça Sürüklenen Çocuklar

Bir çocuğun suça sürüklenmesi, çocuğa suçun faili dahi denilemeyecek kadar hassas bir meseledir. Çocuk suçluluğu, dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli meselelerden biridir. Sadece hukukun değil sosyoloji, psikoloji gibi farklı disiplinlerin de inceleme alanlarındandır.

Yıllara göre sayıya bakıldığında, yıl içinde suça sürüklenmiş çocuğa ait dosya sayısının azalma eğiliminde olması sevindiricidir. Ancak toplam dosya sayısına bakıldığında önceki yıllardan ve bozularak gelen dosyalarla birlikte yaklaşık çeyrek milyon suça sürüklenmiş çocuk dosya sayısı, genç nüfusa sahip ülkemiz bakımından üzerinde durulması gereken çok önemli bir vakıadır.

Erken Evlilikten Doğan Mağduriyetler

Erken evliliklerin sonucu çocuk gelinler uzun yıllardır toplumumuzun kanayan yaralarından biridir. Bu hassas konu ile ilgili hem hukuki tedbirler alınmaya çalışılmakta hem de STK'lar bazında çalışmalar yürütülmektedir. Fakat son zamanlarda ülke gündeminde yer alan

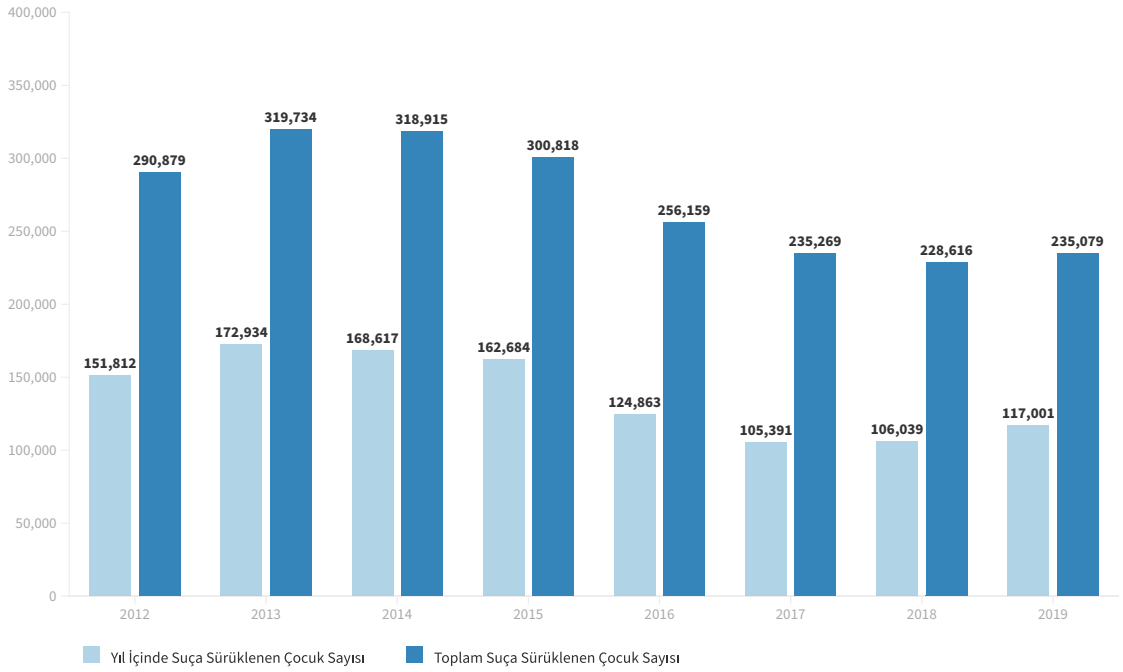

Şekil 23. Ceza Mahkemelerinde Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

ve birçok tartışmaya sebep olan erken evlilik mağdurları, zorla evlendirilen yahut istismara uğrayan çocukların durumundan ayrıştırılması gereken bir başka önemli konudur. Evlendikleri zaman reşit olmayan kadınlar, kendi beyanlarıyla mağdur olduklarını ifade etmekte, mağduriyetlerinin sebebi olarak aradan geçen uzun zamanın ardından eşlerinin reşit olmayanla cinsel ilişki suçundan yargılanması ve cezalandırılmasını göstermektedirler.

Bu konuyla ilgili şikâyetler sonucu hükûmet ilk kez 2017 yılında fiilen evlilikleri devam eden bununla beraber resmî nikâhları da olan evliliklerde, erkeğin cezalandırılmasını önlemek için bir yasa tasarısı düzenlemiş fakat yoğun eleştiriler sonucu tasarı geri çekilmişti. 2020 yılında konu tekrar gündeme gelmiş ve infaz düzenlemeleri ile eşler arasındaki yaş farkı 15 yıldan az olanlar için infazın ertelenebileceği konuşulmaya başlanmıştı. Temmuz 2020 itibarıyla yeni yasal düzenlemeler yapılacağı söylentileri devam eden bu konu hakkında kamuoyunun meseleyi erken evlilik olarak görmesi nedeniyle henüz bir adım atılabilmiş değil.

Özetle bir yanda eşi mahkûm olduğu için zor durumda kaldığını, evliliğinin üstünden geçen yılların ardından böylesi bir kararın gereksiz olduğunu savunan kadınlar öbür yanda erken evlilik mahkûmlarının cezalarının affedilmesinin "tecavüzcüyle evlendirmenin" ya da reşit olmayan kız çocuklarının gelenek, kültür adı altında zorla evlendirilmelerinin önünün açılmasına sebebiyet vereceğini öne sürenler, tartışmanın karşılıklı iki kutbunu oluşturmaktadır.

Mesele son derece hassas olduğundan üzerinde bu kadar çok konuşulması doğal kabul edilebilir. Hukuki düzenlemelerle bir grubun mağduriyeti giderilirken başka mağduriyetlere sebep olunma riski de bulunabilir. Reşit olmayanların evliliği yasal olarak kabul edilemez olsa da ortada evliliğin üzerinden uzun zaman geçmesiyle kurulan aileler olduğu ve eşleri hapiste olan kadınların çocuklarıyla beraber ciddi problemlerle karşı karşıya kaldıkları açıktır. Yapılacak düzenlemeler son derece ayrıntılı bir şekilde ele alınmalı, genel değil özel nitelikte olmalı ve yalnızca mağdur olduğu belirlenen kişileri kapsayacak şekilde geriye dönük olmalıdır. Burada altı çizilmesi gereken nokta, yapılacak düzenlemelerin erken evliliklerin önlenmesine dair güvencelerin ortadan kalkmasına neden olmamasıdır. Bunun yalnızca tek seferlik belirli küçük bir kesimi ilgilendiren düzenleme olmasına dikkat edilmelidir.

Sonuç olarak aralarında resmi nikâh bulunan fiilî olarak da uzun yıllar evlilik hayatı sürdürmüş, bir aile kurmuş belli bir grup kişinin mağduriyeti giderilmeli fakat bu durum erken yaşta evliliğin önünü açacak şekilde de olmamalıdır. Ayrıca her ne kadar çocuk yaşta evlilik hukuken yasak kabul edilse de maalesef karşımızda bir vakıa olarak durmaktadır. Bu vakıanın çözümü için hukukun tek başına yeterli olamayacağı ve hukukun bu durumda vakıaya sonuç kısmında tesir ettiği kabul edilerek hukukun önleyici tedbirleri ile birlikte toplumu bilinçlendirici önlemler alınmalıdır.

Sosyal Medya Adaleti

Dönemin farklı bir iktidar alanı olan sosyal medya üzerinden adalet arayışları ve bunların kamuoyuna yansıyan boyutu, ülkenin hukuk gündeminde önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu da bize "sosyal medya, adaletin tesisi için yeni bir araç mı?" sorusunu sordurmaktadır.

İngiltere merkezli "We Are Social" isimli şirketin 2020 yılı raporuna göre Türkiye; 37 milyon Facebook, 38 milyon Instagram, 11.8 milyon Twitter kullanıcısı ile sosyal medya kullanımında hem Dünya listesinde hem de Avrupa listesinde ön sıralarda yer almaktadır. Sosyal medya, kullanıcılarına fikirlerini farklı kitlelere ulaştırma imkânı sağlamanın yanı sıra onların kendileri gibi düşünen insanlara ulaşımını da kolaylaştırmaktadır. Ancak bu işlevlerine ek olarak sosyal medyanın son yıllarda gittikçe dikkat çekip yükselen bir kavram içinde yer aldığı görülüyor: "Sosyal medya adaleti".

Sosyal medya adaleti ifadesi; henüz kavramsallaşmamış olsa da toplum vicdanını yaralayan bazı toplumsal olayların çözüme kavuşturulmasında, yargı üzerinde etkili bir araç olduğu inancıyla karşımıza çıkmaktadır. Zira sosyal medya araçları, gündem yaratma ve farkındalık oluşturma açısından bilgi ve iddiaların daha hızlı yayılması, çok geniş kitlelere ulaşma imkânının bulunması yönüyle geleneksel medyaya kıyasen daha pragmatik bir işleve sahiptir. Kamu düzenini zedeleyen ve toplumun vicdanını yaralayan bazı hukuki ve toplumsal olaylar, sosyal medya aracılığıyla geleneksel medyaya taşınmakta ve yargı makamlarını resen harekete geçirmektedir. Bu durum özellikle de ceza muhakemesi süreçlerinde etkili olmaktadır. Sosyal medyada yayınlanan görüntüler ya da yazılan iddialar neticesinde toplumda tepki oluştuğunda soruşturma başlatılmamış durumlarda soruşturma başlatıldığı, delillerin karartılmasının önüne geçildiği ya da kamuoyu vicdanını zedeleyen kimi durumlarda tedbir amaçlı tutukluluk kararının alınması söz konusu olabilmektedir. Bu durum, sosyal medyada adalet arayışının yaptırım gücünün artmasına işaret etse de hukukun kendisine zarar verici potansiyeli çok daha yüksektir.

Hızlı yayılımın etkisi ve dosyaların içeriğine hâkim olunmaması nedeniyle, sosyal medyada yer edinen olaylar ve dosyalar hakkında yapılan yorumlar adaleti yanıltıcı nitelikte olabilmektedir. Bunun yanı sıra hukuki bilgi eksikliği nedeniyle yapılan yorumlarla adaletin sağlanmadığı algısı yaratılmaktadır. Özellikle ceza dosyalarına yönelik, tutuklama kararlarına veya tutuksuz yargılamalara dair itirazların pek çoğunun, hukuki bilgi yoksunluğu ile yapıldığı görülmektedir.

Sosyal medya adaleti kavramı, teknolojinin kullanımının daha da artacağı günlerde, daha sık aşina olacağımız bir kavram hâline gelecektir. Zira bireyler, farklı kitlelere ulaşarak mağduriyetlerini dile getirme ve destek toplamak için bilginin çok hızlı yayıldığı, delillerin bireylerce karartılmasının zor olduğu, geleneksel medyaya göre daha nesnel olduğu düşünülen ama aslında dezenformasyonun da bir hayli yoğun olduğu sosyal medya ağlarını tercih etmektedirler. Sosyal medyada adalet arayışı, kamu düzeniyle ilişkili olduğundan yargıyı denetleme ve yargıyla toplum arasında denge mekanizması görme işlevi açısından önem taşısa da propaganda ve dezenformasyon açısından oldukça hassas yaklaşılması gereken bir konudur. Zira sosyal medya ağları, bireylerin gerek bireysel gerekse toplumsal hareket ederek vicdanlarına, düşüncelerine aykırı gelen, kendilerini yaralayan her hususta özgürce fikir beyan etmeleri ve kitleleşmeleri açısından çok güçlüdür. Adalet arayışının hukuki mekanizmalarda mevcut hâle gelen bir tıkanıklık olarak görülmemesi, denge ve denetleme işlevinde nesnel olunması ve bireysel sınırsız bir özgürlük anlayışının oluşmaması açısından sosyal medya ağlarına yönelik yasal bir düzenlemenin ele alınması gittikçe daha elzem olmuştur.

2019 yılında sosyal medya üzerinden bazı adalet arayış hashtagları şu şekilde gösterilebilir:

#iremsuicinadalet

İrem Su Akkaya, Mart ayında 192 promil alkollü bir sürücünün neden olduğu kazada hayatını kaybetti. Frene basmayan alkollü sürücünün bilinçli taksirden değil olası kasttan yargılanmasını isteyen aile, sosyal medyada gündem oluşturdu.

#AdliMahkumKapsamlıEşitYasa

Son yıllarda cezaevi kapasitelerinin çok üzerinde mahkûm barındırması nedeni olarak adil olmayan yargı sistemi ve hatalı mahkeme uygulamaları ileri sürülerek mağduriyetlerin giderilmesi için affa ilişkin düzenleme talep edilmişti.

#AlparslanKuytulaÖzgürlük

Alparslan Kuytul'un Ocak 2019'dan beri haksız yere tutuklu yargılandığını öne süren yakınları ve vakıf üyeleri tarafından Alparslan Kuytul'a özgürlük talebi ile 15 Eylül'den beri yürütülen hashtag çalışmasıdır. 22 Ağustostaki duruşmada Kuytul'un tahliye edilmesi talebiyle konu, sosyal medyada gündemde tutulmaya çalışıldı.

#EmineBulutİcinAdalet

18 Ağustos'da on yaşındaki kızının önünde eski eşi Fedai Baran tarafından bir cafede bıçaklanarak öldürülen Emine Bulut'un saldırıya uğradığı anlar sosyal medyada yer aldı. Emine Bulut cinayetinin yanı sıra birçok kadın cinayeti de 2019 yılında sosyal medyada gündem oldu. #yelizinsesisesimizdir #MerveKotanİçinAdalet #ZümrütEr #TubaErkol

#RabiaNaz

2018 yılında Giresun'un Eynesil ilçesinde hayatını kaybeden 11 yaşındaki Rabia Naz Vatan'ın ölümünün şüpheli olduğu, babasının iddiasıyla kamuoyu gündeminde yer aldı. Rabia Naz'ın ölümü ile ilgili gelişmeler 2019 yılında da kamuoyunca takip edildi.

#Seydioğlu

6 Temmuz'da Seydioğlu Baklava A.Ş. sahipleri, trafikte içinde hamile kadının bulunduğu araca sözlü hakaretlerin ardından saldırdı. Şahısların serbest bırakılmasının ardından olay, adaletin sağlanmadığı iddiası ile tekrar gündeme geldi.

#ÇorluTrenKatliamı

Çorlu'da 25 kişinin hayatını kaybettiği, 328 kişinin ise yaralandığı tren kazasının ardından açılan davanın ilk duruşması 3 Temmuz'da görüldü. Çorlu 1. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edilen iddianame kapsamında açılan davada, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) çalışanı dört kişi "taksirle öldürme ve yaralama" suçlarından yargılanıyor. Yakınlarını kaybeden aileler, sadece dava kapsamında yargılanan dört sanıktan şikâyetçi olmadıklarını belirterek sorumlu olan üst düzey yetkililerin de davaya dâhil edilmesi taleplerini sosyal medyadan dile getiriyorlar. TBMM'de, kazanın araştırılması için verilen soru önergeleri reddedildiği için 10 Temmuz'da hashtag etkileşimi arttı.

#AvukataKarışmakHaddinDeğil

İstanbul Anadolu 2. İş Mahkemesi'ndeki bir duruşma sırasında mahkeme hâkiminin, mini etek giyen avukatın bu kıyafetinin avukatlık hukukuna ve örfe aykırı olduğunu öne sürdü. Durumun baro başkanlığına bildirilmesi için avukatın etek boyunun cep telefonuyla çekilmesi talebinin reddedilmesi üzerine tutanak tutularak duruşmaya devam edildi. Avukatın kıyafet tercihi nedeniyle maruz kaldığı olay sosyal medyada gündem oldu. Kılık, kıyafet nedeniyle keyfî muamele uyguladığı iddia edilen hâkime soruşturma başlatıldı.

Sınırlarımızı ve Sınırlandırmayı Tanımak Bakımından 2019'da Gündemimiz Hukuk muydu?

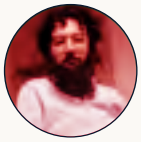

Osman Vahdet İşsevenler

Yalova Üniversitesi

Her modern toplum; düzen, öngörülebilirlik, istikrar vb. nitelikleri haiz olma gayesi güdüyorsa hukuk düzeninin parçaları olan tek tek normlardan evvel hukukun kendisini gündemine alması ve hukuk devleti olma zorunluluğu ile yüzleşmesi gerekir. Bu bağlamda Dicey'in hukuk devletinin ilkeleri arasında toplumda hukuk ruhunun etkin olması gereğinden bahsettiğini hatırlamamız önemlidir.* Hukuk ruhunun kabaca, düzenin hukuk eliyle kurulacağı ve korunacağı yönündeki mutabakat ve beklentiyi ifade eden bir duygu yahut tutum olduğunu ifade edebiliriz. Bizlerin bu tutumu sergileyip sergilemediğini sorgulamak adına 2019 yılında gerçekleşmiş birtakım olaylara hızlıca bakalım.

Şubat ayında bir savcı, kendisiyle aynı saatte halı sahayı kullanmak isteyen öğretmenleri gözaltına aldırdığı iddiasıyla gündeme gelmişti. Mayıs ayında ise bu sefer bir hâkimin kendisinin şikâyetçi olduğu davanın hâkimi olduğunu yazdı gazeteler. Konumuz bakımından farklı olmayan bir diğer haber ise baklavacı kardeşler hakkında. Hatırlanacağı üzere bu olayda ilgili kişiler, araçlarından inip uyuşmazlığa düştükleri kişinin aracı üzerine çıkıp aynasını parçalamıştı. Bu olayların her birinde pek doğaldır ki odak konusu olan kişiler, bir şekilde kendilerinin en azından bahsedilen eylemleri işlerken haklı olduğunu iddia etmektedirler. Her birinin farklı gerekçeleri olabilir, bu önemsizdir. Önemli olan bir şekilde haklı olduğunu düşünenin hakkını almak için ne gerekiyorsa onu yapabileceği hususunda tereddüdünün olmamasıdır. Yani kimin haklı olduğunun ve bir hakkın karşılığının nasıl verileceğinin nesnel/genel değil öznel ölçütleri olmasıdır. Hâlbuki hukuk düzeni gayrişahsi bir düzendir, iktidar bu düzende hukukundur ve ne bu durumların hakça olduğuna kişi karar verir ne de hukuki yetkiyi kullananların şahsi nitelikleri önem arz eder.

Hukuk devleti denilince ilk akla gelen durum, yasaları yapanların da yasalarca sınırlandırılmış olmasıdır. Bu, yasaları yapanların elinde yasa yapma gücü bulunanların işledikleri norm dışı edimler hususunda kayrılmamasından öte yasa yapma faaliyetini yine yasanın çizdiği daha doğrusu yasallık fikrinin çizdiği sınırlar içerisinde yürütmesini ifade eder. Basitçe yasa yapmak bir yetkidir ve bu yetki ancak belirli sınırlar içerisinde yani belirli amaçları gerçekleştirmek üzere kullanılabilir. Adı üzerinde bu kişiler yasa yapıcıdır, sınır getirecek olanların sınırsız olması diğer bir ifadeyle yasa yapmak gibi üst düzey bir

* Diğer iki ilke, olağan kanunlar ve olağan mahkemeler eliyle yargılanmak ve kanun önünde eşitlik olarak özetlenebilir (bu hususta bkz. Özcan, M. (2006). Hukuk Devleti: Modern Toplumun Hukuk Aracılığıyla Siyasal Meşruiyeti. İÜHFM, 64(2), 119-144.

yetkiyi haiz olanların keyfî olabilmeleri ne mantıken ne de işin doğasına binaen savunulabilir değildir. Bu durum yasaların esas yapıcısı halk için de geçerlidir. Abes bir örnek verelim: Bir ülkedeki tüm halk aynı yönde kanaat belirtse dahi hırsızlık, cinayet vb. her ülkede ortak olan yasakları serbest bırakan bir yasa, demokratik meşruiyet gerekçe gösterilerek savunabilir mi? Aynı durum yasa yapımına varmayan günlük edimlerimiz için de geçerlidir. İstemek, haklı olmak değildir. Hak, Hegel'in, Fichte'nin belirttiği gibi ötekiyle girilen tanıma ilişkisinde edimselleşir. Kişi kendi davasının hâkimi ve savcısı olamaz. Açıktır ki hukukla yönetilmek isteyen herkesin öznel olanın hakkın gerekçesi olamayacağını kabul etmesi gerekir. Bununla beraber içerik, ötekiyle girilen tanıma ilişkisinde oluştuğu gibi bu içerikten görece bağımsız olan sabit bir hakikat var ki o da hakka dayalı düzenin aynı zamanda biçim düzeni oluşudur yani usulün hakkı belirlediğidir. Usul hukuku bu yüzden vazgeçilmezdir: Meşru bir istek, usulsüz gerçekleştirilirse başka hakların ihlaline sebep olmakla kalmaz bizatihi bu hakkın gerçekleşmesini de engeller. Adaletin, intikam duygusunun tatmini olmadığını biliyoruz.

Hülasa evveliyatla gündelik pratiklerde kendi kendinin yargıcı olma huyunu terk etmek, hukuk devletiyle tekâmülünü tamamlayan toplumsal formasyonun öncelikli adımıdır; kişinin sosyal statüsüne göre ona uygulanacak kanunların değişmemesi, olağan kanunlar ve olağan mahkemelerce yargılanma, yasa koyanın yasayla sınırlı olması gibi yapısal özelliklerin sergilenebilmesi bu hususu idrak etmiş özneleri gerektirir.

Şimdi tekrar soralım: Ötekini, sınırlarımızı ve sınırlandırmayı tanımak gündemimizde mi?

Uluslararası Hukuk

Küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak hukuk artık ülke sınırlarını aşan boyutta daha fazla gündeme gelmektedir. Devlet ekonomilerinden daha büyük uluslararası şirketlerin küresel piyasada faaliyete girişmesi, devletlerin faaliyetlerini uluslararası sermayenin de katılımıyla yapmaya girişmesi gibi durumlar, uluslararası hukuk alanındaki tartışmaları eskisine oranla daha fazla yapmayı doğurmuştur. Dünyanın her yerinde aynı hukuki statüde ekonomik faaliyette bulunmayı arzulayan küresel şirketler, dünyanın kuruluşundan bu yana bitmeyen bir devletin başka devlet üzerindeki insan hakkı ihlalleri gibi durumlar, uluslararası hukukun çözümlemesini beklediği meselelerdendir.

Türkiye'nin hukukunu izlerken uluslararası yansıması görmezden gelinmemelidir. Nasıl ki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye hakkında verdiği ihlal kararları, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru gibi etkin bir yolun oluşturulmasına katkıda bulundu ise de ulusal üstü ve uluslararası diğer problemli hukuk alanlarımızın tespiti, izlenmesi ve ona göre tedbire gidilmesi de önem arz etmektedir. Yine uluslararası tahkim kurullarının verdiği ve ülkemizi ilgilendiren kararlar, küreselleşmenin bir sonucudur. İzlenmesi ve değerlendirme altına alınması, gelecek vizyonu için elzemdir.

Kanal İstanbul Tartışmaları

Kısmen ve bazen mahallî bir problem olarak lanse edilse de Kanal İstanbul Projesi 2019 yılında önemli tartışmalara sebep oldu. Konunun kamuoyunda fazlaca yer etmeyen önemli bir boyutu uluslararası hukuktur. Marmara Denizi ile Karadeniz'i birbirine bağlayan bir doğal suyolu olan İstanbul Boğazı'na alternatif olarak yapay bir suyolu açılmasını öngören Kanal İstanbul Projesi, 2011 yılında "çılgın proje" olarak gündeme gelmiş ve o günden beri de hukuki tartışmalara konu olmuştur. Boğaz'daki ticari hareketliliğin meydana getirdiği kaza ve çevre problemleri gibi sorunları azaltmayı amaçlayan Proje'nin, 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Antlaşması'nın maddelerinin ihlali anlamına geldiğine dair iddialar tartışılmaktadır. Bunun yanı sıra projenin tamamlanmasıyla birlikte Montrö Boğazlar Antlaşması sebebiyle Türkiye'nin İstanbul Boğazı'ndan yabancı gemilerin geçişinde elde edemediği geçiş ücretinin talep edilebileceği, Proje'nin ticari açıdan Türkiye'ye sağlayabileceği katkıları, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türkiye'ye sağladığı haklar ya da kısıtlamalar da hukuki tartışmalara yön vermektedir.

Türkiye'nin Taraf Olduğu Öne Çıkan Uluslararası Davalar

ICSID/Westwater Resources, Inc.-Türkiye (Dava No. ARB / 18/46)-01.05.2019

2007 yılından bu yana Yozgat'ta uranyumun keşfi ve geliştirilmesi için faaliyette bulunan ve münhasır haklara sahip olan Adur Madencilik, Kasım 2015'te Westwater tarafından satın alınmıştı. Westwater'ın iddiasına göre Adur, uzun yıllar Türk yetkililer ile yakın iş birliği içinde çalışmış ve Westwater'ın uranyum madenciliği konusundaki teknik uzmanlıklarını paylaşmıştı. Ancak Haziran 2018'de Türk hükûmeti, Adur'un tüm arama ve işletme lisanslarını geriye dönük olarak iptal etti. Hükûmet, lisansların iptali konusunda, uranyum madencilik faaliyetinin devlet tekelinde olduğunu gerekçe göstermiş ve daha önce verilen lisansların MİGEM'in hatası nedeniyle verildiğini ileri sürmüştü. Lisansların geriye dönük olarak iptal edilmesiyle bütün yatırımlarının değersizleştiğini ileri süren Westwater, yatırım anlaşmazlıklarının çözümünden sorumlu uluslararası tahkim kurumu olan ICSID'e 2018'de başvurmuştu. 1 Mayıs 2019'da tahkim yargılaması için mahkeme kuruldu.

CAS/Trabzonspor Kararı- 30.07.2019

Türkiye Süper Lig'inin 2010-2011 sezonunda Trabzonspor ikinci olmuştu. Trabzonspor, Fenerbahçe'nin şike yaptığı iddiasını öne sürerek şampiyonluğun kendilerine verilmesi için TFF ve FIFA'ya başvurularda bulundu. TFF'nin kulüplere yaptırım uygulayamadığı, FIFA Disiplin Kurulu'nun konuya müdahale edecek konumda olmadığı gerekçesiyle Trabzonspor'un yaptırım talebi karşılık bulmadı. 8 Mayıs 2018 tarihinde Trabzonspor; FIFA, Türkiye Futbol Federasyonu ve Fenerbahçe'ye karşı CAS'a (Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi) başvuruda bulundu. 2010-2011 Süper Lig sezonu şampiyonluğunun kendilerine verilmesi için Trabzonspor'un CAS'a yaptığı başvuru; Fenerbahçe'nin şike yapması sebebiyle Trabzonspor'un doğrudan, başkaca bir işleme gerek kalmaksızın şampiyon ilan edilmesini sağlayan bir düzenleme bulunmadığı, Trabzonspor'un sürecin tarafı olmadığı, kurumların verdiği kararlardan doğrudan etkilenmediği bu sebeple de Trabzonspor'un TFF ve Fenerbahçe'nin cezalandırılması için FIFA'ya başvurmasında hukuki yararı olmadığı gerekçesi ile reddedildi.

Halkbank Davası-26.12.2019

ABD'de, İran'ın yaptırımlarına uymamak ve delmekle suçlanan Halk Bankası'nın davası ertelendi. Bankaya toplamda 6 suç yüklenirken banka avukatları, mahkemenin yargı yetkisi olmadığı gerekçesiyle davanın düşmesi talebiyle temyiz mahkemesine başvurdu.

Öncelikle inşa edilecek olan kanalın hukuki statüsünün tartışılması gereklidir. Kanallar, insan yapımı suyolu oldukları için rejim olarak doğal suyolu olan boğazlardan ayrılmaktadır. Zira kanallar, bir devletin yetki alanı ve sınırı içerisinde yer almakta ve bu devletin düzenlemesine tabi olmaktadır. Bu çerçevede Kanal İstanbul'un hukuki statüsünün Türk hukukuna göre düzenlenmesi gerektiği söylenebilir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde tanımlanan "Boğazlar" kavramı, Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazı'nı kapsamaktadır. Sözleşmenin birinci maddesiyle, bu boğazlarda denizlerden geçiş özgürlüğü benimsenmiştir. Statüsü Türk hukukuna göre belirlenecek olan Kanal İstanbul'un bu kapsamda Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı olmadığı söylenmelidir. Kanal İstanbul'dan geçiş, tamamen isteğe bağlı olarak yapılacaktır. Türkiye, gemileri yapılacak olan kanaldan geçmeye zorlamayacak, gemilerin boğazdan ücretsiz geçiş özgürlüğünü Montrö'deki tonaj kısıtlamalarına bağlı olarak korumaya devam edecektir. Boğaza alternatif olan kanal, ücret karşılığı kullanılabilecek ve gemiler, herhangi bir bekleme süresine tabi olmaksızın İstanbul'dan geçebileceklerdir.

Ancak Montrö Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre Türkiye'nin kendisini bir savaş tehlikesi altında görmesi durumunda, gemilerin boğazdan geçişi, Türk makamlarının göstereceği yoldan yapılacaktır. Sözleşme'nin 20. maddesine göre ise Türkiye, savaş zamanında savaşan ülke konumunda olursa savaş gemilerinin geçişi konusunda dilediği gibi davranabilecektir. Bu durumda Türkiye'nin kendisini yakın bir savaş tehdidi altında hissettiği gerekçesiyle boğazları kapatıp gemileri Kanal'dan geçişe zorlayıp zorlayamayacağı tartışılmaktadır. Ancak Montrö'ye aykırı olmaması açısından kanalın hukuki rejimine ilişkin düzenleme yapılırken Montrö'deki tonaj kısıtlamaları ve savaş-barış durumlarında gemilerin geçiş hakkını düzenleyen maddeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede Kanal İstanbul Projesi'nin uluslararası hukuk bağlamında herhangi bir aykırılık teşkil etmediği söylenmelidir.

İstanbul Sözleşmesi

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi gibi bir olgu üzerinden hareketle bir düzenleme ihtiyacı hasıl olduğundan 2011 yılında "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi" imzaya açıldı. Sözleşme Türkçeye "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" olarak çevrildi. Esasında bu çeviri farklılığı ile sözleşme imzalanırken bir politik tercih belirlemesinde bulunulduğu ifade edilebilir.

11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açıldığı için *İstanbul Sözleşmesi* ismini alan sözleşme, TBMM tarafından 14 Mart 2012'de kabul edilerek 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeyi ilk imzalayan ülke olan Türkiye tarafından sözleşmeye herhangi bir çekince konulmamıştır. Sözleşmenin iç hukuk ile uyumunun sağlanması adına sözleşmedeki hükümlere uygun şekilde hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması Hakkında Kanun, 20.03.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddeti insan hakları çerçevesinde ele alan, bağlayıcılığı ve yap-

tırım gücü olan ilk sözleşme olma özelliğini taşımaktadır.

İstanbul Sözleşmesi, 2019 yılı kamuoyu gündeminde gerek aile bağlamında gerek diğer bağlamlarda sıkça karşımıza çıktı. Sözleşmenin toplumsal cinsiyet eşitliğini düzenleyen 3. ve 4. maddeleri, eleştiri getirilen hususların başında yer almaktadır. Yapılan eleştirilerde bu maddelerin eş cinsel birliktelikleri yasal teminat altına aldığı ve bu durumun toplum yapısını bozduğu dile getirilmektedir. Bir diğer itiraz ise kadının beyanı esas alınarak erkekler için verilen evden uzaklaştırma kararlarının aileleri parçaladığı iddiasıdır. Yine İstanbul Sözleşmesi'nin, taraflar arasında şiddete ilişkin arabuluculuk ve uzlaştırma süreçlerinin yasaklanmasını düzenleyen 48. maddesi de eleştirilmektedir.

Anayasa'nın 90/5 hükmü gereğince kanun hükmünde olan sözleşmeye çekince konulmamıştır. Esas itibarıyla sözleşmede çekince konulabilecek maddeler de toplumda tartışma konusu olan maddeler değildir.* Diğer taraftan sözleşme üzerindeki değişikliği Avrupa Konseyi'nin yapması mümkün olabilir. Türkiye'nin önünde ise çeşitli senaryolar bulunmaktadır. Sözleşmeden çekilme gibi siyaseten de tartışmalı yolun yanı sıra sözleşmeye ülkenin verdiği anlamı içerecek bir yorum beyanı konulması, makul bir hukuki çare olarak kabul edilebilir.

* Çekince koyulabilecek hususlar için bkz. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, m. 78.

Türkiye'de 2019 Yılı Uluslararası Hukuk Tartışmaları

Ali Osman Karaoğlu

Yalova Üniversitesi

Uluslararası hukuk, Türk kamuoyunda ve medyada popüler bir konu hâline geliyor. Bu anlamda 2019 yılı içerisinde hem devlet tarafından uluslararası alanda sonuç doğuran çeşitli eylemler gerçekleştirilmiş hem de kamuoyu kendini uluslararası hukuk tartışmaları içerisinde bulmuştur.

Bilindiği üzere Türkiye tarafından Suriye'de yerleşik terör güçlerinin bertaraf edilmesini amaçlayan çeşitli operasyonlar yapılmaktadır. 2019 yılında Barış Pınarı Harekâtı bu kapsamda icra edilmiş ve daha geniş anlamda bir güvenli bölge oluşturulmasını amaçlamıştır. Öte yandan uzun yıllardan beri Türkiye, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığından kaynaklanan haklarını koruma mücadelesi vermektedir. Bu kapsamda Libya Ulusal Mutabakat Hükûmeti ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bir uluslararası antlaşma akdedilmiştir. 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükûmeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" 05.12.2019 tarihinde TBMM tarafından 7195 sayılı kanun ile uygun bulunmuş ve 07.12.2019 tarihli, 30971 sayılı Resmî Gazete'de ilan edilmiştir. Libya ile ilgili diğer bir gelişme ise iki devlet arasında, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin antlaşma ile aynı gün akdedilen güvenlik ve askerî iş birliği mutabakatıdır. 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükûmeti Arasında Güvenlik ve Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırası" 21.12.2019 tarihinde TBMM tarafından 7199 sayılı kanun ile uygun bulunmuş ve 24.12.2019 tarihli, 30988 sayılı Resmi Gazete'de ilan edilmiştir. Bu anlamda Türkiye hem Suriye'de hem Doğu Akdeniz'de hem de Libya'da mücadelesini sürdürmektedir.

Uluslararası hukuk alanında kamuoyunda daha önce örneği pek fazla görülmemiş olan bir tartışma başlamıştır. 2011 yılında Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da imzalanan ve Türkiye'nin herhangi bir çekince veya yorum bildirisi koymadığı "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi (veya Ev İçi) Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi"nin bazı maddeleri kamuoyunca tartışmaya açılmış ve eleştirilmiştir. Esasen kanunların kamuoyunca tartışılması bilindik bir hadise olmakla birlikte aynı durum uluslararası antlaşmalar için geçerli değildir. Nitekim İstanbul Sözleşmesi, 2011 yılında İstanbul'da akdedilmesine ve TBMM tarafından uygun bulunmasına ve 2014 yılında Türkiye açısından yürürlüğe girmesine rağmen 2019 yılında tartışılmaya başlanmıştır. Görünen odur ki iletişim çağında artık uluslararası sözleşmeler de kamuoyunca tartışılacaktır. Sözleşmenin maddeleri incelendiğinde birçok düzenlemenin aslında Türkiye'nin daha önce taraf olduğu Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi sözleşmelerinde de yer aldığı görülebilecektir. Dahası Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, sözleşmenin içeriğinin büyük oranda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında korunduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme gibi bir durum gündeme gelse dahi bu durum çok büyük bir değişiklik meydana getirmeyecektir. Zira diğer tüm sözleşmeler ve 6284 sayılı kanun yürürlükte iken İstanbul Sözleşmesi'nin sağladığı koruma, içerik olarak devam edecektir.

Özel Hukuk

Özel hukuk ile temel olarak irade serbestisine dayalı bir hukuki ilişkinin rejimi kastedilmektedir. Bu başlık altında ülkenin hukuk gündemine etki edebilecek mahiyette ve öne çıkan bazı hukuk uyuşmazlıklarının adli yargı mercilerince veya alternatif çözüm yollarıyla görülmesi izlenerek küçük ölçekte özel hukuk uyuşmazlıklarının görünümü verilecektir.

Yargıtay

Yargıtay, hukuk ve ceza idarelerine sahip ve dolayısıyla hem ceza hukuk uyuşmazlıklarını hem de özel hukuk içerisinde medeni hukuk, ticaret hukuku, iş hukuku gibi temel alanları medeni yargılama usulüne göre çözüme kavuşturmaktadır.

Yargıtay Hukuk Daireleri, tam manasıyla bir içtihat mahkemesi şeklinde çalışarak ülkenin gündemindeki hukuk tıkanıklıklarını açan bir misyon yürütmektedir. Örneğin; 1958 yılında İçtihadi Birleştirme Kararıyla kamulaştırmasız el koyma kavramı ortaya konulmuş ve bunun haksız fiil niteliğinde olduğunu açıklayarak adli yargıda görülmesi gerekti-

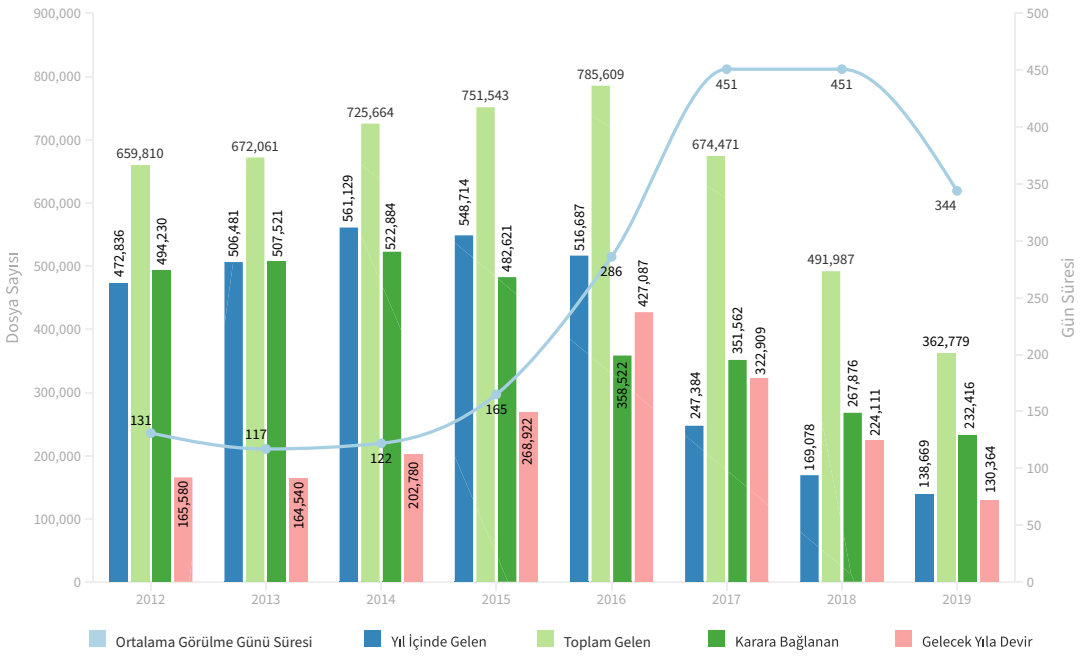

Şekil 24. Yargıtay Hukuk Daireleri ve Genel Kurulu Dosya Yükü ve Dosya Çözme Kapasitesi

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

ğine hükmedilmiştir. Aynı mahkeme, imar planlarının uygulanmaması suretiyle yıllarca taşınmazlarından yararlanamayan, ilgili idarelerden kamulaştırma talepleri reddedilen ve idari yargıdan da olumlu kararlar alamayan kişiler için hukuki el atma kavramını ortaya çıkarmış ve yine bir hukuki tıkanıklığı açmıştır. Dolayısıyla Yargıtay'ın bir içtihat mahkemesi olarak mesele çözme konusundaki yeteneği göz önüne alındığında, Türkiye'nin hukuk mutfağının en önemli aşçılarından biri olduğunu vurgulamak gerekir.

2019 yılında Yargıtay'ın hukuk dairelerine bir önceki yıla göre gelen dosya sayısı azalmış, gelecek yıla devreden dosya sayısında da gerileme görülmüştür. Bölge adliye mahkemeleri, yargıda iş yükünün azaltılması amacıyla faaliyete geçirilerek ikinci derece mahkemeler olarak görev yapmakta ve ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabilmektedirler. 2016 yılı sonrası bölge adliye mahkemelerinin Yargıtay'a temyiz yoluyla gelebilecek kararlar bakımından oluşturduğu bu ara kanun yolunun, gelen dosya sayısında azalmaya sebep olduğu görülmüştür. Bu durum Yargıtay'daki dosyaların görülme günü süresine de etki etmiştir. Özellikle 2019 yılı ortalama görülme süresindeki azalma eğilimi dikkat çekmektedir. 2018 yılında 451 olan görülme gününün 2019 yılında 344'e düşmesi makul sürede yargılanma hakkı açısından önemli bir gelişmedir.

Hukuk Mahkemeleri

Hukuk mahkemeleri, uyuşmazlığın irade serbestiyetine dayandığı uyuşmazlıkların görüldüğü Asliye Hukuk, Asliye Ticaret, Sulh Hukuk, İcra Hukuk, Kadastro, İş, Tüketici, Aile, Fikrî ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemelerinin tümünü ifade eden bir üst başlıktır. Özel hukuk uyuşmazlıklarında ihtisaslaşma ve buna dayalı mahkeme kurulumu önemli görülmüştür.

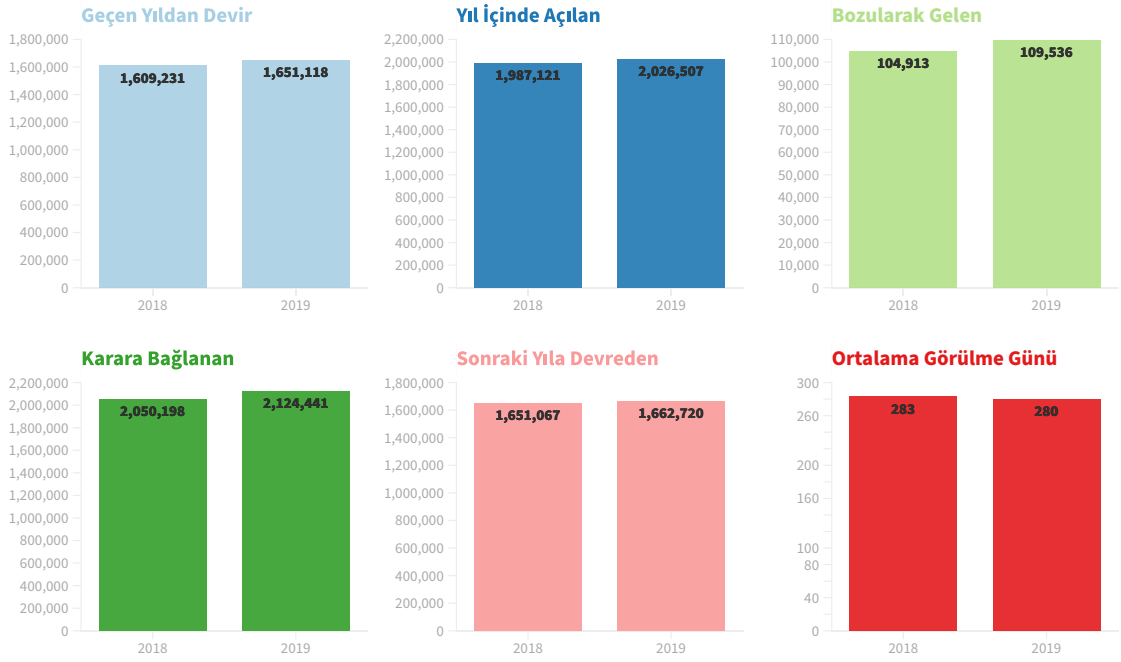

Şekil 25. Hukuk Mahkemelerinde Dosya Sayısı ve Dosya Çözme Kapasitesi

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

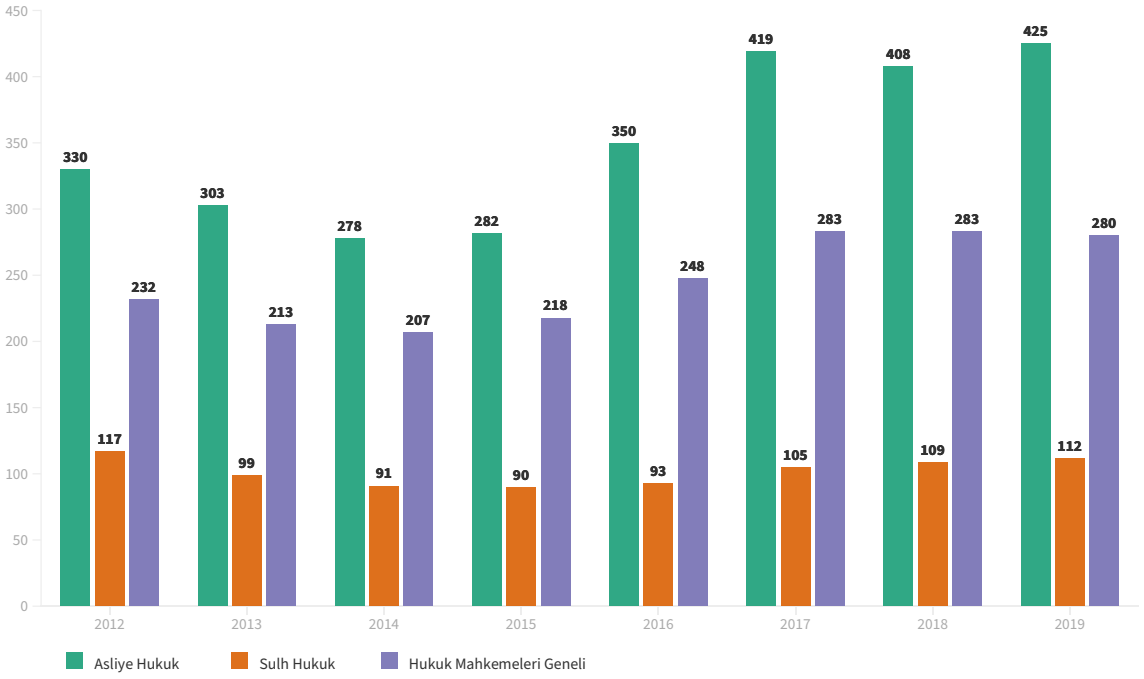

Şekil 26. Hukuk Mahkemeleri Dava Ortalama Görülme Süresi

Kaynak: *Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019*

Bu denli ihtisaslaşma, hukuki muhakemenin uyuşmazlık üzerinde yoğunlaşmasını sağlayabilmektedir. Ancak diğer taraftan bu mahkemeler arasında görev veya iş bölümü problemleri, görülme süresini uzatabilmektedir. Ayrıca özellikle dava harcı vb. sebeplerle kişiler, dosyalarının özel ihtisas mahkemelerinde görülmesini sağlamak isteyebilmektedir. Örneğin; Tüketici Mahkemelerinden dava harcının alınmaması, normal şartlarda belki De Asliye Hukuk Mahkemesinin görev alanına girebilecek meseleyi bu mahkemelerde çözdürme gayreti içerisine de sokabilmektedir. Bu başlıkta ihtisas mahkemeleri özeline girmeden genel olarak hukuk mahkemelerinin küçük ölçekte bir bilançosu gösterilecektir.

Hukuk Mahkemelerinin 2019 verilerine bakıldığında, dosyaların temizlenme oranı* 104,8'dir. Bu oran 2018 yılına göre ciddi bir farklılık arz etmese de son 4 yılda temizlenme oranının artış eğiliminde olması, sistemin hızı açısından önemlidir. 2018 verisi ile karşılaştırıldığında görülme gün sayısının da azaldığı dikkat çekmektedir.

2019 yılı hukuk mahkemeleri dosya sayıları incelendiğinde, toplam gelen dosya sayısının %29, 8'ini oluşturan asliye hukuk birinci sırada yer almaktadır. %24,2'i ile sulh hukuk, %15,0 ile iş hukuku sıralamayı takip eder. Dosya sayısının en az olduğu fikrî ve sınai haklar, hukuk mahkemelerine gelen toplam dosya sayısının %0,3'ünü oluşturur.

* Yıl içinde açılan dosya sayısına oranla karara bağlanan dosya sayısı.

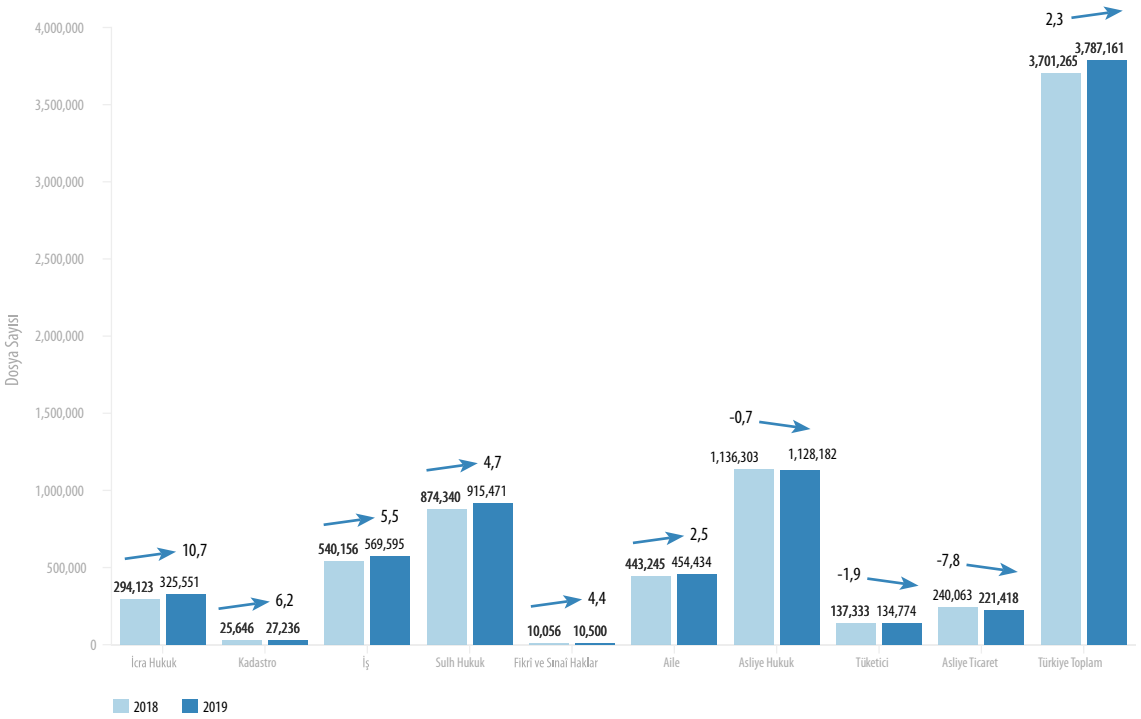

Şekil 27. Hukuk Mahkemeleri Mahkeme Türüne Göre Toplam Dosya Sayısı Artış/Azalış Oranı, 2018-2019

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

Tablo 1. Hukuk Mahkemeleri Dosya Sayısı ve Ortalama Görülme Süresi-Gün.

Mahkeme	Geçen Yıldan Devir	Yıl İçinde Açılan	Bozularak Gelen	Karara Bağlanan	Sonraki Yıla Devreden	Toplam	Ortalama Görülme Süresi, Gün
Asliye Hukuk	611.027	464.387	52.768	517.546	610.636	1.128.182	425
Sulh Hukuk	213.044	696.468	5.959	695.226	220.245	915.471	112
İş	335.519	208.173	25.903	214.228	355.367	569.595	555
Aile	154.855	292.939	6.640	298.860	155.57	454.434	187
İcra Hukuk	95.443	223.572	6.536	221.792	103.759	325.551	159
Asliye Ticaret	145.605	69.011	6.802	100.044	121.374	221.418	547
Tüketici	72.725	59.589	2.460	61.529	73.245	134.774	425
Kadastro	16.570	8.834	1.832	10.566	16.670	27.236	564
Fikrî ve Sınai Haklar	6.330	3.534	636	4.650	5.850	10.500	497

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

*Tablo verileri, toplam sayının en fazla olduğu mahkeme dikkate alınarak sıralanmıştır.

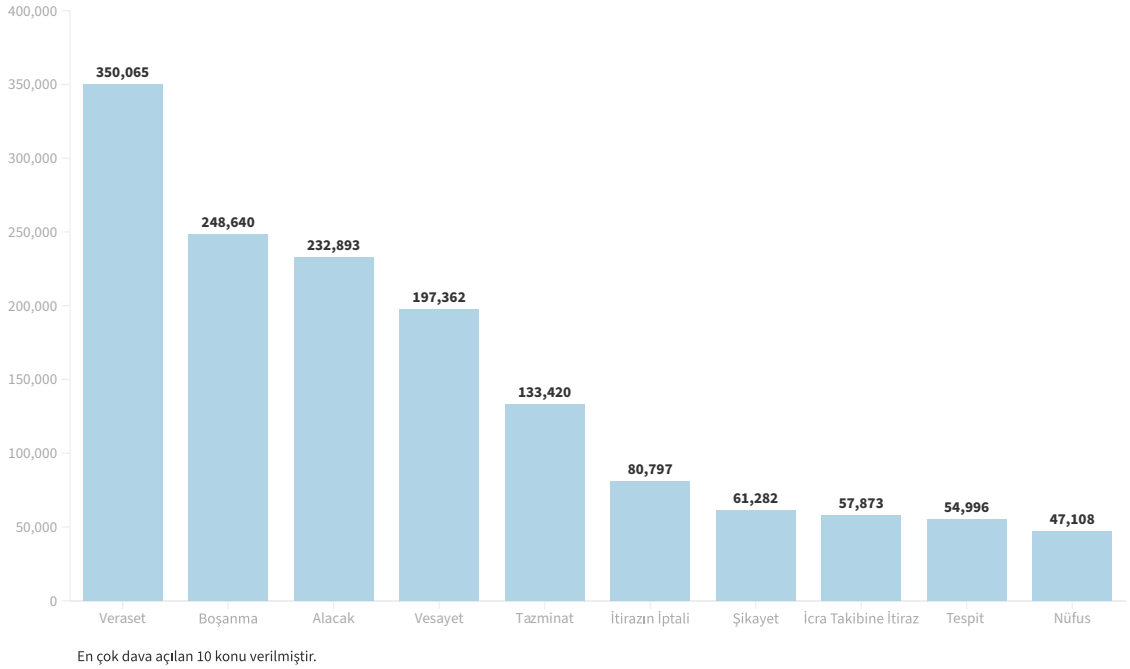

Şekil 28. 2019 Yılı Hukuk Mahkemelerinde Açılan Dava Konu ve Sayıları

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

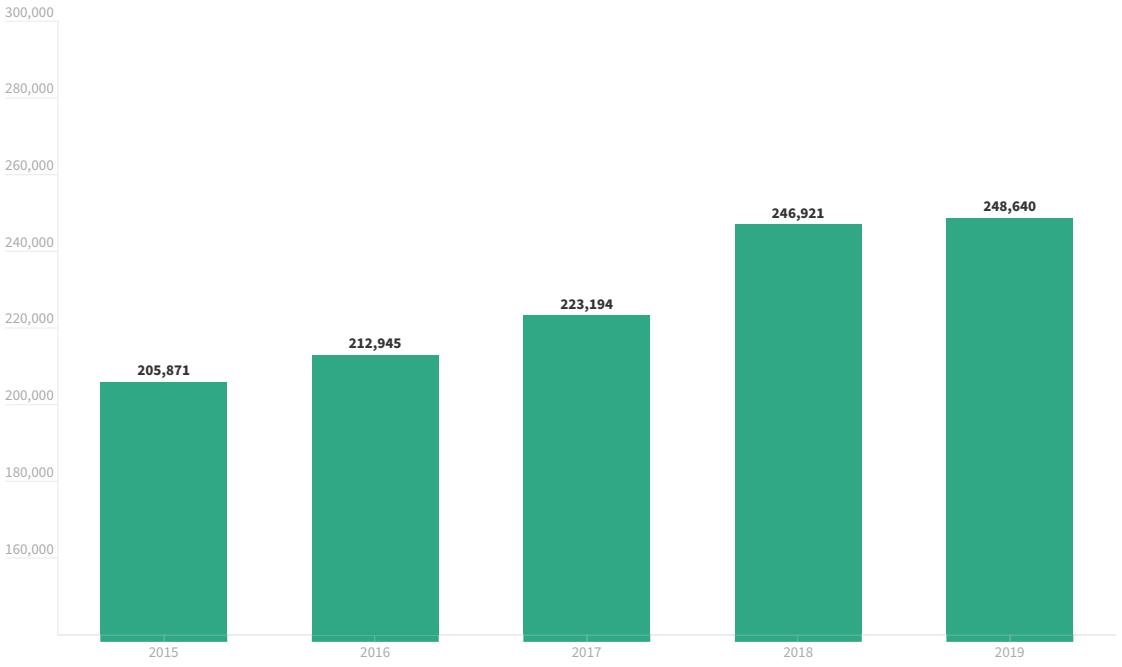

Şekil 29. Yıllara Göre Açılan Boşanma Dava Sayısı

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

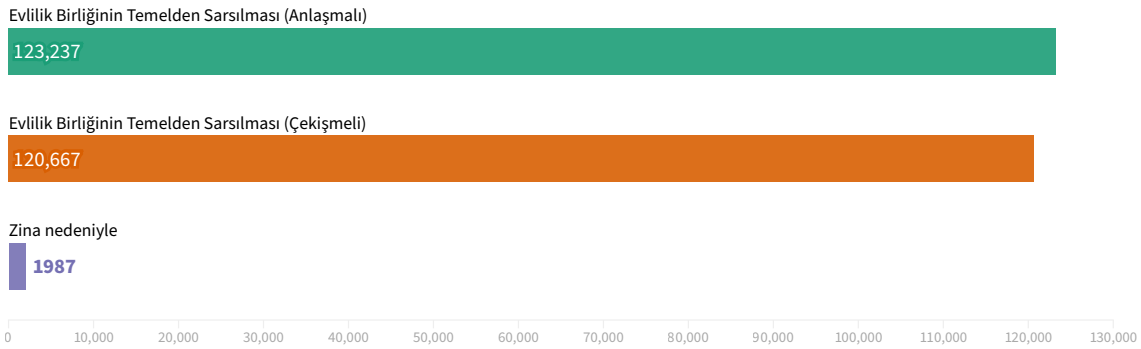

Şekil 30. Boşanma Davalarında Sebepler

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

2019 yılında hukuk mahkemelerinde açılan davalar arasında ilk sırayı, veraset konulu davaların aldığı görülmektedir. Bu yılın önemli bir gündem maddesi de aile kurumu üzerindeki tartışmalardı. Veraset davalarından sonra en fazla sayıda davanın boşanma konulu açılması da Türkiye'de 2019 yılının her yönüyle aile meselelerinin hukuksal düzlemde çözüme kavuşturulduğu bir yıl olduğunu göstermektedir. 2018 yılında açılan boşanma dava sayısı 246.921 iken 2019 yılında bu rakam %0,7 oranında artarak 248.640 olmuştur.

Sadece boşanma davası özelinde açılan dava sayılarına son 5 yılda bakarsak sayının her yıl artış göstermesi, bu meselenin toplumsal sebeplerine eğilmenin ve diğer bilimler ile birlikte çeşitli araştırmalara konu etmenin elzem bir durum olduğunu ortaya koymaktadır.

2019 yılında açılan 248.640 davanın boşanma sebeplerine aşağıdaki şekilden ulaşmak mümkündür.

Anlaşmalı boşanma sayısı, çekişmeli boşanmaya göre daha fazladır. Özellikle toplumda eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak bir protokol çerçevesinde sona erdirmenin sayıca fazlalığı üzerinde diğer disiplinler tarafından da durulmalıdır. Çekişmeli boşanma nedenlerine dair de çalışmalar yürütülmelidir. Zira süresiz nafaka gibi kamuoyunda da çokça tartışma yaratan hususlar, çekişmeli boşanma davalarına neden olabilmektedir. Evlilik öncesi kişilerin hukuki olarak bilgilendirilmesi ve alternatif boşanma yollarının devreye konulması, çekişmeli boşanma dava sayısının azalmasına etki edebilir.

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk

Esas amacı hukuk yargılamasına giden dosya sayısını azaltmak olan arabuluculuk, bir hukuki uyuşmazlıkta tarafların anlaşmaya varmaları için onların bir araya gelmelerini ve görüşmelerini sağlayan uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Yukarıda da görüldüğü üzere çok sayıda ihtisas mahkemesiyle adli yargıda hukuk uyuşmazlık sayısı hâlen yüksek düzeydedir. Hâlbuki bazen orta noktada buluşulduğu takdirde uyuşmazlığı yargıya gitmeden çözebilmek mümkün olabilir. İşte bu düşünceyle kanun koyucu hem tarafların takdirine göre gidebilecekleri hem de adli yargıda dava açmadan önce zorunlu olarak

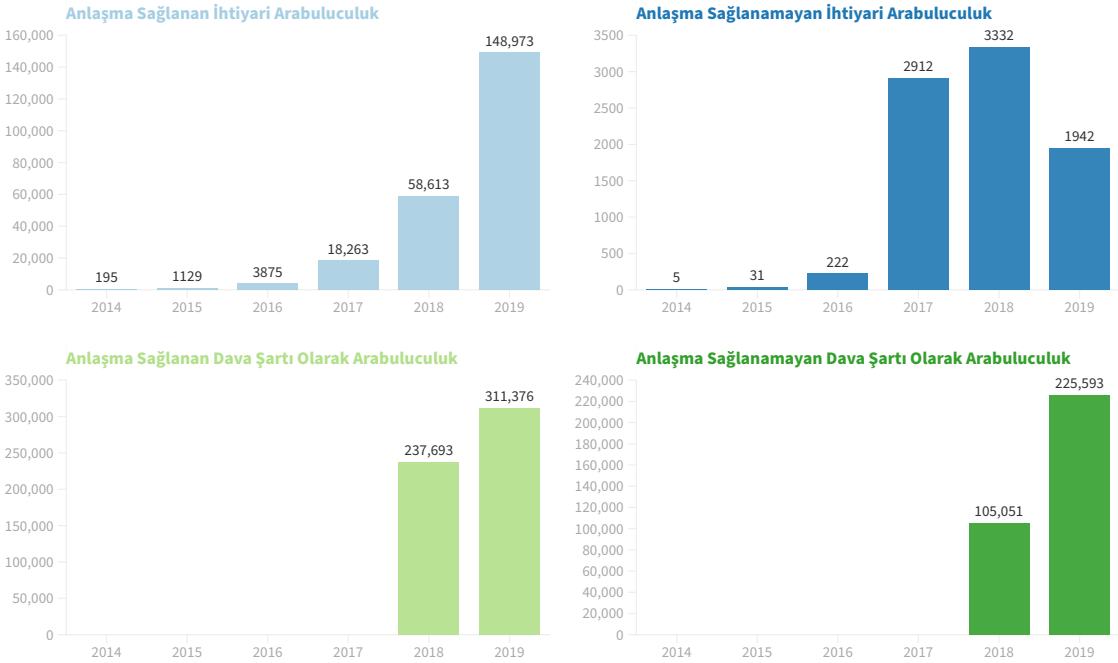

Şekil 31. Arabuluculuk Türüne Göre Anlaşma Oranları

Kaynak: Adalet Bakanlığı İstatistik Verileri, 2019

başvuracakları arabuluculuk müessesesini düzenleme altına almıştır.

Hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk kültürünün giderek yaygınlaşması, 2018 yılında bazı uyuşmazlıklarda dava şartı olarak arabuluculuğu doğurmuştur. Hem ihtiyari hem de dava şartı olarak arabuluculukta anlaşma sağlanma oranlarına bakıldığında arabuluculuğun, yargının iş yükünün azaltılması noktasında önemli bir misyon yürüttüğü görülmektedir.

2019 yılı hukuk uyuşmazlıklarında ihtiyari arabuluculuktaki anlaşma oranı %98,7 iken bir önceki sene bu oran %94,6 idi. Arabuluculuğa başvuru artarken aynı zamanda anlaşma sağlanma oranı da artmaktadır. Bu veriler, arabuluculuğun yaygınlaşması ile birlikte tercih edilen bir alternatif çözüm yöntemi olduğunu göstermektedir.

2018 yılı hukuk uyuşmazlıklarında dava şartı olarak arabuluculuktaki anlaşma oranı %69,4 iken 2019 yılında bu oran %58'e düşmüştür. Anlaşma sağlanamama oranının 2019'da yükselmesinin gelecek yıllarda devam edip etmeyeceği dikkatle takip edilmelidir.

2019'un Bilançosu: "Af" Beklentisi ve Yerel Seçimler

Cavit Tatlı

Avukat

Takvime bağlı olarak yıllar içinde sistemde çok fazla değişiklik yapmak mümkün olmaz. Sistemde değişiklik için yapılan düzenlemeler kadar yaşananlar da etkili olur. Bu anlamda 2019 yılı iki olumsuz durumun yaşandığı bir yıl olarak kayda geçmiştir. Geleceğe dönük etkileri olan bu iki durum ileride sorun yaşanmasına neden olacaktır.

2019 yılında gerçekleştirilen yerel seçimler sonrasında iptal edilerek yenilenen İstanbul seçimleri, bundan sonra gerçekleştirilecek tüm seçimler açısından ülkenin başını ağrıtacaktır. Mahkeme kararının gerekçesi kimseyi memnun etmemiş, bu memnuniyetsizlik sandığa yansımıştır. Bundan sonra gerçekleşecek her seçimde gözlerin mahkemede olması durumu olasıdır. Hiçbir sayım ve akabinde seçim kurullarının ya da YSK'nın kararı, toplumun bir kesimini mutlu etmeyecektir.

İkinci önemli konu ise 2019 yılı boyunca tüm tutuklu ve hükümlüler ile yakınlarının beklediği "af" olmuştur. Bu tür düzenlemelerin birçok zararı bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, davaların uzamasına neden olmasıdır. Her dava son merci neresi ise sonuna kadar takip edilmekte, kesinleşmeyen kararlar ise yargıyı çok fazla uğraştırmaktadır. En basit dosya da bile yerel mahkeme kararları sadece adil olup olmaması noktasında değil "af" ve benzeri beklentiler ya da kanuni düzenlemeler ile sağlanacak indirimleri beklediği için üst mercilere taşınmaya devam edecektir. Ülkemizde af konuşulduğunda mutlaka çok kısa bir süre sonra çıkmıştır. 2019 yılı da bu talebin doğduğu ve beklentinin yükseldiği bir yıl olmuştur. Daha kötüsü, af 2020 yılında çıkmış olsa da 2019 yılı ve içinde yaşananlar bu beklentiyi artıran dönem olmuştur.

2019 yılı için belki de en umut verici olan gelişme "Yargı Reformu Strateji Belgesi"nin açıklanmış olmasıdır. Bu hazırlığın çok geniş kesimlerle yapılan istişareler ile hazırlanmış olması, belgenin sorunlardan çıkış umudu olma beklentisini artırmıştır. Uygulamanın nasıl olacağını görmeden belgenin adı dahi beklenti doğurmuştur.

Müzmin sorunlarımız 2019 yılında da devam etmiştir. Uzun süren yargılamalar, gerekçesinden tatmin olunmayan "gerekçeli kararlar", öngörülemeyen kararlar, uzun tutuklulukla -ceza yerine kullanılan- geçen dava süreçleri, devletin (KİT ve BİT'lerin) mahkeme kararlarını uygulamaması -özellikle ilamların karşılıklarının ödenmemesi- devrettiğimiz sorunlar olarak karşımıza çıkmaya devam etmektedir.

Sosyal medya ve medya, mahkemelerden daha etkin bir rol üstlenmiş, üstlendiği bu rolün gücünü de 2019 yılında daha da artırmıştır.

Yargıyı her sorunun çözümü olarak görmek gibi geçmişten gelen bir sorun, 2019 yılında da devam etmiştir. İdari olarak çözülebilecek birçok konu mahkemelere intikal ettirilmiştir.

Arabuluculuk uygulaması birçok eleştiriye rağmen rağbet görmüştür. Yargılamanın yükünü hafifletmek konusunda önemli açılımlardan bir tanesi olarak yargı sisteminde yerini almıştır.

2019 Yargı Reformu Paketi'ne Genel Bakış

Her işleyen sistemde olduğu gibi hukuk sisteminde de reform ihtiyacı yani ıslahat, sürekli gündemde olan bir meseledir. Reforma ihtiyaç duyma farklı şekillerde açıklanabilmektedir. Menfi yönden bakışla sistemin işleyememesinden kaynaklı olarak sürekli müdahale ihtiyacını gerektirmesi şeklindeki düşünce bunlardan biridir. Müspet bakışı içeren, sistem işledikçe ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi gerekliliğinin hukuk sistemleri bakımından da cari olduğunu ifade eden görüş bir diğeridir. Ancak bu durum çok sık yaşanmaya başlandığında hukuk sistemi kaygan bir zemine çekilmekte, mevzuat yamalı bohça olarak tabir edilen bir hale dönüşmektedir. Bununla birlikte hukuk kurallarını uygulayan ve dolayısıyla işleyen en önemli parça olan yargının, işledikçe aksaklıklarının ortaya çıkması ile birlikte değişen toplum yapısına uyum sağlaması zaruri bir durumdur.

İşte bu zaruret dolayısıyla "Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" başlıklı ve 7188 tarihli kanun metni, 17.10.2019 tarihinde kabul edilerek 24.10.2019 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmasının ardından yürürlüğe girdi. Yargı süreçlerini hızlandırmayı ve temel hak ve özgürlükleri güçlendirmeyi amaçlayan kanun, içeriği itibarıyla muhtelif kanunlarda değişiklik öngörmektedir.

Kanunun temel hak ve özgürlükleri güçlendirmeye yönelik hükümleri, ifade özgürlüğünün korunmasını sağlamak açısından önem taşımaktadır. Kanunun 13. maddesiyle; Terörle Mücadele Kanunu'na eklenen "Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz" ifadesiyle suçun unsurlarında değişiklik yapılmış ve böylece hukuki olarak suç teşkil etmeyen düşünce açıklamalarının yargı kararlarına konu edilmesinin önü kesilmiştir. Zira maddenin gerekçesinde de yer aldığı gibi kişinin belirli bir olay hakkındaki düşüncesini açıklaması bir hürriyettir ve ifade özgürlüğü Anayasa'da güvence altına alınmıştır. Mahkemelerin bu hususta verdiği farklı kararlarda uygulama birliği sağlanması için yapılan bu düzenleme, propaganda suçuna yönelik tartışmaları sonlandırabilecek niteliktedir.

İstisnai bir koruma tedbiri olan tutuklama kararı, hâkimin takdirine bağlı olup failin kaçma şüphesi bulunması, delilleri karartma şüphesinin olması gibi bazı durumlarda uygulanmaktadır. Ancak kişinin temel haklarının sınırlanmasına yönelik bir koruma tedbiri olduğu için hâkimin takdir hakkını kullanırken ölçülülük ilkesine riayet etmesi gerekir. Bu kapsamda 18. maddeyle,

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na eklenen fıkralar, soruşturma evresindeki tutukluluk süresi bakımından sınırlama getirmiştir. Süreye sınırlama getirilmesi, tutuklama tedbiri uygulanmasının daha sağlıklı yürütülmesi ve istisnailik niteliğini sürdürebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Kanun, internet sitelerinin tümüne yönelik erişim engellenmesi kararının alınmasından önce teknik olarak ihlale ilişkin içeriğe erişimin engellenmesinin önünü açmış ve böylece temel hak ve özgürlüklere ilişkin hukuki bir iyileştirme yapılmıştır. Zira bu durumun örneği, yakın geçmişte Wikipedia'ya erişimin engellenmesi şeklinde gündemde yer almıştı. Kanunun 29. maddesi kapsamında ise Bölge Adliye Mahkemesi Ceza Dairesi tarafından verilen bazı kararlara yönelik temyiz edilemeyecek suç kapsamında bile olsa temyiz yolu açılmıştır. Temel hakların ve düşünce özgürlüğünün korunmasının kapsamının genişletilmesi olarak da yorumlanabilecek olan maddenin Yargıtay'ın iş yükünü arttıracak olması aslında BAM'ın kuruluş amacıyla da çelişebilecektir.

CMK kapsamında ceza yargılamasını hızlandıracak iki yargılama usulü, kanun değişikliği ile yürürlüğe girmiştir. İddianamenin kabulünün ardından üst sınırı iki ya da daha az süreli hapis cezası ya da adli para cezası gerektiren suçlara yönelik uygulanacak olan basit yargılama usulü, duruşma yapılmadan hüküm verilebilmesi yani sanık/mağdur ve şikâyetçinin dilekçeleri üzerinden yargılamanın yürütülerek hüküm verilebilmesine imkân tanımaktadır. Seri muhakeme usulü ise kanunda öngörülen suçlar kapsamında savcının seri muhakeme usulünü şüpheliye teklif etmesi ve şüphelinin de müdafi huzurunda kabul etmesi üzerine uygulanacaktır. Savcı, suç için öngörülen cezadan indirim yaparak bir yaptırım belirleyecek ve mahkemeden uygulanmasını talep edecektir. Basit muhakeme usulü, ceza yargılamasını hızlandırmayı amaçlamışken soruşturma evresinin sonunda uygulanabilecek olan seri muhakeme usulü, savcıya cezayı belirleme yetkisi tanımaktadır. Mahkeme, hüküm kurarken de savcının belirlediği yaptırımın dışına çıkamayacaktır. Seri muhakeme usulünde iddia makamı olan savcılık makamının mensubu olan savcının, yargılama makamı olan hâkimin belirlemesi gereken cezayı belirlemesi söz konusudur. Bu durumun şüpheden sanık yararlanır, gerekçeli karar verilmesi, tarafsız bağımsız mahkeme önünde yargılanma hakkı gibi çeşitli hakların ihlali anlamına gelebileceği ihtimal dâhilindedir. Bu usullerin yanı sıra ön ödemede üç eşit taksit uygulamasına karar verilebilmesi gibi ceza muhakemesi sürecini rahatlatacak ve iyileştirecek uygulamalar da yürürlüğe konulmuştur.

2019 yılı Yargı Reformu Paketi, genel itibarıyla yargı sürecinin iyileştirilmesi ve kısaltılması, temel hak ve özgürlüklerin güvencesinin arttırılması, nitelikli hukukçuların artması amaçları doğrultusunda hazırlanmıştır. Ancak paket kapsamında çıkarılan kanun lafzının uygulanması söz konusu olduğunda, kanundan beklenen faydanın elde edilebilmesi hususunda belirsizlik mevcuttur. Zira kanun yapımında göz önünde bulundurulan ihtiyaçların ve hükmün amacının yanı sıra hükmün lafzına uygun şekilde uygulanması ve pratikte karşılığının elde edilmesi önemlidir.

2019 YILINDA YASAMA VE YÜRÜTME İŞLEMLERİ

Modern hukuk devletinde devlet, yasama-yürütme ve yargı erkinden oluşmaktadır. Hukuk, zihinlere ilk olarak yargı bağlamında gelse de bu üç erkin hem kendisini bağlayan hem de kendisinin yaptığı işlemler dolayısıyla kendisini bağladığı kurallar söz konusudur. Bu bağlamda kanunları oluşturan yasama erkinin Hukuk İzleme Raporu'nda yer alması zaruridir.

2019 Yılında TBMM'de Öne Çıkan Gelişmeler*

7 Ocak: Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve KHK'lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Kanun teklifi, malullük ve yaşlılık sigortasından ödenen aylıklar ile her ay itibarıyla yapılan ödemeler toplamının dosya bazında yapılacak ek ödeme dâhil 1.000 liradan az olmaması, bebek ve devam sütlerinden ÖTV alınmaması, işsizlik ödeneğinden yararlanmak için "son 120 günlük prim ödeyerek sürekli çalışma" şartının kaldırılması gibi düzenlemeleri içermektedir.

18 Ocak: Millî kültürün uluslararası tanıtımına katkı sağlayacak dizi filmlerin desteklenmesi ve sinema sektörünün uluslararası alanda rekabet gücünün artırılmasını amaçlayan teklif, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalaştı.

5 Şubat: TSK deniz unsurlarının Aden Körfezi, Somali karasuları ve açıkları, Arap Denizi ve mücavir bölgelerde görev süresinin bir yıl daha uzatılmasına dair Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

14 Şubat: Maden Kanunu ile Bazı Kanun ve KHK'lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

20 Şubat: Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Teklif, hâkim ve savcı adaylığı mülakatına katılabilmek için yazılı sınavdan en az 70 puan alma şartını getirdi.

21 Şubat: Basılı kitap ve süreli yayınlardaki KDV oranının sıfırlanması, işe alınan sigortalılar için 3 ay süreyle prim, vergi ve ücret desteği sağlanması gibi düzenlemeleri de içeren kanun teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

14 Mart: TBMM Başkanlığınca, Türkiye ile katılım müzakerelerinin resmen askıya alınması önerisini içeren 2018 Türkiye Raporu'nu kabul eden Avrupa Parlamentosu'nun (AP), Avrupa'da artan ayrıştırıcı, dışlayıcı ve yabancı karşıtı görüş ve politikalardan fazlasıyla etkilendiği, Türkiye'ye karşı hasmane bir tavır sergilediği belirtildi. TBMM Başkanı Mustafa Şentop, rapora ilişkin "AP içerisindeki ırkçı, aşırılık yanlısı siyasetçilerin öncülüğünde hazırlanmış bir karar" dedi.

15 Mart: TBMM Başkanı Mustafa Şentop ve Meclis'te grubu bulunan 5 siyasi partinin ortak imzasıyla bildiri yayımlanarak Yeni Zelanda'daki iki camiye yönelik terör saldırısı kınandı.

23 Mayıs: Kapadokya Alan Başkanlığı Kurulmasına İlişkin Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Turizmi Teşvik Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

* Bu bölüm Anadolu Ajansı Politika Bölümü'nden alınmıştır (bkz. https://www.aa.com.tr/tr/politika/tbmmde-2019-boyle-gecti-/1678984#).

Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek kanunlaştı. Kanun teklifi; su altında korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu bölgelerde, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenen yerlerde turizm ve sportif amaçlı dalış yapılabilmesini, yabancı bayraklı yatların gezi, spor ve eğlence amacıyla kullanılmak üzere kiraya verilememesini hükme bağlamıştır.

30 Mayıs: TBMM Genel Kurulu'nda 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nden kaçak geçiş yapanlara kesilen idari para cezalarının tahsilinden vazgeçilmesini, hurda araçlarda uygulanan ÖTV indiriminin 10 bin liradan 15 bin liraya çıkartılmasını öngören torba teklif kabul edildi.

25 Haziran: TBMM Genel Kurulu'nda, askerlik süresini 6 aya indiren ve bedelli askerlik uygulamasını kalıcı hâle getiren Askeralma Kanun Teklifi kabul edildi.

27 Haziran: İlkokula başlama yaşını 69 aya çıkaran, sözleşmeli öğretmenler ile Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki sözleşmeli personelin kadroya atanması için gerekli süreyi kısaltan kanun teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

4 Temmuz: Metruk binaların gerekirse yıkılması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na yetki verilmesi, tapu işlemlerinde bürokrasi ve kırtasiyeciliğin azaltılması, yurt dışındaki vatandaşların tapu işlemlerini bulundukları yerde yapabilmesi gibi düzenlemeleri de içeren kanun teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

Sporda şiddete karşı yeni önlemler içeren kanun teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

11 Temmuz: Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı kurulmasına ilişkin kanun teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

17 Temmuz: TBMM Genel Kurulu'nda "Rabia Naz Vatan başta olmak üzere şüpheli çocuk ölümlerinin araştırılması ve bu konuda alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi" amacıyla araştırma komisyonu kuruldu.

Ekonomi alanında düzenlemeler içeren Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

18 Temmuz: Mecliste grubu bulunan AK Parti, CHP, MHP ve İYİ Parti, AB Dış İlişkiler Konsey Toplantısı Sonuç Bildirgesi'nde açıklanan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de petrol ve doğal gaz aramasını durdurmaya yönelik yaptırımları telin etti.

9 Ağustos: AK Parti, CHP, MHP ve İYİ Parti TBMM grupları, ortak bir açıklama yaparak FETÖ elebaşı Fethullah Gülen'in Türkiye'ye en yakın zamanda iadesi için gerekli adımların atılması konusunda ABD'ye çağrıda bulundu.

8 Ekim: Irak ve Suriye'ye sınır ötesi operasyon konusunda cumhurbaşkanına verilen iznin bir yıl uzatılmasına ilişkin tezkere, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

17 Ekim: TBMM Genel Kurulu'nda, Yargı Reformu Strateji Belgesi kapsamında düzenlemeler içeren Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi kabul edildi.

22 Ekim: TBMM Genel Kurulu'nda, Lübnan'da Birleşmiş Milletler Geçici Görev Gücü (UNIFIL) kapsamında bulunan Türk askerinin görev süresinin bir yıl daha uzatılması konusunda cumhurbaşkanına yetki verilmesini öngören cumhurbaşkanlığı tezkeresi kabul edildi.

6 Kasım: TBMM Genel Kurulu'nda, balık varlığını sürdürülebilir hale getirmek ve gelecek

nesiller açısından deniz varlıklarının korunması amacıyla hazırlanan Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi kabul edildi.

12 Kasım: Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

21 Kasım: Dijital hizmet vergisi, konaklama vergisi, değerli konut vergisi, gelir vergisi tarifesine yeni dilim ve oran eklenmesi, özelleştirilen termik santrallere çevre yatırımlarını yapmaları, filtre ve baca gazı sistemlerini kurmaları için tanınan sürenin 2,5 yıl daha uzatılması gibi düzenlemeleri de içeren Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapan Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

5 Aralık: TBMM Genel Kurulu'nda, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından bir kez daha görüşülmek üzere geri gönderilen Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, iade gerekçesi doğrultusunda "termik santrallere filtre takılmasını erteleyen" madde çıkarılarak kabul edildi.

Sayısal Verilerle Yasama*

2019 yılında TBMM Başkanlığı'na 128'i uluslararası antlaşma olmak üzere 981 kanun teklifi sunulmuş olup 6'sı iade edilmiştir. 118 kanun teklifi komisyonlarda görüşülerek Genel Kurul gündemine girmiş, 42'si kanunlaşmıştır.

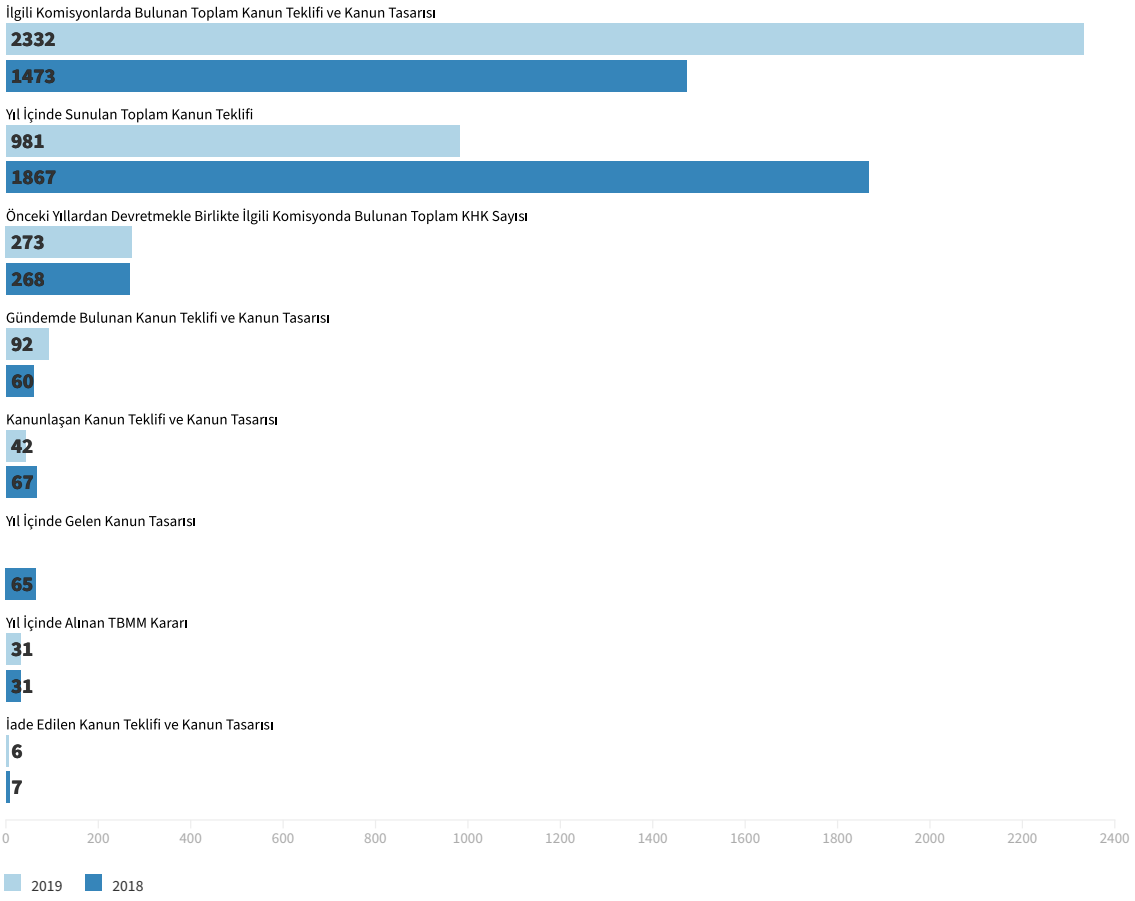

Şekil 32. Kanun Teklifi, Kanun Tasarısı ve TBMM Kararı Sayıları

* Bu bölümün sayısal verileri TBMM Yayınları Yasama Bülteni Sayı: 4 ve Yasama Bülteni Sayı: 3'ten alınarak hazırlanmıştır. (bkz. https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/yayinlar.htm).

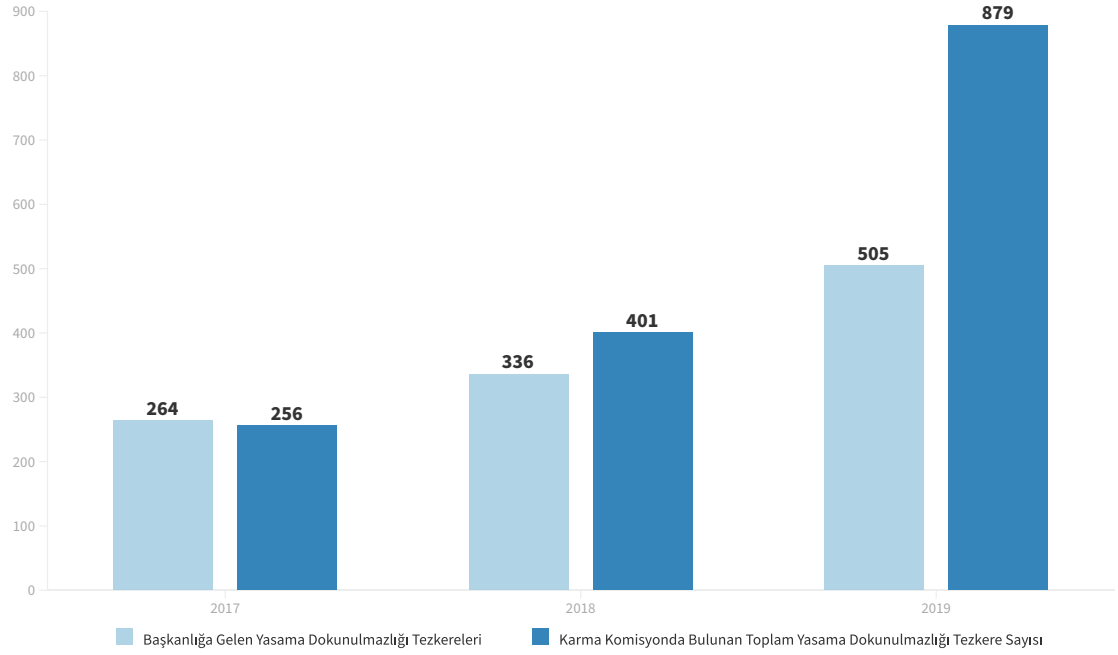

Şekil 33. Yasama Dokunulmazlığı Tezkereleri

Yasama dokunulmazlığı, milletvekillerinin görevleri gereği sahip oldukları iki ayrıcalıktan biridir. Yasama dokunulmazlığı, milletvekilinin seçimden önce veya seçimden sonra bir suç işlediği gerekçesiyle Meclis kararı olmadıkça sorguya çekilememesi, tutuklanamaması ve yargılanamaması anlamına gelmektedir. Bazı suçlar dokunulmazlık kapsamında yer almadığı gibi dokunulmazlık, milletvekilliğinin sona ermesi ile ortadan kalkmaktadır.

Zaman zaman hararetli tartışmaların yapılmasına da neden olan dokunulmazlık, 2016 yılında gündemde çokça yer edinmiştir. 2016'dan 2020'ye kadar olan süreçte milletvekillerinden bazılarının haklarındaki tezkerelerin TBMM'de okunması ile milletvekillikleri sonlandırılmıştır.

2019 yılında yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında 505 cumhurbaşkanlığı tezkeresi gelmiştir. Belediye başkanlığını tercih eden 4 milletvekiline ait 26 dokunulmazlık tezkeresi ve TBMM Başkanlığı'nın istemi üzerine 1 tezkere olmak üzere 27 tezkere TBMM Başkanlığı'na iade edilmiştir. 879 yasama dokunulmazlığı tezkeresi, Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon'da görüşülmeyi beklemektedir.

Denetim

Yazılı soru, genel görüşme, Meclis araştırması ve Meclis soruşturması yolları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi, yürütmeyi denetleyebilmektedir. Denetleme yetkisi Meclis için vazgeçilmez yetkilerden biridir. Yürütmenin görev alanıyla ilgili cumhurbaşkanı yardım-

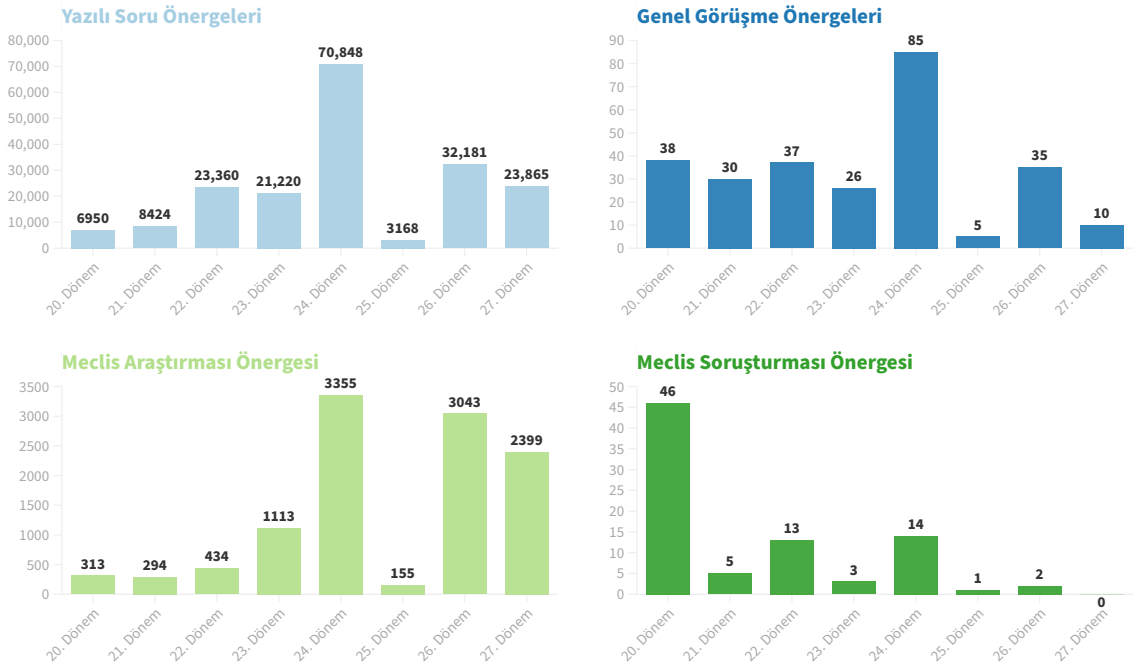

Şekil 34. Yasama Dönemlerine Göre Denetim Önergeleri Sayıları

cıları ve bakanlardan milletvekilinin bir önerge ile bilgi istemesi yazılı soru; toplumu ve devlet faaliyetlerini ilgilendiren belirli bir konunun TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesi ise genel görüşmedir. Meclis araştırması, belirli bir konuda bir komisyon aracılığıyla bilgi edinmek için yapılan inceleme iken Meclis soruşturması; "görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların ya da parlamenter hükûmet sisteminde görev yapmış olan başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili işlerden dolayı cezai sorumluluklarını gerektiren fiilleri işleyip işlemediklerinin soruşturulmasıdır."*

TBMM söz konusu olduğunda sayısal verileri, yıl bazından ziyade yasama dönemi ve yasama yılı çerçevesinde değerlendirmek daha isabetli olmaktadır. İki milletvekilli genel seçimleri arasındaki süre, yasama dönemi olarak adlandırılır. Yasama yılları ise bu dönem içerisindeki 30 Eylül ile 1 Ekim arasındaki 1 yılı ifade etmektedir. Ancak seçim tarihinin farklı olması nedeniyle yasama yılının 30 Eylül'de sona erip 1 Ekim'de başlamasının mümkün olmadığı durumlarda ilk yasama yılı seçim sonrası yapılan ilk toplantı tarihinden başlar, son yasama yılı ise 1 Ekim'de başlayıp seçime kadar olan süreyi kapsar.

* Engeloğlu, Hafsa Nur. (2020). *Sivil Toplum İçin Yasama Sürecine Katılım El Kitabı*., s. 186.

Tablo 2. 27. Yasama Dönemi 1, 2 ve 3. Yasama Yıllarında İşleme Alınan Denetim Önergeleri, Yazılı Soru Önergeleri

Yazılı Soru Önergeleri			
	1. YY	2. YY	3. YY*
İşleme Alınan	3766	15687	3848
Gelen Kağıtlar Listesine Girdikten Sonra Geri Alınan	2	1	
Cevaplanmayan	1011	7865	2237
İşlemde Bulunan			13
Süresi İçinde Cevaplanan	215	1557	204
Süresi Geçtikten Sonra Cevaplanan	2538	6264	1392
İncelemede			2

Tablo 3. 27. Yasama Dönemi 1, 2 ve 3. Yasama Yıllarında İşleme Alınan Denetim Önergeleri, Genel Görüşme Önergeleri

Genel Görüşme Önergeleri			
	1. YY	2. YY	3. YY
İşleme Alınan	0	8	2
Gündemde	0	8	2

Tablo 4. 27. Yasama Dönemi 1, 2 ve 3. Yasama Yıllarında İşleme Alınan Denetim Önergeleri, Meclis Araştırması Önergeleri

Genel Görüşme Önergeleri			
	1. YY	2. YY	3. YY
İşleme Alınan	130	1679	512
Gelen Kağıtlar Listesine Girdikten Sonra Geri Alınan		1	
Kabul Edilen	2	43	
Reddedilen		1	
İşlemde Bulunan			1
Gündemde Bulunan	128	1634	511

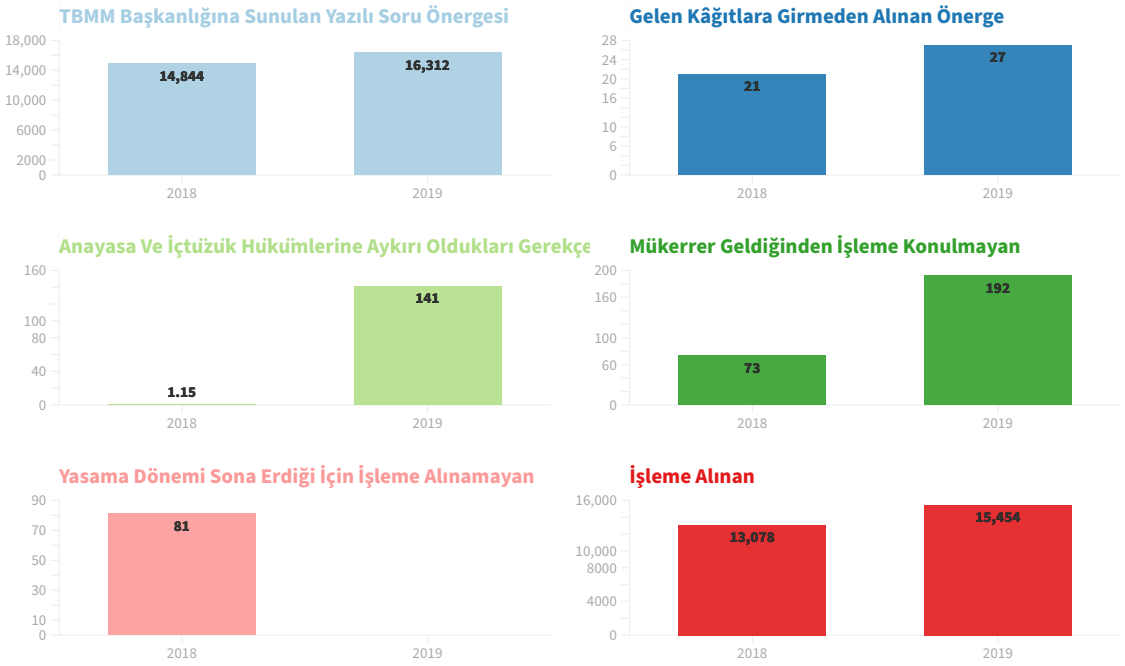

Şekil 35. Yazılı Soru Önergesi Sayıları

Komisyonlar

Meclis komisyonları, geçici ve sürekli/daimî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Meclis bünyesinde sürekli olan 18 ihtisas komisyonu bulunmaktadır. Meclis araştırması ve soruşturması komisyonları ise geçici olmak kaydıyla kurulabilmektedir. İhtisas komisyonları bünyesinde geçici olmak kaydıyla alt komisyonlar da kurulabilmektedir. Kanun yapımı, uzlaşma, araştırma, soruşturma gibi görevlere haiz olarak komisyonların birbirlerinden farklı görevleri bulunabilmektedir. Bu çerçevede dilek ve şikâyetlerin iletildiği dilekçe komisyonu, kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve bu alandaki çalışmaların izlenmesi görevlerini yürüten kadın erkek fırsat eşitliği komisyonu, insan haklarını ilgilendiren hususlarla ilgilenen insan haklarını inceleme komisyonu, Meclis'in vatandaş ile bağını doğrudan kuran komisyonlardandır.

Dilekçe komisyonuna 2019 yılında 5.747 dilekçe gelmiştir. Bu dilekçelerin %77,83'ü e-dilekçe yoluyla, %14,46'sı posta yoluyla, %7,72'si diğer yollarla iletilmiştir. 2018 yılında ise toplamda 9.313 dilekçe iletilmiş ve bunun %85,48'i e-dilekçe yoluyla, %10,69'u posta aracılığıyla, %3,82'si diğer yollarla gönderilmiştir. 2018 yılında gelen dilekçelerin 4.576'sı (%49,13) toplu imzalı iken 2019'da gelen dilekçelerin 1.976'sı (%36,84) toplu imzalıdır.

Dilekçe Komisyonu'na 2018 ve 2019 yıllarında gelen başvuru konularının sıralaması benzerlik arz etmektedir. Öteki istek ve dilekler, adalet ve güvenlik, personel işleri, ihbar ve şikâyetler ilk dört konuyu oluşturmaktadır. 2018'de beşinci sırada millî savunma yer alırken 2019'da iş talebi başvuruları beşinci sıraya geçmiştir.

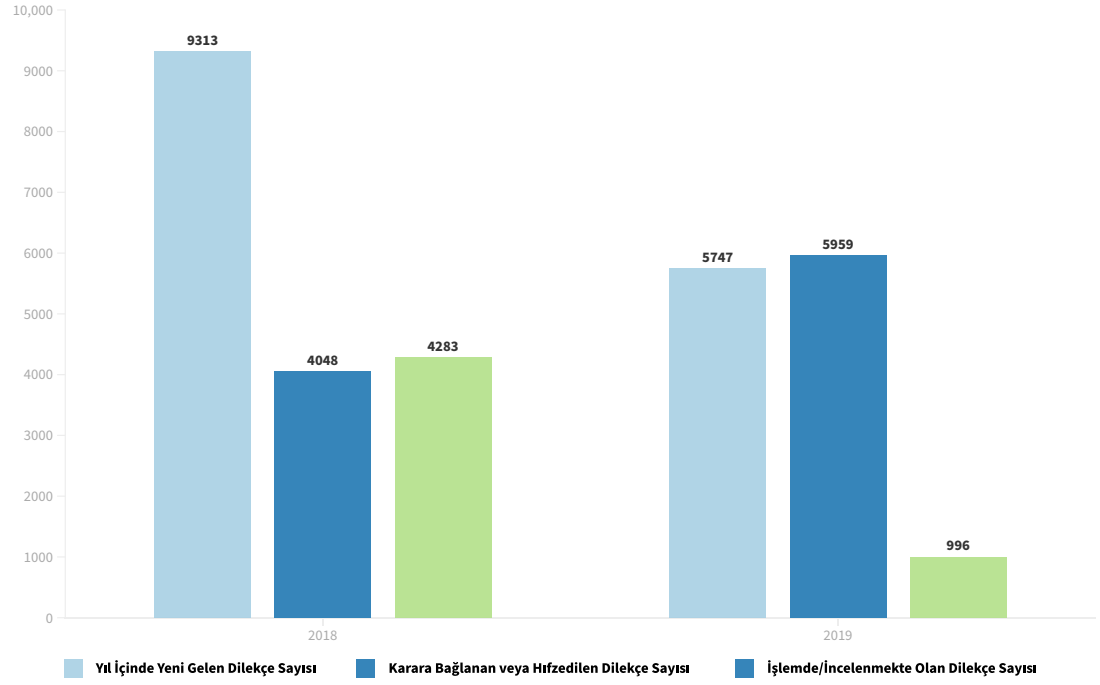

Şekil 36. Dilekçe Komisyonuna Gelen Dilekçe Sayısı

Kaynak: TBMM Yayınları Yasama Bülteni, 2020

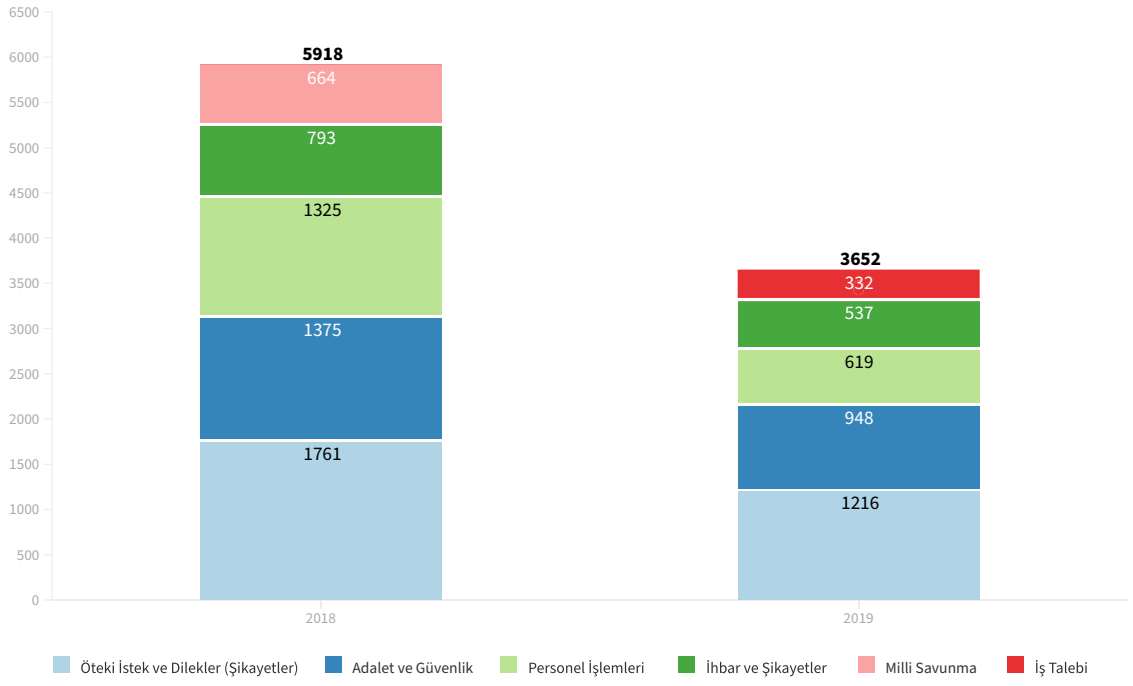

Şekil 37. Dilekçe Komisyonuna Gelen Dilekçelerin Konularına Göre Sayıları, İlk 5 Konu.

Alt Komisyonlar

2019 yılında ihtisas komisyonları altında faaliyet göstermeye devam eden alt komisyonlar şu şekildedir:

- Dersim Olayları (1937-1938) ve Sonrasında Yaşananlar Nedeniyle Oluşan Mağduriyetlerin Giderilmesi Talebini İçeren Dilekçelere İlişkin Kurulan Alt Komisyon: 17.2.2012'de Dilekçe Komisyonu'nun alt komisyonu olarak kurulan Komisyon, çalışmalarına hâlen devam etmektedir.
- Obezite Tedavi Yöntemlerinden Cerrahi Uygulamalarda Malpraktis İddialarının Araştırılması ve Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu: 31.10.2018 tarihinde Dilekçe Komisyonu'nun alt komisyonu olarak kurulan Komisyon, çalışmalarına devam etmektedir.
- Devre Mülk ve Devre Tatil Sektörlerinde Yaşanan Mağduriyet İddialarının Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu: 31.10.2018 tarihinde Dilekçe Komisyonu'nun alt komisyonu olarak kurulan Komisyon, çalışmalarına devam etmektedir.
- Ön Ödemeli Gayrimenkul Satışlarında Yaşanan Sorunların Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu: 20.11.2019 tarihinde Dilekçe Komisyonu'nun alt komisyonu olarak kurulan Komisyon, çalışmalarına devam etmektedir.
- Çocuk Hakları Alt Komisyonu: İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun alt komisyonu olarak 3 Temmuz 2019 tarihinde oy birliğiyle kurulmuştur.
- Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu: İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun alt komisyonu olarak kurulan Komisyon, ceza infaz kurumlarını ziyaret ederek incelemelerde bulunmuş, hazırlanan raporları Komisyon'a sunmuştur.
- Göç ve Uyum Alt Komisyonu: İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun alt komisyonu olan bu Komisyon, Balkan göçmenleri ve Suriyeli sığınmacılar hakkında bir çalışma gerçekleştirmiş, Bağlum Çocuk Destek Merkezi'ni ziyaret etmiştir. Çeşitli araştırma çalışmaları devam etmektedir.
- Başta Kız Çocukları Olmak Üzere Gençlerin Bilim, Teknoloji, Matematik ve Mühendislik Alanlarına Yönlendirilmesi Konulu Alt Komisyon: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu altında kurulan alt Komisyon, 2019 yılı boyunca çalışmalarına devam etmiştir.
- İstanbul Sözleşmesinin Etkin Uygulanması ve İzlenmesi Konulu Alt Komisyon: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu altında kurulan alt Komisyon, 2019 yılı içerisinde Şiddet Önleme ve İzleme Merkezine (ŞÖNİM) ve Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Kadın Sığınmaevine ziyaret gerçekleştirmiştir.

Meclis Araştırması Komisyonları

2019 yılı içerisinde kurulan Meclis Araştırması Komisyonları ise şu şekildedir:

- Bilişim Teknolojileri Bağımlılığını Araştırma Komisyonu: Genel Kurul'un 21.02.2019 tarihli 56. Birleşiminde görüşülmesi sonucu kurulmuştur. Komisyonun amacı; bilişim teknolojileri bağımlılığının etkilerinin incelenerek olası zararlarının bertaraf edilmesi ve bu teknolojilerin kontrollü kullanımının sağlanması için yapılması gerekenleri saptamaktır.

- Hayvan Haklarını Araştırma Komisyonu: Genel Kurul'un 20.02.2019 tarihli 55. Birleşiminde görüşülmesi sonucu kurulmuştur. Komisyonun amacı; hayvanların haklarının korunması ile hayvanlara eziyet ve kötü muamelelerin önlenmesi için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesidir.
- ALS, SMA ve Benzeri Hastalıkları Araştırma Komisyonu: Genel Kurul'un 05.02.2019 tarihli 48. Birleşiminde görüşülmesi sonucu kurulmuştur. Komisyonun amacı; ALS, SMA, DMD, MS hastalıklarında ve kesin tedavisi bilinmeyen diğer hastalıklarda uygulanan tedavi ve bakım yöntemleri ile bu hastalıklara sahip kişiler ve yakınlarının yaşadıkları sorunların ve çözümlerin belirlenmesidir.
- Rabia Naz Vatan Başta Olmak Üzere Şüpheli Çocuk Ölümlerini Araştırma Komisyonu: Genel Kurul'un 17.07.2019 tarihli 104. Birleşiminde görüşülmesi sonucu kurulmuştur. Komisyonun amacı; Rabia Naz Vatan başta olmak üzere şüpheli çocuk ölümlerinin araştırılması ve bu konuda alınması gereken tedbirlerin belirlenmesidir.

Tüm bu komisyonlar incelendiğinde, TBMM'nin kamuoyu gündeminde yer alan konuları dikkate aldığı görülmektedir. Gerek toplum sağlığı gerek toplumda infial uyandıran olaylar gerekse toplumun güçlendirilmesi ve gelecek için yönlendirmelerin yapılması hususunda TBMM Komisyonları çalışmalar yürütmektedir. Dilekçe ile yapılan başvurularda toplu dilekçelerin ve/veya aynı konuda çokça başvuru alınmasının komisyonların kurulmasında etkili olduğu da ifade edilmelidir. Özellikle Rabia Naz'ın ölümü, hayvan hakları, İstanbul Sözleşmesi, çocuk hakları, hükümlü ve tutuklu hakları ile ilgili kurulan komisyonlar yıl içinde gündemde yer alan hukuki konular olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bağlamda yasama, yargı ve toplum arasındaki ilişki dikkate değerdir.

Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi Yasama'nın Önemini Ortaya Çıkarıyor

Hafsa Nur Engeloğlu

TBMM Müşaviri

2019 yılı esasen, 2018 Temmuz ayında uygulamaya geçen cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin uygulamadaki ilk örneklerinin sunulduğu bir yıl oldu. Anayasa tarihimizin darbe anayasalarına ev sahipliği yaptığı göz önünde bulundurulursa mevcut Anayasa'nın halk oylaması ile yani bir toplum sözleşmesi olarak yürürlüğe girmesi başlı başına etkileyicidir.

2019 yılı, Adalet Bakanlığı'nın 4 yıllık stratejik planının yenilenme yılı idi. Son uygulama yılı 2019 olan ikinci stratejik plan sonlanarak 2019-2023 dönemini kapsayan üçüncü stratejik plan 2020 yılı içerisinde uygulamaya geçti. Yayımlanan bu plan ve faaliyet raporları ile birlikte 30 Mayıs 2019 tarihinde Yargı Reformu Strateji Belgesi ve 23 Temmuz 2019 tarihinde hukukla ilgisi bakımından değinmemiz gereken cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin ilk kalkınma planı olan 11. Kalkınma Planı da hazırlanarak yayımlandı.

Yargı Stratejisi Reformu Belgesi'nde sunulan çeşitli vaatlerin bir kısmı 2019 yılı içerisinde adım adım gerçekleştirildi. Hükûmet tarafından açıklanan strateji belgesinin hayata geçirilebilmesi ancak Meclis'te yapılan kanunlar ve kanun değişiklikleri ile mümkündür. Hükûmet sistemi değişikliğinden dolayı kanunlara gerek olmaksızın kararnameler ile mevzuat değişikliğinin sağlanabileceği iddia edilse de bu iddianın gerçeğe dayanmadığı açıktır. Meclis'in temel vazifesi olan yasama faaliyetini yerine getirmesi en temelde hukukun üstünlüğünün sağlanması açısından kaçınılmazdır.

Reform Belgesi'nde vaat edilen reformlardan kamuoyu nezdinde çokça dillendirilen avukatlara yeşil pasaport hakkı, avukatlık ve noterlik meslekleri için sınav şartı, avukatlık hizmetlerindeki KDV'lerin düşürülmesi, uzlaşma kapsamındaki suçların genişletilmesi, seri ve basit muhakeme usulünün getirilmesi, ön ödeme kurumunun revize edilerek işlerlik kazandırılması, çocuklara özgü uzlaşma modelinin getirilmesi, ifade özgürlüğünü ilgilendiren mahkeme kararlarının istinaf mahkemelerinden sonra bir kez de Yargıtay tarafından incelenmesi, soruşturma aşamasında tutukluluğa azami süre getirilmesi, Birinci Yargı Paketi olarak bilinen 7188 sayılı kanun ile Meclis tarafından düzenlenen ilk hususlardan oldu. Bu gelişmelerin yanı sıra avukat UYAP'ın iyileştirilmesi, e-tebligat ile tasarrufun sağlanması, nöbetçi noterlik uygulaması hukuka erişimi hızlandıran gelişmelerdendir.

Bu gelişmelerin yanı sıra ülkemizin gidişatını dünyadaki gelişmelerden bağımsız düşünemeyiz. Birçok araştırma raporunun gösterdiği gibi dünyada hukuk devleti ilkesine bağlılık yüzdesinde bir düşüş söz konusu olmakla birlikte liderlik beklentisinde de artış göze çarpmaktadır. Pek tabii ülkemizde bu gidişattan bağımsız kalamamaktadır. Geride bıraktığımız yıl içerisinde duyduğumuz seslerin demokratikleşmeye karşı yeni bir ters dalganın kısık sesleri olabileceği hatırda tutulurken demokrasiye bağlılık ifadeleri sık sık kamuoyunda yer aldı.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde Reform Belgesi'nde ve diğer planlarda bir üst vaat olarak göze çarpan "hukuk devletine olan inancın tazelenmesi"nin, önümüzdeki dönemlerde de bir vaat olarak karşımızda duracağı açıktır. Meclis'in asli görevi olan yasama faaliyetini toplumun nabzını yoklayarak ısrarla yerine getirmesi ve vekillerin ilk görevinin kanun yapımı olduğunun hatırlatılması hukuka güvende önemli bir açılım olacaktır. Zira kanun yapımı, hukuk devletine giden yolun zeminini teşkil etmektedir.

Yürütmenin İşlemleri

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile birlikte yürütmenin tek temsilcisi cumhurbaşkanı olmuştur. Yeni sistem ile parlamenter sistemde sadece bir alanda var olan kararname yetkisi genişletilerek Anayasa'da sayılan işlemlerin kararname ile yapılacağı düzenlenmiştir. 2019 yılında çıkarılan 30 kararnamenin konusu çeşitlilik arz ederken dikkat çeken husus, çıkarılan kararnamelerin 24'ünün önceki kararnamelerde değişiklik yapması oldu. 30 kararname içerisinden 24'ünün değişiklik içermesi, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin (CBK) hazırlanırken detaylı araştırma yapılıp yapılmadığı hususunu gündeme getirmektedir. Ancak yeni bir sistem olan kararnamelerin henüz yetkinliğe ulaşmamış olması da bir ihtimaldir. Türk hukukuna dair kullanılan yamalı bohça ifadesinin kararnameler için de kullanılabileceği gerçeği, hukuk sistemi açısından endişe verici bir durumdur.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Düzenleme Alanları

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin en önemli hukuki aracı olarak kabul edilebilecek cumhurbaşkanlığı kararnamelerinden 2019 yılında yürürlüğe girenlerinin konuları, kapsamı ve kanunlarla bağlantıları, hukuk sistemine katkılarının izlenmesi bakımından önemi haizdir. Böyle bir izlemeyle, düzenleme alanları noktasında çokça tartışma konusu olan CBK'ların alana katkısı görülebilecektir.

2019 yılı içerisinde çıkarılan CBK'lara bakıldığında, idari teşkilat ve kamu personel huku-

Kararname	30
Cumhurbaşkanı Kararları	603
Cumhurbaşkanlığı Kararları	4
Cumhurbaşkanı Kararı ile Yürürlüğe Konulan Yönetmelikler	49
Cumhurbaşkanlığı Tarafından Çıkarılan Tebliğ	1
Cumhurbaşkanlığı Tarafından Çıkarılan Yönetmelik	1
Cumhurbaşkanlığına Vekâlet Etme İşlemleri	17

Şekil 38. Cumhurbaşkanlığı İşlemleri, 2019

Kaynak: Resmi Gazete

ku alanına yoğunlaştıkları görülebilir. Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin yürürlüğe girişinden sonra idarenin statik unsurunu oluşturan teşkilat ve personel alanında düzenlemelere gidilmesi de normal karşılanmalıdır. Zira bir idarenin faaliyete başlaması için teşkilata ve sonrasında kamu personeline ihtiyaç vardır. Ancak diğer taraftan sürekli kendi içlerinde değişiklik yapan CBK'lar hâlihazırda Türkiye'de mevzuatın bu kadar sık ve çok değişebilir olduğu şeklindeki kanıyla birlikte değerlendirildiğinde, hukuki istikrar ve hukuki güvenlik bakımından tartışma oluşturabilir mahiyettedir.

2019 yılı içerisinde yayınlanan 30 cumhurbaşkanlığı kararnamesinden yalnızca 5 tanesi daha önce düzenleme yapılmayan bir konuyla ilgilidir. Bunlar şöyle gösterilebilir:

- 2 Mayıs Türkiye Adalet Akademisi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası: 34): Kamu tüzel kişiliği haiz Türkiye Adalet Akademisi'nin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.
- 1 Haziran Kapadokya Alan Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası: 38): Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ilgili ve merkezi Kapadokya alanı sınırları içerisinde bulunan Kapadokya Alan Başkanlığı'nın kuruluşu, teşkilat yapısı, görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Kararname ile aynı tarihte 7174 sayılı Kapadokya Alanı Hakkında Kanun yayımlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemeyecek temel hak ve özgürlükleri ilgilendiren boyutlar, ayrı bir kanun çıkarılarak düzenlenmek istenmiştir. CBK ile kanun irtibatını açık şekilde göstermesi bakımından bu örnek önemi haizdir.
- 26 Haziran Bazı Yükseköğretim Kurumlarına Kadro İhdas Edilmesine İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi: Yükseköğretim kurumlarına kadro tahsisi yapılmıştır.
- 18 Ekim Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası: 47): Kararname, sigortacılık ve özel emeklilik sektörünün düzenlenmesine yönelik olarak kurumun kurulması, teşkilat ve işleyişinin belirlenmesi hakkındadır.
- 7 Kasım Coğrafi Bilgi Sistemleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası: 49): Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi ve altyapısına ilişkin kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması, hedef ve stratejilerin oluşturulması, coğrafi veri temaları içinde yer alan coğrafi veri ve bilginin üretilmesi ve güncelliğinin sağlanması, yönetilmesi, kullanılması, erişimi, güvenliğinin sağlanması, paylaşılması ve dağıtımına yönelik usul, esas ve standartlar ile bu cumhurbaşkanlığı kararnamesi kapsamında oluşturulan kurulların, kamu kurum ve kuruluşlarının gerçek ve tüzel kişilerin görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesini düzenlemektedir.

2019 Yılında Adalet Bakanlığı

Yürütmenin yaptığı işlemler hukuk içerisinde yer almakla birlikte hukukun yargıya dair işlerinin yürütücüsü olan Bakanlık da yürütmenin bir parçasını oluşturmaktadır. Adalet Bakanlığı tarafından yargının daha nitelikli çalışması için atılan adımlar ve Bakanlığın hukuki olaylara yaklaşımı takip edilmeye

değerdir. 2019 gündeminde kamuoyunda fazlaca yer edinen hukuki olaylar ile ilgili Bakanlığın doğrudan yapmış olduğu açıklamalar, etkili önlemler alınmak istendiğini göstermektedir. Bakanlığın 2019 yılı içerisinde kadına şiddete dair yaptığı teskin edici açıklamaları ve çalışmaları, hukukun ideolojisinin adalet olduğu vurgusu, uygulamaya geçirilen alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin takibi bu bağlamda önemlidir. Daha önceki yıllarda da yapılan ve toplumun bir kesiminde gerçekleşmeyecek icraat olarak yer bulan Yargı Reformu'nun geniş katılımla hazırlanmış olması ve Bakanlığın Reform Belgesi'nde vadettiklerini yerine getirmek adına takipçisi olması dikkat çekmektedir.

2019 yılında Adalet Bakanlığı önceki yıllarda hayata geçirilen e-tebligat, UYAP gibi elektronikleşme bağlamındaki icraatlarını geliştirmenin yanı sıra pek çok yeni uygulamayı da hayata geçirmiş, yeni iş birlikleri imzalamıştır. Bakanlıkça adalete erişimde kolaylaştırıcı işlev gören araçların sıkı biçimde takip edildiği ve sonuçlarına dair kamuoyunun bilgilendirildiği görülmektedir. Sayısal verilerin her an erişilebilir olması, yıllara dair isabetli yorumların yapılabilmesini ve şeffaflığı sağlamaktadır.

Adalet Bakanlığı 2019 yılı çalışmalarında tutuklu ve hükümlülerin mesleki yeterliliklerine ve eğitimlerine odaklanıldığı, bununla bağlantılı olarak atölyelerin açıldığı ve ortaya çıkan ürünlerin gündem edildiği görülmektedir. Çeşitli bakanlıklarla ve kurumlarla imzalanan iş birlikleri özellikle ceza sistemine girmiş vatandaşların bireysel sağlıkları ile topluma kazandırılmaları açısından önemli çalışmalardır.

2019'un Basın Gündeminde Adalet Bakanlığı

31 Ocak	Arabuluculukta başarı yüzde 70 seviyesinde.
6 Şubat	Yargı organlarında görev yapan mübaşir kadrolarının "Yardımcı Hizmetler Sınıfı"ndan "Genel İdare Hizmetleri Sınıfı"na alınmasına ilişkin karar Resmi Gazete'de yer aldı.
8 Şubat	TBB'yi ziyaret eden Bakan Gül: "Güven veren adalet için tüm kesimlerle diyalog içindeyiz."
13 Şubat	Adalet Bakanı Gül: "Bilirkişiliği güven müessesesi olarak görüyoruz."
28 Şubat	Adalet Bakanı Gül: "Hâkim ve savcılık mesleğinde ihtisaslaşma olacak."
14 Mart	Bakan Gül: "2018 yılında 208 bin 14 dosya uzlaşma ile sonuçlandı."
5 Nisan	Bakan Gül: "Avukatlar, adaletin bekçisi ve emekçisidir."
2 Mayıs	Bakan Gül: "Türkiye Adalet Akademisi nicelik ve nitelik olarak yükseltme hedefimize büyük katkı sağlayacak."
24 Mayıs	Bakan Gül: "Yargı Reformu Strateji Belgesi'nin temel felsefesi güven veren adalet."
29 Mayıs	İstanbul Anadolu Adliyesi'nde bir avukatın kıyafet tercihi nedeniyle maruz kaldığı olayla ilgili basın açıklaması: "Yargı mensubunun önündeki davayla değil de avukatın kılık kıyafetiyle meşgul olması hiçbir şartla kabul edilemez."
27 Haziran	E-tebligatla büyük tasarruf.
9 Temmuz	Pendik'te iki kişinin hamile kadının olduğu araca saldırmasının ardından verilen mahkeme kararıyla ilgili Bakan Gül: "Kimse kendisini kolluk, hâkim savcı yerine koymasın."
19 Temmuz	Arabulucuk uygulaması sayesinde 521 bin dosya, mahkemeye gidilmeden anlaşmayla çözümlendi.
2 Eylül	2019-2020 adli yıl açılış töreninde Adalet Bakanı Gül: "Yargı Reformu Strateji Belgesi yeni adli yılın temel ajandası ve yol haritası olacaktır."
27 Eylül	Adalet Bakanı Gül: "Türk yargısı kendi içerisinde süte su katanlara asla izin vermeyecektir."

14 Ekim	Barış Pınarı Harekâtı ile İlgili Bakan Gül: "Uluslararası hukuktan kaynaklanan hakkımızı kullanıyoruz."
3 Ekim	Bakan Gül: "2019 yargıda milat yılı olacak."
17 Ekim	Yargı reformunun ilk paketi yasalaştı.
15 Kasım	Bakan Gül: "Kadına şiddete karşı fayda sağlayacaksa Anayasa'yı bile değiştirmeye hazırız."
22 Kasım	Bakan Gül: "Türkiye`de yatırım ortamının gelişmesi, hem güvenliğin hem de adaletin tam anlamıyla sağlanmasıyla mümkün olacaktır."
25 Kasım	Adalet Bakanı Gül: "Yargının ideolojisi adalettir."
2 Aralık	Aile Hukuku Çalıştayı'na katılan Bakan Gül: "Adalet, kapısına gelen kadının feryadına sessiz kalamaz."
6 Aralık	Üniversite öğrencisi Ceren Özdemir Cinayetinin tüm yönleriyle soruşturulduğunu belirten Bakan Gül: "Bu caninin hak ettiği cezayı alacağına inancımız tamdır."
9 Aralık	Bakan Gül: "Hak ve özgürlüklerin daha da geliştirilmesi için yeni bir insan hakları eylem planı hazırlıyoruz."
17 Aralık	Adalet Bakanı Gül, sosyal paylaşım sitesi Twitter'dan 17-25 Aralık sürecinin altıncı yılı nedeniyle açıklama yaptı: "Türk yargısı sadece hukukun emrinde yalnızca milletin hizmetindedir."

Kaynak : Adalet Bakanlığı Kurumsal Web Sayfası, 2020.

Adalet Bakanlığı'nın 2019 Yılı Faaliyetleri

2 Ocak	Adalet Bakanlığı tarafından yargıda hedef süre uygulaması başlatıldı.
12 Şubat	Tutuklu ve hükümlülerin mesleki yeterlilikleri belgelendirilecek.
22 Şubat	Adalet Bakanı ve HSK Başkanı Abdulhamit Gül Açıkladı: 4 yeni bölgeye adliye mahkemesi daha kuruluyor.
18 Mart	İnsan Hakları Dairesi Başkanı Açıkgül, İslam İşbirliği Teşkilatı BDİHK üyesi seçildi.
21 Mart	45 bin hükümlü 1 milyon fidanı toprakla buluşturdu.
6 Nisan	Nöbetçi noterlik uygulaması başladı.
8 Nisan	Anadolu Adliyesi'nde Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü açıldı.
21 Mayıs	Bakan Gül Müjdeyi Verdi: "11 bin 78 personel alınacak."
25 Haziran	Foça Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda 9 yeni iş kolunda eğitim ve üretim yapacak atölye ve tesisler açıldı.
26 Haziran	İş yurtları ürün ve el sanatları fuarı Manisa'da kapılarını açtı.
25 Temmuz	Adli sicil kayıtları artık yurt dışı temsilciliklerinden 8 dilde alınabiliyor.
7 Ağustos	Birleşmiş Milletler Ticaret Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Uluslararası Sulh Anlaşmaları hakkında Birleşmiş Milletler sözleşmesi Singapur'da imzalandı.
10 Ağustos	Noterler dijital sistemle birbirine bağlanıyor.
27 Ağustos	Adalet Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında tutuklu ve hükümlüler ile denetimli serbestlik yükümlülerine yönelik Eğitsel, Sosyal, Kültürel, Sportif Faaliyetler Düzenlenmesini İçeren İş Birliği Protokolü imzalandı.
29 Ağustos	Adalet Bakanlığı tarafından başlatılan Denetimli Serbestlik Temiz Çevre Projesinin tanıtım programı yapıldı.
9 Eylül	13 bin hükümlü bin 480 okulu yeni eğitim öğretim yılına hazırladı.
12 Eylül	Adalet bölge değerlendirme toplantısının ilki yapıldı.
19 Eylül	Bakan Gül, adliyelerde özveriyle çalışan personelimizin görevde yükselme haklarının korunacağını açıkladı.

25 Eylül	Adalet Bakanlığı ile Tarım ve Orman Bakanlığı arasında iş birliği protokolü imzalandı.
2 Ekim	Adalet Bakanlığı'ndan Hacı Bayram Veli Üniversitesi ile eğitim protokolü imzalandı.
15 Ekim	Adli sicil ve mahkeme kararları e-apostil'de hizmete açıldı.
16 Ekim	Adalet Bakanlığı'ndan 50 bin personele eğitim verildi.
16 Ekim	Cezaevlerinde yapılan el sanatları Strazburg'da sergileniyor.
24 Ekim	Adalet Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında iş birliği protokolü imzalandı.
30 Ekim	Ankara'ya yeni adliye binası için protokol imzalandı.
31 Ekim	Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan "e-adalet vatandaş" uygulamasıyla birlikte vatandaşların dava dosyalarına erişimi mobil cihazlara taşındı.
7 Kasım	Adalet Bakanlığı bünyesinde ceza infaz kurumlarında görev yapan personele yıpranma hakkından sonra emeklilikte silah taşıma yetkisi verildi.
18 Kasım	Mahkûmlara gençlik kampında rehabilitasyon hizmeti verildi.
24 Kasım	Edirne'de mahkûmlar tarihî yapıları ayağa kaldırıyor.
3 Aralık	Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında iş birliği protokolü imzalandı.
9 Aralık	Adalet Bakanlığı, kamuoyunun doğru ve sağlıklı şekilde bilgilendirilmesi amacıyla bakanlık sözcülüğü müessesesi kurdu.
13 Aralık	Van'da adli görüşme odası açıldı.
18 Aralık	Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Adalet Bakanlığı Genelgesi güncellendi.
27 Aralık	Türkiye Adalet Akademisi ile Türkiye Barolar Birliği İşbirliği Protokolü imzalandı.
28 Aralık	Adalet Bakanlığı, UYAP avukat portalı aracılığıyla avukatlara sunduğu online yargı hizmetlerine idari para ve trafik cezalarına itiraz edebilme, BAM'daki bazı dosyalara vekâletname gönderilmesi ile ön ödemelerde taksitlendirme yapabilme imkânını ekledi.

Kaynak: Adalet Bakanlığı Kurumsal Web Sayfası, 2020.

İdare Hukuku Bağlamında 2019 Yılı

Ömer Faruk Erol

İbni Haldun Üniversitesi

2019 yılı, idari teşkilatlanmada merkezî ve yerel yönetime ilişkin hukuki ve siyasi tartışmaların çokça yapıldığı bir yıl olarak tarihe geçmiştir. Merkezî yönetime ilişkin olarak cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin işleyişe geçmesi ile yürütmenin -teknik olarak idarenin- faaliyetleri dikkatle takip edilmiş, idari işleyişte ortaya çıkan aksaklıklar ve başarılar yürütme sistemi ile bir arada değerlendirilmiştir. Yerel yönetime ilişkin ise yerel seçimler neticesinde belediye teşkilatlanma yapısı ve seçim sistemine dair önemli tartışmalar olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine 2018 yılında geçilmesi ile birlikte 2019 yılında hem idari teşkilatlanmada ve idari işleyişte ortaya çıkan aksaklıklar giderilmeye çalışılmış hem de idari işleyişe ilişkin temel düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda 2019 yılı içerisinde cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi kapsamında bakanlıkların ve diğer idarelerin teşkilatlanmasında cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile hızlı değişiklikler yapılmıştır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile idari teşkilatlanmada hızlı değişiklik yapılabilmesinin, kanuni idare ilkesi ve hukuki belirlilik ilkesi açısından eleştirilebilir nitelikte olduğu ileri sürüldüğü gibi değişen şartlara ve ihtiyaçlara hızlı cevap verilebilmesi nedeniyle olumlu olduğu da ifade edilmektedir.

Ayrıca bu yıl, cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin ilk kalkınma planı olan kalkınma planı yayınlanmıştır. Böylelikle parlamenter sistemden bu yana süregelen devletin planlama faaliyetlerine yeni sistem ile de devam edilmiştir. Kamu hizmetlerinde süreklilik ve düzenlilik ilkesi ile idarenin öngörme ve alternatif belirtme ödevi açısından cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin ilk kalkınma planı olan 11. Kalkınma Planı'nın incelenmesi ve değerlendirilmesi 2023 yılına kadar devam edecektir.

1855 yılından günümüze kadar İstanbul, şehremini ve belediye başkanı ile idare olunagelmiştir. Belediye teşkilatlanması ve hizmetlerinin bu kadar kadim olduğu İstanbul ve Ankara illerinde 2019 yılında yerel yöneticilerin seçimlerinin iptal edilmesi ve tekrarlanması ile kimi belediyelerde göreve başlayan belediye başkanlarının görevden alınması, idare hukuku açısından incelenmesi gereken konular arasında yerini almıştır. Belediye başkanı ve meclisinin ayrı oylarla seçilmesi ve iki organ arasındaki yetki ve görev paylaşımı hem 2019 yılının hem de önümüzdeki yılların idare hukuku tartışmalarına konu olacaktır.

Belediyelerin görev ve yetkisine ilişkin 2019 yılı içerisinde gerçekleşen ve incelenmesi gereken diğer hususlar ise sığınmacı Suriyeliler açından gerçekleşmiştir. Antalya Gazipaşa ilçesinde sığınmacı Suriyelilerin halka açık plajlara alınmaması, zabıta müdürlüğü tarafından belirlenen bölgelerden denize girebilmesi yönündeki teklif, belediye meclisi tarafından öncesinde kabul edilmiş, belediye başkanının meclise iadesi sonrasında ise reddedilmiştir. Bolu Belediyesi ise il sınırları içerisinde yaşayan yabancı uyruklu kişilere yardım yapılmaması yönünde karar almıştır. Bu olaylar, Suriyeli sığınmacılara yönelik belediyelerin hizmetlerinin neler olması gerektiği yönünde yeni idare hukuku tartışmalarını ortaya çıkarmıştır.

Son olarak merkezî yönetim ve yerel yönetim arasında ortaya çıkan idare hukuku tartışması ise Kanal İstanbul'a ilişkin olmuştur. Kanal İstanbul projesi için ÇED süreci işletilirken Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasındaki protokol ve bu protokolden çekilme tartışması ortaya çıkmıştır. Kanal İstanbul projesi, önümüzdeki yıllarda da merkezî yönetim ile yerel yönetimin görev ve yetkisi açısından yeni tartışmalara sebep olacaktır.

HUKUK EĞİTİMİ VE HUKUK MESLEKLERİ

Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi'nin verilerine göre hukuk fakültesi mezunlarının istihdam edildiği yerler ile nitelik uyuşmazlığı oranı, %0,15'tir. Dolayısıyla hukuk mezunlarının, mezun olduğu alanda çalışma oranları oldukça yüksektir. Hukuk mezunlarının kamuda işe yerleşme oranı ise %26'dır.

1 Ağustos 2019 tarihinde kurulan Çankırı Karatekin Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile toplam sayısı 83'e ulaşan hukuk fakültelerinden mezun olan öğrencilerin çoğunluğunun avukat olarak hukuk mesleğini icra etmesi ve avukatların artan sayısı nedeniyle raporda üzerinde durulacak olan meslek, Avukatlık olacaktır. Bunun yanı sıra hukuk akademisine ve hâkim-savcı mesleklerine detaylı olmamakla birlikte değinilecektir. Yasama uzmanlığı, noterlik gibi çeşitli meslekleri içine alan hukuk meslekleri çok geniş bir alanı kapsadığından sınırlama yapmak zorunludur.

Hukuk fakültelerindeki akademik kadro sayısı ile öğrenci sayısı (78.988) birlikte düşünüldüğünde, öğretim elemanı başına 26,5 öğrenci düşmektedir. Akademik kadro yetersizliği nedeniyle lisansüstü eğitim veremeyen fakülteler ve birkaç üniversitede birden fazla derse giren profesörler düşünüldüğünde öğrenci ve mezun niteliğinin zayıflaması kaçınılmazdır. Hukukun uygulayıcılarını ve yapıcılarını yetiştiren hukuk fakültelerinin öğrenci niteliğinin artması yalnızca sınavlar ile çözülebilecek bir mesele değildir. Zengin akademik kadro eşliğinde kültürel birikim ve hukuki bakışın aktarımı önemlidir. Bu nedenle öğrenci ve mezun niteliğinin zayıflığının nedenleri doğru tespit edilerek uygun yöntemlerle çözümü, kendisini hukuk devleti olarak tanımlayan devletler için kaçınılmazdır.

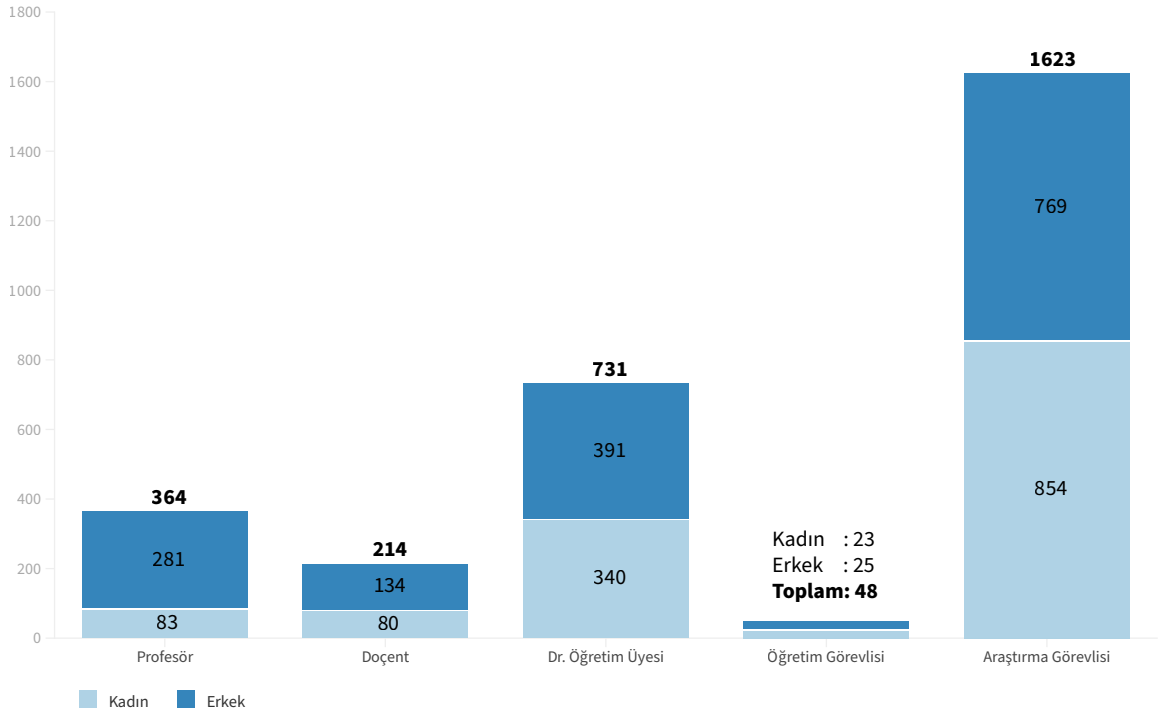

Şekil 39. Hukuk Fakülteleri Akademisyen Sayıları, 2020

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2020.

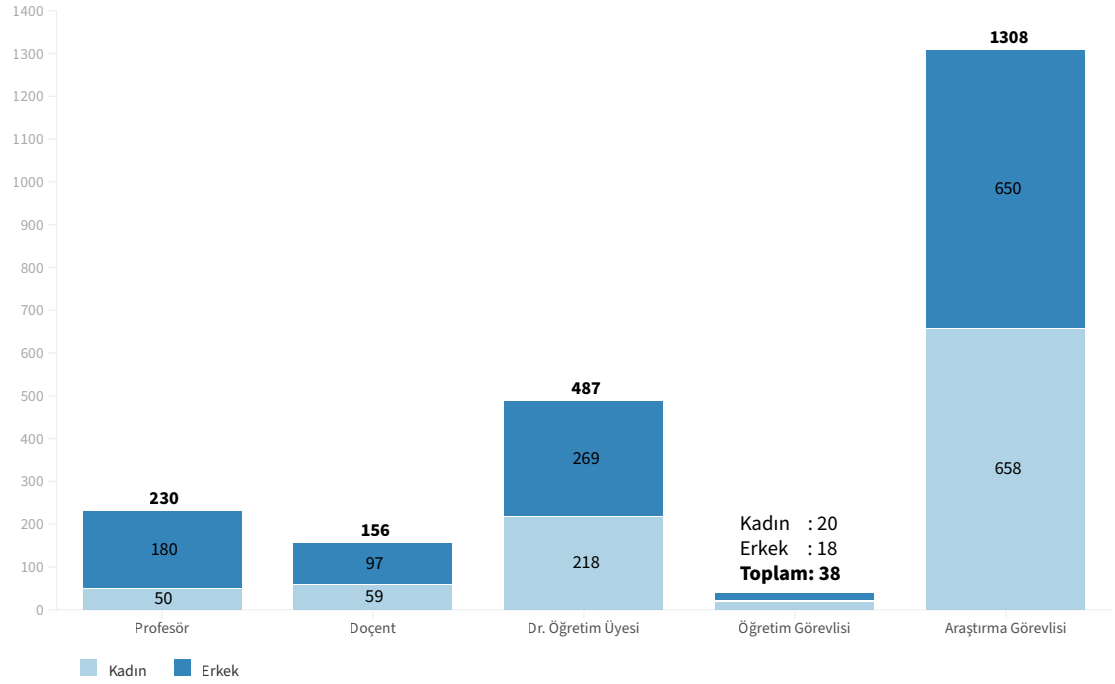

Şekil 40. Devlet Üniversiteleri Hukuk Fakültesi Akademisyen Sayıları

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2020.

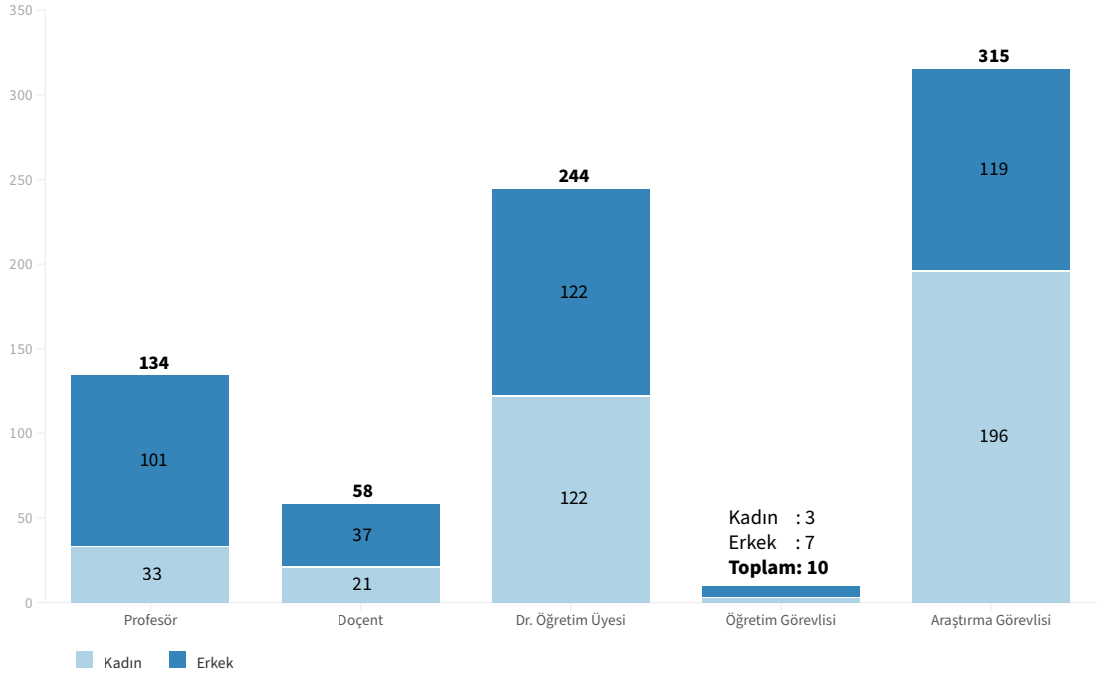

Şekil 41. Vakıf Üniversiteleri Hukuk Fakültesi Akademisyen Sayıları

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2020

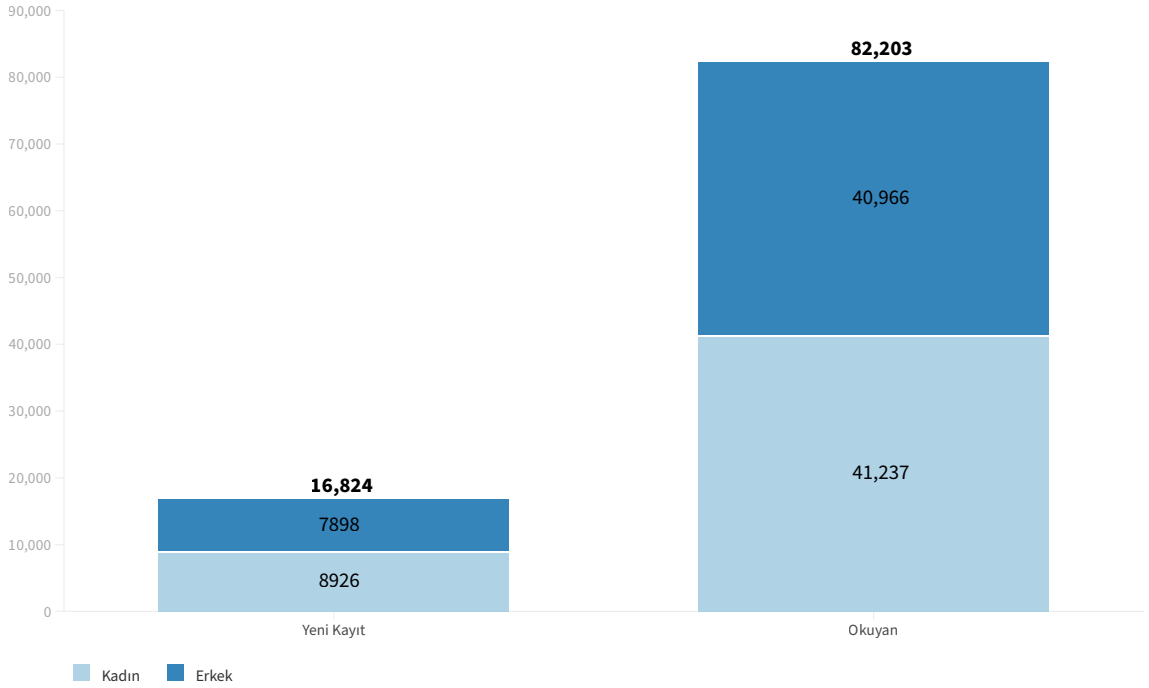

Şekil 42. Hukuk Fakültesi Öğrenci Sayıları, 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2020.

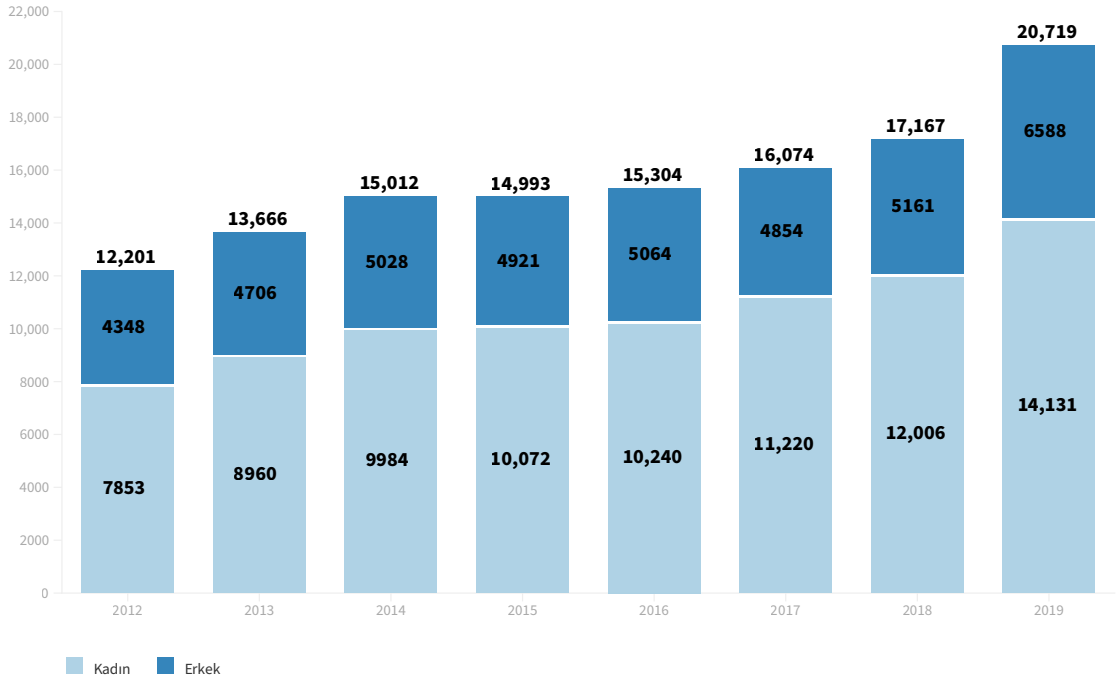

Şekil 43. 2012-2019 Hâkim- Savcı Sayıları

Kaynak: Hâkimler ve Savcılar Kurulu İstatistikleri, 2019.

2012'den itibaren bakıldığında hâkim-savcı sayısında 8 yıl içerisinde 8.000 civarı bir artış söz konusudur. Artan iş yükü, mezun sayısı ve nüfus gibi etmenler düşünüldüğünde meslekteki bu artış normal seyrin dışında düşünülemeyecektir. Ancak özellikle 2019'da artan sayı ile birlikte daha genç hâkim-savcıların görünürlüğünün artması kamuoyu gündemine taşındı. 2015 yılında yaşanan darbe teşebbüsü, ihraç edilen hâkim-savcıların yerine yenilerinin hızlıca ikamesini zorunlu kılmıştır. Bu durumun akademide verilen eğitimlere de etki ettiği bilinmektedir.

2019 yılında açıklanan yargı reformu paketi ile birlikte getirilen hâkim-savcı yardımcılığı, gerek istihdamın gerekse mesleğin niteliğinin artması açısından olumlu bir adımdır. Hukukun uygulayıcısı olan meslek gruplarının eğitimi ve uzmanlığı öncelenmesi gereken bir meseledir. Alanlara göre ayrılan mahkemelerin mevcudiyeti söz konusu iken uzmanlık gerektiren alanlarda hâkim-savcılara uzmanlaşma imkânı tanınmaması ve sürekli mahkeme değişikliği, verilen kararlara etki etmektedir. Özellikle ticaret hukuku ve vergi hukuku gibi alanlar spesifik bilgi isteyen alanlar olduğu için hâkim ve savcıların uzmanlığı gündeme alınmalıdır.

Hukuk fakültesi öğrenci sayıları düşünüldüğünde, mezunlar arasından küçük bir kesimin hâkim-savcı olabildiği, az bir kesimin de akademi yoluna girebildiği açıkça görülecektir. Bahsedilen bu nedenden dolayı, çalışmada hukuk mesleklerinden avukatlık üzerinde durulacaktır.

Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı

2019 yılında yürürlüğe giren yargı paketiyle, hukuk alanındaki bilgi ve yetkinliğin ölçülmesini ve arttırılmasını amaçlayan Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı getirildi. Nitelikli hukukçuların yetişmesi ve hukuk fakültesi mezunlarının istihdamına yönelik bir düzenleme olan bu sınavda, alan bilgisi belirli alanlar ile sınırlı tutulmuştur. Bu durum alan bilgisi ölçümü konusunda eksik düzenleme yapıldığı şeklindeki yorumlara neden olmuştur. Milletlerarası hukuk ve milletlerarası özel hukuk alanlarının yer almadığı Hukuk Mesleklerine Giriş sınavı, nitelikli hukukçu yetiştirme amacında nihai olarak yetersiz kalacaktır. Devletlerarası ilişkilere yönelik kamu ve özel hukuk alanlarında çalışan nitelikli hukukçuların varlığının önemi 21. yüzyılda gittikçe artmaktadır. Hukukçuların niteliğini arttırmayı hedefleyen bir "mesleğe giriş sınavı"nda milletlerarası kamu ve özel hukuk alanlarının bulunmaması gözden kaçırılmaması gereken büyük bir eksikliktir. Test şeklinde yapılacağı kanun hükmünde belirtilen sınava ilişkin diğer hususlar, Adalet Bakanlığı'nın çıkaracağı yönetmelikle düzenlenecektir. Bu durumda yazılı sınavın ardından hâkimlik-savcılık sınavlarında olduğu gibi mülakat sisteminin getirilmeyeceğinin garantisi bulunmamaktadır. Mesleğe giriş ve istihdam süreçlerinde önemli bir aşamayı oluşturan mülakat sisteminin uygulanması durumunda şeffaf ve objektif kriterler çerçevesinde güvence oluşturulmalıdır.

Kamuoyunda Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı'nın getiriliş amacına dair hukuk fakültelerindeki öğrenci ve hâlihazırdaki avukat sayıları ile doğrudan ilişki görülmüştür. Bir bakıma hâkim-savcı-avukat üçgeninde hâkimlik-savcılık için sınav söz konusu iken kamu görevi niteliğinde olan avukatlık için staj ile yetinilmesi denge açısından sıkıntılı idi. Ancak sınav ile bu dengenin sağlanma gayesi güdülmediği de açıktır.

Hukuk Fakülteleri Niçin Dönüşmeli?

Talha Erdoğmuş

Sakarya Üniversitesi

Türkiye'de süregelen hukuk krizinin ve tatmin edici düzeyde bir hukuk kültürünün oluşmamasının sebeplerini anlamak için hukuk fakültelerine ve hukuk eğitimine yakından bakmak gerekmektedir. Yükseköğretim Bilgi Sistemi'ne göre 2013 yılında 64 olan hukuk fakültesi sayısı 2020 yılı itibarıyla 83'e yükselmiştir. 2019 yılına kıyasla 2020 yılı üniversite yerleşim sıralamaları açısından hukuk fakültesi tercihleri ciddi bir yükseliş içindedir. Örneğin; 2019 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne (birinci öğretim) son giren öğrenci sıralaması 2019 yılında 7.689 iken 2020 yılında (tahmin edilen) 6.100 olmuştur. Değişim, biraz daha alt sıralarda yer alan okullar açısından daha fazladır. Örneğin; Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne son giren öğrenci sıralaması 2019 yılında 26.671 iken 2020 yılında (tahmin edilen) bu sıralama 17.500'lere yükselmiştir. Dolayısıyla 2020 yılı itibarıyla aday öğrenciler, hukuk fakültelerine ciddi bir teveccüh göstermiştir.

Hukuk meslekleri açısından da ciddi bir artış söz konusudur. TBB'ye göre 2019 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de toplam 127.691 avukat bulunmaktadır. HSK'nın 2019 yılı verilerine göre ise Türkiye'de 14.131 hâkim ve 6.588 savcı aktif olarak görev yapmaktadır. Bu tablo, Türkiye'nin son yıllarda nicel olarak artan üniversite ve hukuk fakültesi sayısıyla paralellik göstermektedir. Hukuk mesleklerinin kamuoyu nezdindeki itibarı bağlamında ise TYAP tarafından gerçekleştirilen mesleki itibar çalışmasına göre 2015 yılı verilerinde 3. sırada olan hâkimlik mesleği 2020 yılında 2. sıraya, 2015 yılında 16. sırada bulunan avukatlık mesleği ise 2020 yılında 10. sıraya yükselmiştir. Bu veri bize hukuk mesleklerinin itibarının yükselişte olduğunu göstermektedir. Ancak bu niceliksel büyüme ve itibari izlenim bizleri yanıltmamalıdır.

Nitelik açısından ise durumu değerlendirmek, nitel verileri aktarmak kadar kolay gözükmemektedir. Türkiye'de hukuk eğitimi, diğer Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde olduğu gibi temelde lisans düzeyinde bir eğitimdir. Bu eğitim, tüm Türkiye'de kalabalık öğrenci mevcutlarının bulunduğu amfi veya sınıflarda tekdüze ve tek yönlü biçimde teknik hukuk bilgisinin aktarımı biçiminde sürmektedir. Ancak müfredat; entelektüel yetkinlik, akademik yazım, araştırma yöntemleri veya mesleki uygulama gibi beceriler kazandırmaktan fersah fersah uzaktır. İstisnaları hariç tutulmakla birlikte hukuk fakültesi mezunlarının kahir ekseriyetinin entelektüel ve akademik yetkinlikleri sınırlı hukuk teknisyenlerine dönüştüğü söylenebilecektir. Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı gibi yeni uygulamalar yoluyla mesleki nitelik ve yetkinliklerin artırılması amaçlanmaktadır. Ancak tek başına bir sınav getirmenin hukuk fakültelerini, çağın dönüşümünü yakalama ve öğrenciyi dönüşümün gerekliliklerine uygun biçimde yetkinleştirme konusunda teşvik etmeyeceği ortadadır. Bir çözüme işaret etmek zor olsa da ilk adım, fakülte kontenjanlarının azaltılması ve yeni dünyanın gereklerine uygun biçimde fakültelerin müfredatlarının çeşitlendirilmesidir. Bir diğer öneri, avukatlık stajının hukuk eğitiminin bir parçası haline getirilmesidir. Bu bağlamda hukuk fakültelerinin diğer sosyal bilimler alanlarına karşı kendilerini ayrıksı biçimde konumlandıran tavrı üzerine konuşmak gerekmektedir.

Toparlamak gerekirse hukuk fakülteleri hâlâ Türkiye'deki başarılı öğrencilerin en üst sıralardaki bölüm tercihleri arasında yer almakta hatta yerini daha da sağlamlaştırmaktadır. Hukuk mesleklerinin itibarına yönelik kamuoyu nezdindeki algı ve öğrenci tercihleri arasındaki paralellik dikkat çekicidir. Bu sebeple bu başarılı insan kitlesinin doğru yönlendirilmesi ve çağın gereklerine uygun biçimde yetkinleştirilmesi, hukuk fakültelerinin şu anda yüzleşmesi gereken en önemli sorundur. Bu yönde atılacak doğru adımlar, Türkiye'nin meseleleri doğru yorumlayabilme kapasitesine sahip ve ideolojik sınırlılıkları aşan vizyon sahibi hukukçuların yetişmesine katkı sağlayacaktır. Türkiye'nin toplumsal sorunlarının çözümüne hukuk eliyle verilebilecek katkının yolu bu dönüşümden geçmektedir. Dönüşüm sağlanamaz ise Türkiye'de hukuk, kronik sorunların sayıklanmaya devam ettiği, ideolojik tartışmaların gölgesi altında hukuk teknisyenlerinin top çevirdiği bir zemin olarak ilanihaye varlığını sürdürecektir.

Avukatlık Mesleği: Genişleme ve Ayrışma*

2019, hukuk mesleklerinin bilhassa avukatlığın akıbetinin yoğun şekilde tartışıldığı bir yıl oldu. Tartışmanın kalkış noktasında konunun taraflarının ittifak ettiğini gördük. Bu bağlamda avukatlık son yıllarda hem gelir hem itibar anlamında kaybetmeye devam eden bir meslek olarak göze çarpmaktadır. Bunun nedeni olarak avukat sayısının ve hukuk fakültelerinin son yıllardaki kontrolsüz artışı sıklıkla ifade edilmektedir. Meselenin arka planındaki orta ve uzun vadeli toplumsal dinamiklerin tartışıldığını ise göremiyoruz.

Mesleklerin toplumsal imajı, gerçeğinden daha yavaş değişir. Avukatlık her zaman dikey sosyal hareketlilik sağlayan bir meslek olmuştur. Hele taşra kökenli önceki kuşaklar için bürokratik seçkinler zümresine mensup hocaların bulunduğu İstanbul veya Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olup cübbe giymek bir tür devlet sermayesinden pay almak, devlet soyluları arasına katılmak demekti. İmaj olarak on yılların cazibesini üzerinde taşıyan avukatlık, bugün hâlâ arzulanan bir meslek olsa da gerçekte 1990'lardan bu yana demografik bir depreme sahne oluyor. Güncel araştırmalarda, yapılmak istenen meslekler arasında hekimlik ve mühendislik gibi ilk sıralarda çıkan avukatlığı alttan alta sarsan depremin şiddeti, mesleğin toplumsal imajını dönüştürecek kadar meslek dışından hissedilmiş değil.

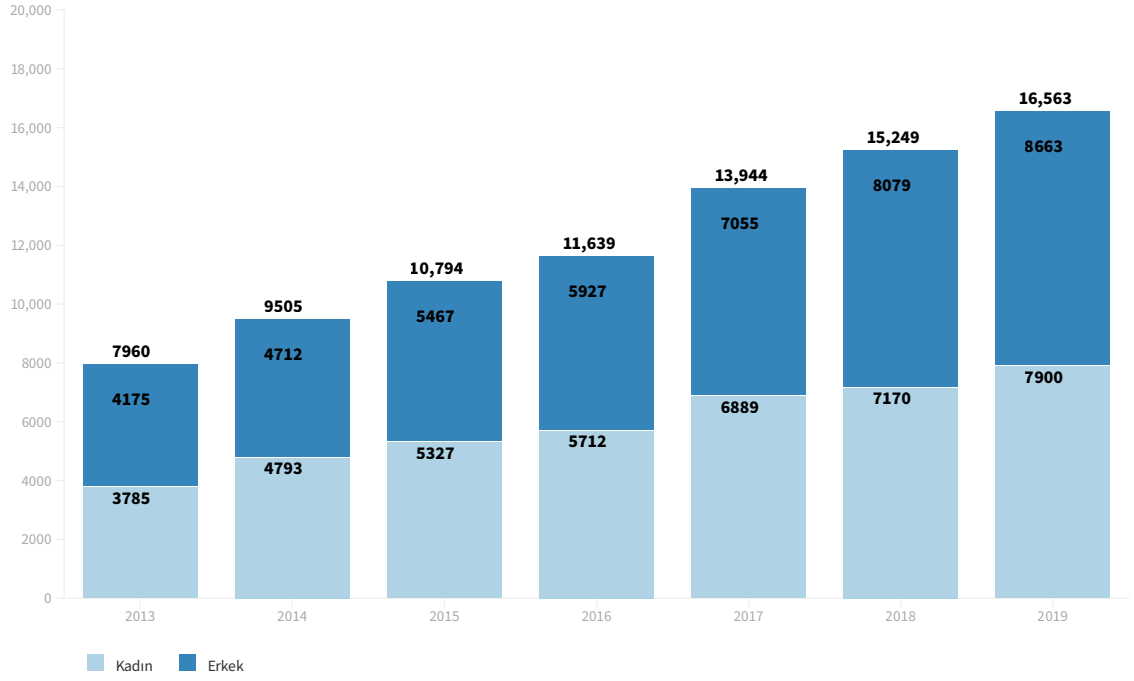

Şekil 44. Hukuk Fakültesi Mezunlarının Artış Seyri

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, 2020

* Bu bölüm Elyesa Koytak tarafından kaleme alınmıştır.

Avukatlık piyasasında tam olarak nasıl bir büyümeden bahsediyoruz? Öncelikle bunu açık bir şekilde tespit etmek gerekir. Gerçekten de son yıllarda hukuk öğrencisi sayısında ciddi bir artış söz konusudur: ÖSYM verilerine göre 2016'dan bu yana hukuk fakültelerinde 61.313 öğrenci yerleşmiştir. Bu her sene yaklaşık 15 bin yeni öğrenci demektir. Önceki yıllarda girmiş olanlarla birlikte bu sene hukuk fakültelerinde toplam 78.988 öğrenci mevcuttur. Barolar Birliği kayıtlarında 2019 sonu itibarıyla 127.691 avukatın bulunduğunu dikkate aldığımızda, potansiyel avukat olarak bu öğrenci kitlesinin büyüklüğü anlaşılmaktadır.

Hukuk fakültelerine giren öğrenci sayısı istikrarını korurken mezun öğrenci sayısında da istikrarlı bir artış söz konusudur. Şekilde görüldüğü üzere 2013'ten bu yana toplam 85.654 öğrenci, hukuk fakültesinden mezun oldu. 2013'te 7.960 yeni hukuk mezunu varken geçen sene bu sayı yaklaşık iki katına çıkarak 16.563'e yükseldi. Lisans düzeyindeki bütün programlardan mezun olanların toplamındaki artış aynı yıllar arasında %20 düzeyinde iken hukuk mezunlarının bu denli büyümesi elbette dikkat çekicidir.

Bu artışın arkasında hukuk eğitimi piyasasının son kırk yılda kademeli şekilde genişlemesi vardır. Özellikle 1992'den itibaren hukuk fakültesi sayısı her sene istikrarlı bir şekilde bir ile beş arasında artmıştır. 2008-2010 yıllarında 24 yeni fakültenin açılması ciddi bir sıçrama demektir: Bu sıçrama nedeniyle 2005'te 30 olan fakülte sayısı sadece yedi sene sonra iki katından fazlasına ulaşmıştır. Nihayetinde hukuk fakültesi sayısı 1989-2019 arasında bir diğer ifadeyle sadece son otuz senede müthiş bir artışla 13,8 katına çıkmıştır (6>83).

Bu noktada şunu unutmamak gerekir: Hukuk mezunu artışını belirleyen hukuk fakül-

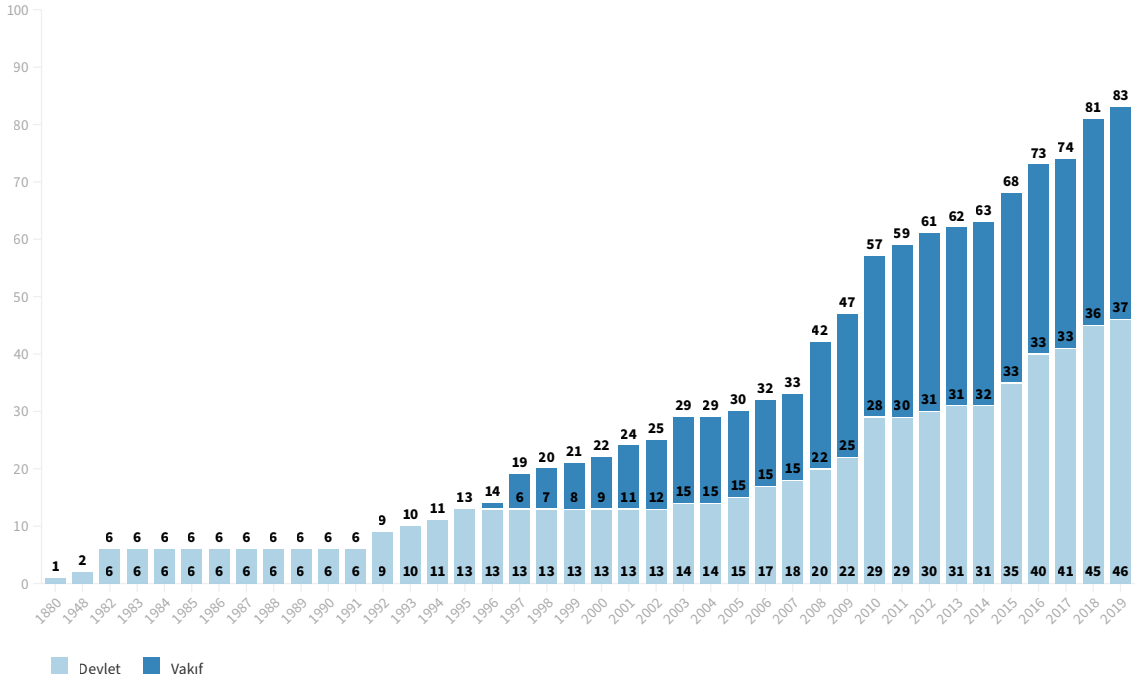

Şekil 45. Kuruluş Yıllarına Göre Hukuk Fakültesi Sayısı

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, 2020

tesi sayısındaki bu artış seyri esasen Türkiye genelinde üniversite sayısındaki artışla mütenasiptir. Yukarıdaki grafikteki her dönüm noktası, üniversite alanının geneliyle uyumludur: 1982'deki artış o dönem sekiz yeni üniversitenin açılmasıyla alakalıdır. 1991-96 arasında ülkedeki üniversite sayısı iki katına çıkarken (29>60) hukuk fakültesi sayısı da iki katını aşmıştır (6>14). 1990'ların ortası hem yükseköğretim genelinde hem hukuk fakülteleri özelinde vakıf üniversitelerinin sahneye çıktığı dönem olarak paralellik gösterir. 2008-2010 arasında hukuk fakültesi sayısında görülen sıçrama da esasen 2005'ten itibaren beş senede toplam üniversite sayısının iki katına çıkmasının (77>148) bir parçasıdır.

O halde avukatlık mesleğine atfedilen güç ve itibar kaybının arkasında Türkiye'de son otuz yılda yükselen üniversiteleşme dalgasının olduğunu görmek gerekir. Bunda hem hukuk fakültesi açmanın gerek şartlar bakımından diğer fakültelere, mesela bir tıbba göre daha kolay olması hem de hukuk fakültesinin en çok rağbet gören akademik birimlerden biri olması etkili olmuştur. Aşağıdaki grafik, hukuk eğitiminde vakıf üniversitelerinin artan ağırlığını göstermektedir.

2013'te vakıf üniversitelerinin hukuk fakülteleri 2.078 mezun verirken 2019'da bunun yaklaşık üç katı yani 6.410 mezun vermiştir. Bir diğer ifadeyle 2013'te hukuk mezunlarının %26'sı vakıf üniversitesi mezunuyken 2019'da bu oran %39'a çıkmıştır. Vakıf üniversitelerindeki akademik kadroların nicel yetersizliği, kâr odaklı eğitim ve öğrenci kitlesinin en azından merkezî sınav ölçüsünde düşük seviyesi gibi etkenler özellikle on yıldan az kıdemli avukatların mesleki niteliğine dair meslek içinde ve dışında şüpheye yol açmaktadır.

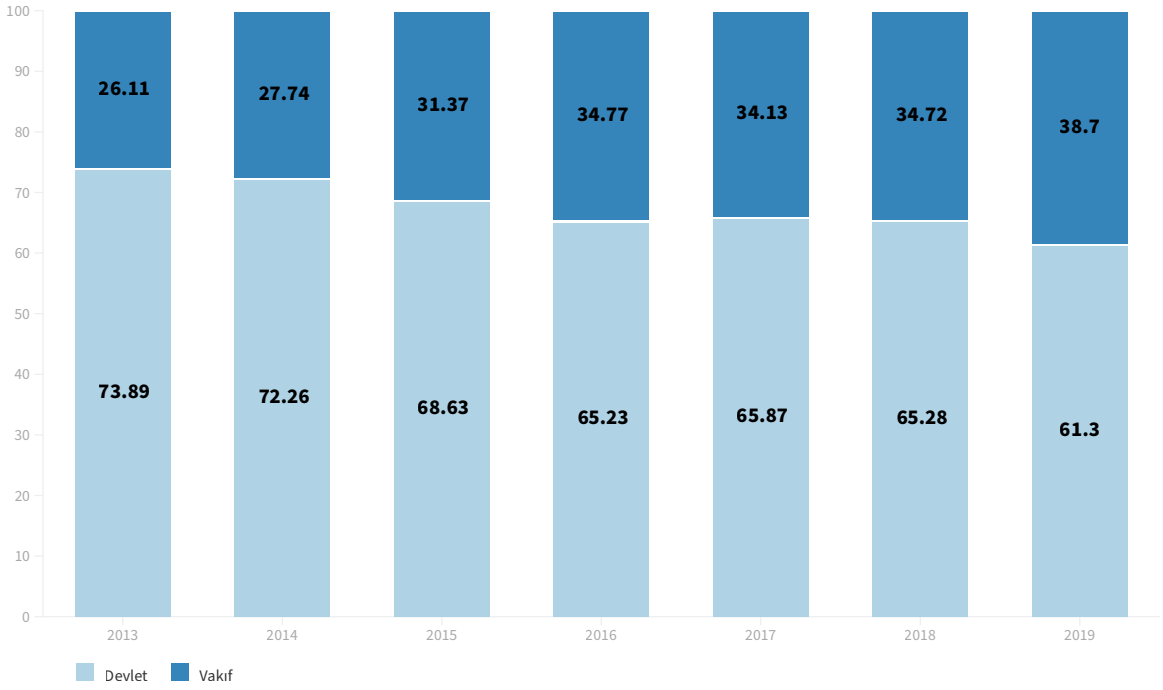

Şekil 46. Üniversite Türüne Göre Hukuk Mezunlarının Yüzdeleri

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, 2020

2019'un Ekim ayında YÖK Genel Kurulu, hukuk fakültelerine girişte başarı sırası şartını 190 binden 125 bine düşürme yönünde karar aldı. Adı konmasa da bu karar doğrudan en düşük puanla öğrenci alan vakıf üniversitelerinin hukuk fakültelerine etki edecektir. Zira 2019 ÖSYM verilerine göre devlet üniversitelerindeki hukuk fakültelerine en düşük 59 bininci öğrenci yerleşmiştir. Geçen sene sıra olarak 125 bin ile 190 bin arasında olup hukuka yerleşen öğrencilerin tamamı vakıf üniversitelerini kazanmıştır.

Fakat bu öğrencilerin sayısı 2019 için hesaplandığında sadece 2.856'dır. Demek ki hukuk fakültelerine girişte bu yeni kısıtlama, bugün 79 bin civarında kayıtlı hukuk öğrencisi olduğu hatırlanırsa pek bir anlam ifade etmeyecektir. Fakülte ve öğrenci sayısı, uzun vadeli üniversiteleşme politikasının bir çıktısı olarak büyüme eğilimindedir.

Bu anlamda 2019'un Mayıs ayında Adalet Bakanlığı tarafından açıklanan yargı reformu stratejisi, hukuk fakültelerinin çıkış kapısında biriken kitleyi dikkate almış görünüyor. Reform Belgesi'nde öngörülen ve Ekim ayında yasalaşan Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı bir tür mesleki istihdam filtresi gibi işleyecektir. Ancak ilk olarak 2020 girişliler için olmak üzere yani 2024'ten itibaren uygulanacak olması ciddi bir gecikme anlamına geliyor. Mevcut avukat sayısının yarısı kadar öğrencinin 2024'e kadar mezun olması yüksek ihtimal.

Diğer yandan Reform Belgesi'nde, hukuk mezunlarının hâkim ve savcı yardımcılığında, adliyelerdeki medya ve halkla ilişkiler bürolarında, noter yardımcılığı ve adli kolluk kadrolarında istihdam edileceği yönünde ifadeler var. Bu, hukuk öğrencilerinde biriken statü ve kariyer beklentisini kamuya yükleyen bir politika. Oysa bürokrasinin son on yılda hukuk

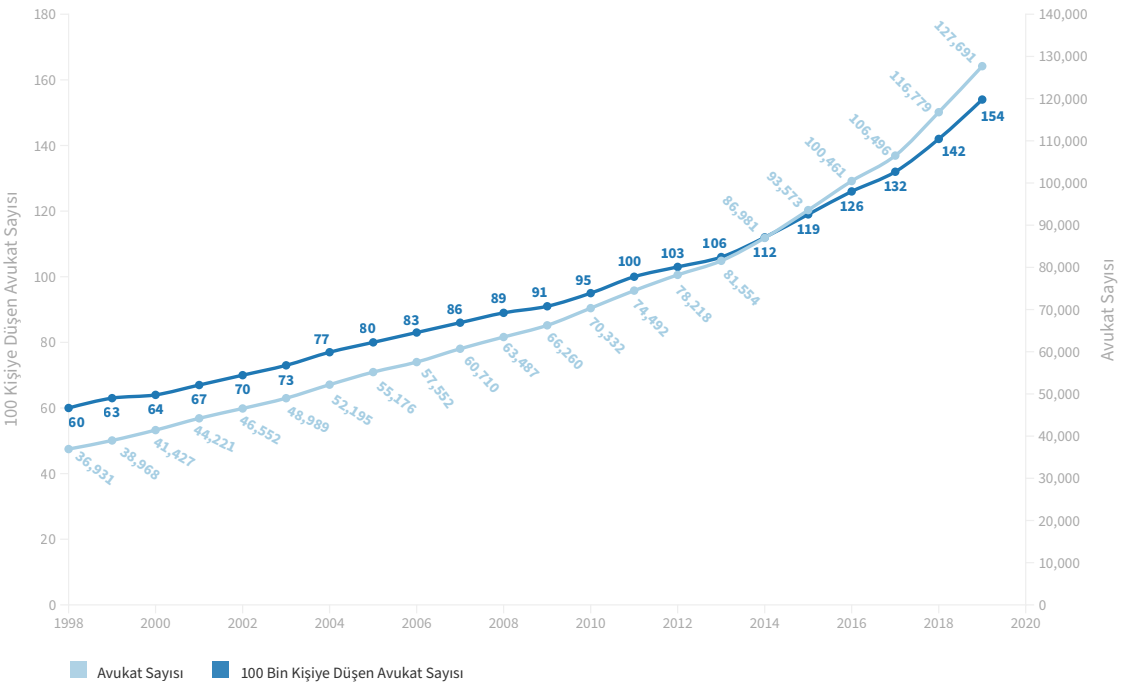

Şekil 47. Avukat Sayısındaki Artış

Kaynak: Türkiye Barolar Birliği, 2020.

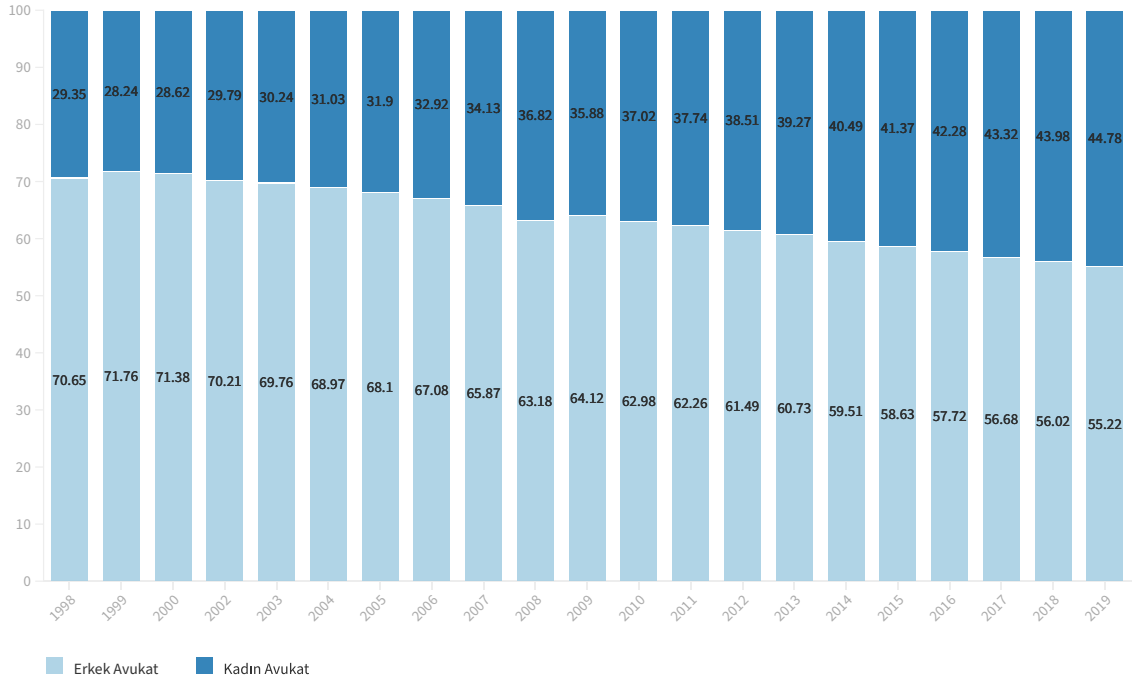

Şekil 48. Yıllara Göre Kadın ve Erkek Avukat Yüzdeleri

Kaynak: Türkiye Barolar Birliği, 2020

mezunlarının oldukça küçük bir kısmını istihdam ettiğini biliyoruz. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre ceza, hukuk ve idare mahkemelerinde toplam hâkim sayısı 2009'da 6.203 iken 2018'de 9.932 oldu. Savcı sayısı da 4.281'den 6.076'ya yükseldi. Bu artışlar elbette yukarıdaki mezun sayılarının yanında pek bir anlam ifade etmiyor.

Dolayısıyla hukuk mezunları avukatlık mesleğine kitlesel ölçekte akın ediyor. Yeni öğrenci sayısının istikrarını koruduğu, mezun sayısının artmaya devam ettiği ve kamu istihdamının şimdilik hayli düşük seviyede kaldığı bir bağlamda avukat emeği piyasası, mesleğe yeni girenlerin aleyhine bir arz fazlasına sahne oluyor.

TBB verilerine göre 1998'de 36.931 olan avukat sayısı 21 senede 127.691 olmuştur. Yıllık artış oranı 2015'te ilk defa %7'nin üstüne çıkmış ve 2019 itibarıyla %9'un üzerinde seyretmektedir. Bu tabloya baktığımızda avukat sayısının kabaca on yılda bir iki katına çıktığını görüyoruz. Bu ciddi bir yükseliş ivmesidir.

Bu yükselişteki önemli bir dinamik ise kadın avukat oranının istikrarlı artışıdır. 2010'lu yıllarda hukuk mezunu kadınların sayısı, hukuk mezunu erkekleri geçmiştir. Toplam avukatların %45'i, 10 yıldan aşağı kıdemli avukatların da %54'ü kadın avukatlardır. 1998-2019 arasında toplam avukat oranı %245 artarken kadın avukat oranı %427 artmıştır. Bu da mesleğin son yirmi yılda kadınlaştığını, en azından erkek-kadın dengesine yaklaşıldığını gösterir.

Diğer yandan Türkiye'de 100 bin kişiye düşen avukat sayısı 1998'de 60 iken 2019'da 154'e çıkmıştır. AB Barolar Konseyi verilerine göre 100 bin kişiye düşen avukat sayısının 2017 yılı için İtalya'da 407, İspanya'da 332, Almanya'da 199 ve İngiltere ile Galler'de 218 olduğunu dikkate aldığımızda bu çok yüksek sayılmaz. Zira Türkiye nüfus bakımından Almanya'dan sonra ikinci sıradadır. Sonuçta Türkiye'deki

avukat sayısı hızlı artsa da nüfusa oranla hâlen düşük seviyede olduğunu da görmek gerekir.

Avukatlığın son yirmi yıldaki büyümesi aynı zamanda yatay bir genişleme anlamına gelir. 1998'te 71 baro varken geçen süre zarfında Ardahan, Bitlis, Düzce, Hakkâri, Kilis, Muş, Siirt, Şırnak ve Tunceli'de dokuz yeni baro açılmıştır. 2019 için toplamda 1.212 avukatı ifade etse de bu yeni baroların Düzce dışında hepsinin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde olması coğrafi ve sosyoekonomik bir genişleme demektir. Bu iki bölgede 1998 öncesinde de var olan ve yirmi senede %912 büyüyen Şanlıurfa gibi baroları hesaba kattığımızda bu genişleme daha da belirginleşir.

Diğer yandan İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki baroların kadın avukat sayısının yirmi senede %579 artması, kadınlaşma dinamiğinin sadece belli bölgelerle mahdut kalmaması bakımından önemlidir. Avukatlığın ülkenin batısındaki büyük şehirler dışındaki bölgelerin yeni kuşakları için nasıl bir toplumsal bütünleşme ve hareketlilik vesilesine dönüştüğü müstakil bir incelemeyi hak eder.

Bütün bu sayılar ve oranlar ne gösterir? Bir yandan son otuz yılın üniversiteleşme dalgasının bir boyutu olarak avukatlık piyasasına arz olan iş gücü büyümektedir. Hukuk eğitimi, devlet üniversiteleri üzerinden geniş halk kesimlerine, vakıf üniversiteleri üzerinden de görece üst sınıflara açılmıştır. Üniversiteleşme politikası hem devlet hem vakıf üniversitelerindeki hukuk fakültelerinin kat kat artmasına neden olmuş, böylece avukatlık mesleğinin sosyal gözenekleri artarak daha geniş bir kapsama kavuşmuştur.

Diğer yandan bu genişleme, meslek içi rekabet ve ayrışmayı derinleştirmiştir. İş gücü arzının hızlı artışı, işveren avukat ve şirketler için ucuz emek anlamına gelirken yabancı dil ve

özellikle bilişim, rekabet ve fikrî mülkiyet gibi alanlarda uzmanlaşma, önem kazanan mesleki sermayeler olarak belirginleşmektedir. Son kırk yılı belirleyen üniversiteleşme politikası sonucunda avukatlık, dar bir zümrenin elinden çıkıp genişlese de mesleğin özgül ağırlığı azalmış ve bilhassa yeni kuşak avukatlar, piyasa şartlarının aşındırıcı etkilerine açık hale gelmiştir.

Ekseni kamu görevinden piyasa rekabetine kayan avukatlık, yerli ve yabancı şirketlerin uluslararası işlemlerine hizmet sunan büyük ölçekli hukuk büroları ile tek başına büro açarak basit ceza davaları üstlenen geleneksel avukat tipi arasında yapısal bir ayrışmaya sahne olmaktadır. Genç avukatların asgari ücrete mecbur kaldığı, işveren avukata ve müvekkile karşı özerkliğin kaybedilmesi, hukukçu emeğinin şirketler nezdinde kolayca ikame edilebilir bir tür teknisyene indirgenmesi sahada görülen önemli bulgulardır. Meslekte yükselme fırsatları azalmakta, mesleki hareketliliğin tavanı alçalmaktadır.

Avukatlığın toplumsal dönüşümü ve mesleki genişlemesi, geçtiğimiz aylarda baroların seçim sisteminde yapılan değişiklik ve tetiklediği tartışmalarla bir kez daha gölgede kaldı. Esasen mesleğin kamusal gücünü ve tekelini temsil eden baro yönetimlerinde hangi sosyopolitik grupların baskın olduğunu açıklamak için hukuk fakültelerinin ve mesleklerinin öteden beri belli sınıf ve zümrelerin konumunu, kimliğini ve imtiyazlarını yeniden üreten mekanizmalar haline nasıl geldiğini uzun uzadıya araştırmak gerekir.

Sonuçta toplum nezdinde muteber ve muktedir bir meslek olarak avukatlığın burada kısaca tasvir edilen hızlı dönüşüm dâhilinde hangi kültürel ve ekonomik ayrışmalara sahne olduğu ve bunun yargı ve siyaseti nasıl etkilediği sosyal bilimsel incelemelere muhtaç görünüyor.

Avukat Gözüyle 2019 Yılında Türkiye'de Hukuka Dair Bir Değerlendirme

Hüseyin Önal

Avukat

Türkiye'de hukuka dair uzun yıllardır süregelen yapısal bazı sorunlar 2019 yılında da devam etmiştir. Uygulamaya yönelik vurgu yapılacak çeşitli hususlar olmakla birlikte dört yıllık meslekî tecrübenin ardından avukatlık mesleği bağlamında önemli ve dikkate değer gördüğümüz bazı hususlara değineceğiz.

İlk olarak hukukçu meslek gruplarının niteliği ve meslekî gelişimi ülkemizde hukuka, konumuz bağlamında da avukatlığa dair önemli bir sorun alanıdır. Avukatlık Kanunu'nda 2001 yılında yapılan ekleme ile uzun süredir çeşitli vesilelerle gündeme gelen ancak henüz uygulamaya geçmeyen avukatlık sınavı, Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı adıyla yasalaşmış ve 2020-2021 akademik yılında hukuk fakültelerine kayıt yaptıran mezunlara uygulanacak şekilde düzenlenmiştir. Ancak mevcut nitelik sorununun nasıl aşılacağı hâlâ bir muamma olarak durmaktadır.

İkinci olarak hukuk fakültelerinden mezun olan öğrenci sayısının yüksek olması sebebiyle giderek artan stajyer ve avukat sayısının verdiği rekabet uygulamada çeşitli sorunlara sebebiyet vermektedir. Bir yıllık staj süresince neredeyse hiçbir özlük hakkına sahip olmayan stajyer avukatlar, artan mezun sayısı sebebiyle staj yapacak ofis dahî bulamamakta; hatta stajyerlerin ücretsiz çalıştırılması giderek yaygınlık kazanmaktadır. Fazla mezun sayısının oluşturduğu rekabet, bağlı avukat ücretlerinin düşmesine ve serbest avukatlar yönünden de düşük ücretle vekalet ilişkileri kurulması gibi durumlara sebebiyet vermektedir. Yine kamu avukatlarının özlük haklarının iyileştirilmesine dair talep ve beklentileri de söz konusudur.

Son dönemlerde dikkat çekici bir diğer nokta, bazı hukukî iş ve işlemlerin avukat veya hukukçu olmayan kişilerin kurduğu danışmanlık şirketleri altında yürütülmesi ve bu tarz oluşumlara yönelik hiçbir denetim ve yaptırım mekanizması işletilmemesidir. Özellikle sigorta hukuku uyuşmazlıklarında çeşitli hukuk dışı yollarla dosya toplamaya çalışan "hasar danışmanlık şirketleri" ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu bağlamında yapılan hukukî hazırlık süreçlerini herhangi bir hukukî unvan, vasıf veya niteliğe sahip olmadan "danışmanlık" adı altında icra eden oluşumlar buna örnektir. Uzun yıllardır adliye karşılarındaki arzuhalcilere yönelik dahî somut adımlar atılmamışken bu yapılara yönelik mücadele yürütülmesine dair beklentiler de giderek azalmaktadır.

Avukatın zamanının erişemediği dosyaları kabul etmemesi Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları'nın 38. maddesinde düzenlenmektedir. Ancak uygulamada çağrı merkezi personelleri ve takip elemanları çalıştırarak yüzbinleri bulan dosyaları yürüten avukatlık ofisleri bir gerçek olarak durmaktadır. Bu fiili durumun denetimi ve Sakarya Barosu'nun bir süredir vurgu yaptığı "dosya kotası" uygulamasının yürürlüğe konulması avukatlık mesleği için önemli bir eşik olacaktır.

Değineceğimiz son husus ise Baroların meslekî sorunlara yönelik genel tavrına dairdir. Yukarıda vurgu yaptığımız noktalar da başta olmak üzere, avukatların sorunlarıyla ilgilenmeyi bırakıp enerjisini ideolojik kavga ve politik tartışmalara yönelten Barolar, inisiyatif almadığı meslekî sorunları politik zeminlere yönelterek bir nevi kaçak dövüşmektedir. Şeffaf mali yönetim, meslekî sorunlara yönelik aktif tutum avukatların Barolardan en önemli beklentisi olarak durmaktadır.

Bir Hukuk Öğrencisinin Gözünden 2019 Yılı Nasıl Geçti?

Musab Osman Öztekin

Hukuk Öğrencisi

Ülkemizde hukukun durumunu değerlendirmeye başlamadan önce cevaplamamız gereken temel bir soru var: "Geçtiğimiz yıl, adil bir hukuk sistemi oluşturma ve gerçekleştirme idealine ne kadar yaklaştık?"

Temel Hakların Sınırı Tartışması

Temel hakların sınırlandırılmasında liberal ve muhafazakâr görüşten hangisinin ağırlık kazandığı hususu belirsizliğini koruyor. Bir yanda hakların kapsamının genişlemesi gerektiği savunulurken öbür yanda kaynağını tecrübeye dayandıran bir anlayış söz konusu. Bu hususta belirsizliği ortaya koyması açısından AYM'nin "Barış Akademisyenleri" kararının önem arz ettiği aşikâr. Kararda, hükûmete yöneltilen birtakım sert açıklamaların, kendi bağlamında değerlendirildiğinde, ifade özgürlüğü kapsamında kaldığı belirtiliyor. İlgi çekici yanı ise kararın 8'e 8 oy ile alınmış olması. Anlaşıldığı üzere yüksek mahkeme üyelerinin dahi hakları sınırlandırma sahasındaki "kafa karışıklığını" çözmekte zorlandığı görülmekte.

Birey/Toplum Eksenli Yaklaşım ve İstanbul Sözleşmesi

Geçtiğimiz aylarda bir hocama şöyle bir soru yöneltmiştim: "Anayasa'mız tarafından bize verilen aileyi koruma yükümlülüğünü, yargı camiası olarak yerine getiriyor muyuz? Aileyi yıkan olguları hukuka uygun görmek, ailenin yıkılmasına açık bir destek değil midir?"

Kendisinden şu cevabı aldım: "Haklara birey eksenli bakışa sahip olan İsviçre ekolünü benimsiyoruz, sahip olduğumuz yasalarla korumayı önceliğimiz: Birey."

Hayretle karşılamıştım. Toplum düzeninin inşasında esas alınan kurallara yönelik yaptığım bir sorgulama faaliyetine "çünkü biz bu ideolojiyi benimsiyoruz" gibi bir cevap alacağımı düşünmemiştim. Zira özgür bir aklın, önüne konan ideolojileri sorgulamadan benimseyeceğine inanmıyordum.

O zaman soralım: "Yiyecek, içecek ve diğer bir ton yaşam aracında yerli ve organik olanı tercih etmeye çalışırken bakış açımız konusunda ithal ve yapay olanda ısrar etmenin sebebi ne olabilir?" İsviçre'nin birey eksenli yaklaşımı, "bölüşürsek tok oluruz, bölünürsek yok oluruz" anlayışına sahip Türkiye toplumu için terakkiye vesile olabilir mi? Elbette keskin çizgilerle bireyci ya da toplumcu olmaktan bahsetmiyoruz ancak perspektifimizi tarihî, sosyolojik ve kültürel gerçekleri de dikkate alarak oluşturmanın nice faydalar barındırdığı inkâr edilemeyecektir.

Yasaları Oluştururken

Bizleri adalete ulaştırması beklenen yasaların çıkartılma sürecinde, sosyolog ve psikologların görüşünün alınması gerekmektedir. Toplum düzeninin inşası, toplumu ve bireyi inceleyen bilim insanlarının katkılarıyla daha meşru ve anlamlı hâle gelecektir. İçerisinde yaşadığımız toplumun adalet anlayışını dikkate almak ve yasaları bu doğrultuda çıkarmak, adil bir hukuk düzeni inşası için en makul yol olarak gözükmektedir.

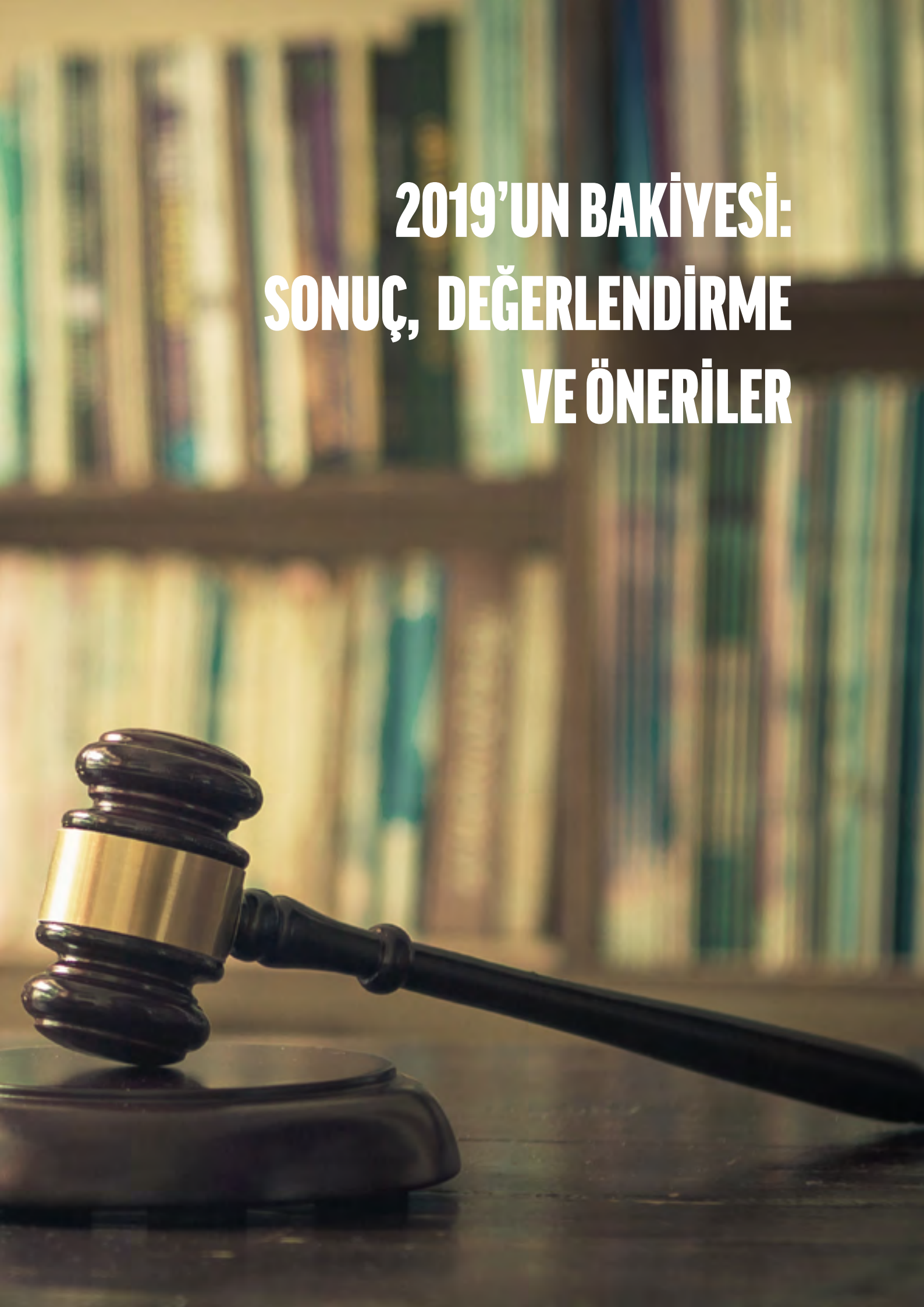

2019'UN BAKİYESİ: SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

2019 Yılında Türkiye'nin İnsan Hakları Karnesi

2019, Anayasa Mahkemesi'nin hem anayasal yargı hem de bireysel başvuru kararlarının dikkatle izlendiği bir yıl oldu. Özellikle insan hakları hukuku bakışının devletin tüm işlemleri üzerindeki düzeltici etkisi kendini göstererek yürütmenin ve yargının insan hakları merkezli kararlar vermesi gerekliliği noktasında işaretler gösterdi. Bu durum, başta adil yargılanma, ifade özgürlüğü ve mülkiyet hakkı gibi temel insan hakkı ihlallerinde dikkat edilmesi sonucunu doğurdu. Özellikle adil yargılanma hakkı bakımından verilen ihlal kararlarının, yargılama adaletine olumlu etkisi olacak ki son yıllarda adil yargılanma hakkı yönünden verilen ihlal kararlarında bir azalma eğilimi görüldü. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru neticesinde verdiği insan hakkı ihlali kararlarını önemsemek gerekir. Verilen her ihlal kararı ve onun neticesinde düzeltici işlev, hukuk devleti olma yolunda bir merhaleyi daha aşmak manasına gelmektedir.

Ulusal insan hakları kurumları olarak Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na yapılan başvuruların artışı ve bu kurumlardan çıkan kararların devlet nezdinde gittikçe artan şekilde dikkate alınması, hukuk devleti için pozitif adımlardır. Özellikle devlet işlemleriyle menfaatleri veya hakları ihlal edilenlerin yargı öncesi bu kurumlar eliyle çözüme ulaşması, devlet-vatandaş ilişkilerinin gelişimi bakımından da olumlu kabul edilmelidir.

Yargının İş Yükü Azalır mı?

Türkiye'de yargının iş yükünün fazlalığı her dönem tartışılan ve çözüme kavuşturulması gereken bir mesele olmuştur. Alternatif çözüm yöntemleri olan arabuluculuk ve uzlaştırmanın her geçen yıl yaygınlaştığı açıktır. Ancak uyuşmazlıkların yargı dışı çözümlenmesindeki eğilimin kısa vadede yansıması özellikle gelen dosya sayısı ve dosyaların ortalama görülme süresi bakımından kendini tam anlamıyla gösterememektedir. Bu sebeple dosyalarda yığılmaların sebep olduğu darboğazların açılmasını sağlayacak daha fazla mekanizmaya ihtiyaç olduğu ifade edilebilir. Bu durumda özellikle uygulamacılar tarafından iş yükü fazlalığının nedenlerinin objektif biçimde teşhis edilip sebepleri ve çözümleri noktasında paydaşların da katkısıyla araştırmalar yürütülmesi gerekir.

Hukuk mahkemelerinde en fazla dosya sayısının veraset konulu olması, adli yargı için önemli bir dosya yükü olarak karşımıza çıkmaktadır. Veraset davalarının yargı dışı çözümlenmesi için farklı mekanizmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Diğer taraftan adli yargıda boşanma dava dosya sayısının ikinci sırada yer alması ve bu sayıda anlaşmalı boşanmanın ilk sırada yer alması, evlilik kurumunun dönüştüğü izlenimini vermektedir. Kutsal olma özelliği yerini sözleşme ilişkisinin ağırlık kazandığı bir statüye bırakmaktadır. Bu bağlamda uzun yargı süreçleri sonucunda gerçekleşen boşanmanın, tarafların anlaşmasına dayalı daha kısa sürede veya özel usuller ile yapılmasını sağlayan hukuki mekanizmalar getirilmelidir.

Adli yargıda arabuluculuk kurumunun işleyişi ve elde edilen sonuçlar umut vericidir. İhtiyari arabuluculukta anlaşma oranının yüksek olmasının ilk görünümü, adli yargının iş yükünü hafifletmesidir. Diğer taraftan dava şartı olarak arabuluculuk dosyaların-

da anlaşma oranının ihtiyari arabuluculuğa göre düşük olması ise bu yolun taraflar bakımından atlanılması gereken bir yol şeklinde kabul edildiği düşüncesini kuvvetlendiriyor. Ancak dava şartı arabuluculukta nihai hedef olan uyuşmazlığı yargı dışı çözerek yargının iş yükünü kısmen hafifletmektedir.

Ombudsmanlık ve özel durumların gerektirdiği hallerde OHAL komisyonu gibi ara mekanizmalar, yargının yükünü hafifletmektedir. Bu mekanizmaların vatandaş nezdinde bilinirliliğinin artırılması ve yaygınlaştırılması önemlidir.

Hukuk Mesleklerinde Uzmanlaşma, Kararın Âdil Olma Niteliğine Etki Eder mi?

Yargının iş yükünü de azaltacağı öngörülen uzmanlaşma, tüm alanlarda sağlanamasa dahi spesifik alanlarda gündeme getirilmelidir. Ticaret hukuku, vergi hukuku, fikrî-sınai, bilişim hukuku gibi alanlar, hukuk bilgisi yanı sıra ticarete, sanata, teknolojiye dair özel bilgi gerektirmektedir. Bu bilgilere sahip olmayan hâkimlerin önünde bulunan bilirkişiye tevdi yolu, basit meselelerde dahi yargı sürecinin uzamasına etki edebilmektedir. Elbette hukuk, bilirkişiye başvurma yolu ile daha adil kararların verilmesini temin etmektedir. Yine benzer hassasiyetle uzmanlaşma da hem bu temini sağlamada hem de yargı süreçlerinin kısalmasında önemli bir adım olacaktır. Ayrıca uzmanlaşma, tercih ettiği alanda çalışan hâkim için şüphesiz bir motivasyon kaynağı da olacaktır.

Asılsız İhbar Sorunu Dikkate Alınmalı

Suç ihbarlarının artışı ve soruşturma açma oranları bakımından üzerinden durulması gereken bir olgu olarak asılsız ihbar meselesi karşımıza çıkmaktadır. Bu olgunun nedenlerine dair çeşitli argümanlar öne sürülebilse de veri temelli gerçek nedenlere ulaşabilmek için disiplinlerarası araştırmalar yapılmalıdır. Zira vatandaşlar tarafından yapılan asılsız ihbarın toplumsal hareketlenmelerden kaynaklı olması söz konusu olabilir. Sonuçlar bakımından ise cumhuriyet başsavcılıklarının kararlarındaki kovuşturmaya yer olmadığına dair karar oranının fazlalığı göz önüne alındığında, suç şüphesine verilen anlamın değiştiği ve soruşturma açmanın kolaylaştığı düşüncesine ulaşılabilir.

Toplumsal Algılar ve Hukuki Bilinç Düzeyi Yargıya Etki Ediyor

Nüfusa oranla kişi başına düşen avukat sayısı yüksek olmamakla birlikte toplumdaki avukat algısı, mesleği doğrudan etkilemektedir. Avukata başvuru, birçok insan tarafından süreç içerisinde değil bir sonuç olarak görülen mahkeme aşamasında gündeme gelmektedir. Bu durum avukatların iş görme imkân ve ihtimalini azalttığı gibi yargının iş yükünü de artırmaktadır. Avukat eşliğinde yapılan bir sözleşme belki de mahkeme ile sonuçlanmayacakken hukuki danışmanlık alınmaması, süreci yargıya taşıyabilmektedir. Yahut yanlış açılan davalar ile hak kayıpları yaşanabilirken iş yükü de artırılmış olmaktadır. 2019 yılı içerisinde yaşanan ve Türkiye'nin gündemine oturan Çiftlik Bank meselesi bu çerçevede düşünülebilir. Bu bağlamda toplumun

hukuki danışmanlık ve çözüm yöntemleri ile ilgili bilgilendirilme faaliyetlerinin artırılması önemlidir.

Toplumsal Hareketlerden ve Araştırmalardan İstifade Edilmelidir

Hukuk; yaşadığı toplum ile yoğrulan, toplumun ve kişilerin davranış şekillerini hem şekillendiren hem de bu davranış şekillerine göre şekil alma arasında dengeyi sağlayan bir yapıdadır. Bu nedenle, toplumdan bağımsız düşünülmesi imkânsız olan hukuk, diğer disiplinlerin çalışmalarından istifade etmeli, adil bir sistemi şekillendirici üst bir bakış açısı geliştirmelidir. Toplumsal hareketlerin gerektirdiği hukuki düzenlemelerin gecikmeksizin yerine getirilmesinin önemi, Olağanüstü Hâl İşlemleri İnceleme Komisyonu'nda açıkça görülmektedir.

Birçok spesifik mesele ile ilgilenen hukuk, bu ilgisi nedeniyle büyük gayeyi gözden kaçırabilecek adımlarla meşgul olabilir. Ceza artırımının çözüm olabileceği düşünülürken artırımın çare olmadığı taciz ile ilgili suçlarda bu bakış açısının kaçırılması büyük bir etkendir. Aile hukuku ile ilgili mevzularda da çeşitlendirilebilecek olan bu parçalı yapı, ailenin dönüşen yapısını gözden kaçırmamayı gerektirirken toplumun değer yargılarını da görmezden gelmemelidir. Bu gibi birçok nedenle hukuk, toplumsal araştırmalara fazlaca önem atfetmeli, bu araştırma sonuçlarını belli bir felsefe içerisinde hukuk sisteminin şekillenmesinde araç olarak kullanmalıdır.

Sosyal Medya Adaleti Sağladı mı?

Hukukun, sosyal medya gibi kitleleri bir anda harekete geçirebilen araçların etkisiyle şekillendirilmemesi gerektiği gibi bu alana tamamen duyarsız kalması da söz konusu olmamalıdır. Suçun ihbarını kolaylaştıran, delillerin karartılmasının önüne geçen sosyal medya, bu bağlamda etkili bir araç olarak kullanılırken karara doğrudan etki etmeye çalışma yönündeki baskı nedeniyle hukuk sisteminde derin yarıklar açabilmektedir. Yıl içinde gördüğümüz sosyal medya baskısı nedeniyle tutuklama kararlarının verilmesi, hukuk sistemini zedeleyici nitelikte olup sosyal medyanın hukuku manipüle etmesine imkân tanımaktadır. Kararda bir hata söz konusu ise yargı sistemi içerisinde çözüme kavuşturulması yönünde bir bilinç oluşturulmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminin Hukuka Etkisi

Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin 2019 yılı bilançosuna bakıldığında, daha önce düzenlenmeyen sadece 5 konuda CBK çıkarılması, diğer CBK'ların ise daha önce yayınlanan ve konusu idari teşkilat ve kamu personeline ilişkin olan konuda olması, sistemin ilk yılı için etkili az ürün çıkaran bir atölye görünümündedir.

24 kararnamenin daha önce çıkarılan kararnameler içerisinde değişiklik yapması, Türkiye'de hukukun parçalı yapısını besleyen bir görünüm arz etmektedir. Kararnameler hazırlanırken kapsamlı çalışma yapılması ve aynı konuda kısa süre içerisinde önemli bir değişiklik gerektirmemesi hususuna dikkat edilmelidir.

Hukuk Fakültelerine Dair Sayısal Veriler, Hukukçu Kimliğinin ve Hukuk Mesleklerinin Olumsuz Yönde Etkilendiği Gösteriyor

Hukuk eğitimi ve hukuk mesleğine dair problemler, artan kontenjanlar nedeniyle devam etmektedir. Hukuk fakültesi mezunlarının büyük bir çoğunluğunun avukat olarak meslek hayatına başlaması, artan kontenjanlar ile birlikte düşünüldüğünde avukatlığı gerek statü gerek maddi gelir olarak etkilemektedir. Stajyer avukatların katlanarak devam eden sorunları bir yığın olarak karşımızda durmaktadır.

Yargı reform paketiyle 4 yıl sonra uygulanmaya başlayacak Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı, hukuk eğitiminde bugüne kadar süregelen problemlerin bir sonucu olarak karşımıza çıktı. Giriş Sınavı'nın yeterli çözüm olmamakla birlikte mesleki niteliği artıracağına inanılmaktadır.

Öğrenci sayılarının artışı, hukuk fakültelerine özgü olmamakla birlikte hukuk fakültelerindeki yetişmiş akademik kadro sayısının azlığı ve hukuk fakültesi mezunlarının hukukun yapıcısı ve uygulayıcı olması, bu sorunu diğer fakültelere nazaran büyütmektedir. Bu nedenle olsa gerek hukuk fakültelerine giriş için gereken baraj daraltıldı. Bu bir adım olmakla birlikte kontenjan sayısının azalması ve belli akademik kadro altında kalan fakültelerin kapatılması gündeme taşınmalıdır. Fakülteler, kamu hukuku-özel hukuk ayrımında kadrolaşmayı sağlasalar da hukukun alt dalları çok çeşitli olduğundan hâlihazırda her bir üniversitede bütün alt dallarda profesör ve doçentin bulunması neredeyse imkânsızdır. Olağan hâle gelen aynı öğretim elemanlarının farklı üniversitelerde ders vermesi, hukuk eğitiminin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Misafir öğretim üyesi olarak bulunan hocalar ile öğrencinin etkileşimi sınırlı bir mekân ve sınırlı bir zamanda gerçekleşmektedir.

Kaynakça

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2019). *Adli İstatistikler*. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf adresinden erişilmiştir.

Anadolu Ajansı. (2019). *TBMM'de 2019 böyle geçti.* https://www.aa.com.tr/tr/politika/tbmmde-2019-boyle-gecti-/1678984# adresinden erişilmiştir.

Engeloğlu, H. Nur. (2020). *Sivil Toplum İçin Yasama Sürecine Katılım El Kitabı*. Ankara: TBMM Basımevi.

HSK. (2012). *Hakimler ve savcılar kurulu istatistikleri*. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/e0a573c2-6b4e-43bb-bb51-a968045002b3.pdf adresinden erişilmiştir.

HSK. (2013). *Hakimler ve savcılar kurulu istatistikleri*. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/e0879002-36d3-41c6-8d71-441bc8646b17.pdf adresinden erişilmiştir.

HSK. (2014). Hakimler ve savcılar kurulu istatistikleri. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/b8ade9d6-bead-45cb-a091-6f14aff6773d.pdf adresinden erişilmiştir.

HSK. (2015). *Hakimler ve savcılar kurulu istatistikleri*. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/f27f2190-0ddb-4c11-ae6e-8e87c50857ed.pdf adresinden erişilmiştir.

HSK. (2016). *Hakimler ve savcılar kurulu istatistikleri*. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/39c8a8cb-7600-4159-933b-48881447f0d4.pdf

HSK. (2017). *Hakimler ve savcılar kurulu istatistikleri*. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/962736e7-d42b-4930-bd91-ec352fea7891.pdf adresinden erişilmiştir.

HSK. (2018). *Hakimler ve savcılar kurulu istatistikleri*. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/5d7f48c3-7f89-4c3d-afc2-03923e3db661.pdf adresinden erişilmiştir.

HSK. (2019). *Hakimler ve savcılar kurulu istatistikleri*. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/a062014e-6b7b-4ff7-bc47-4ba6a4478b6b.pdf adresinden erişilmiştir.

Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı. (2017). *AİHM istatistikleri*. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019140847aihm1.pdf adresinden erişilmiştir.

Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı. (2018). *AİHM istatistikleri*. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019135047ist1.pdf adresinden erişilmiştir.

Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı. (2019). *AİHM istatistikleri*. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/18220201527421%20-%20A%C4%B0HM%20%C4%B0statistik%20DE%C4%9EERLEND%C4%B0RME%20NOTU-2.pdf

Kamu Denetçiliği Kurumu (2014). *Yıllık faaliyet raporu*. https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/2014%20Y%C3%84%C2%B1l%C3%84%C2%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf adresinden erişilmiştir.

Kamu Denetçiliği Kurumu. (2015). *Yıllık faaliyet raporu*. https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/kamufaaliyet_2015.pdf adresinden erişilmiştir.

Kamu Denetçiliği Kurumu. (2016). *Yıllık faaliyet raporu*. https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/kdk-2016-yili-faaliyet-raporu.pdf adresinden erişilmiştir.

Kamu Denetçiliği Kurumu. (2017). *Yıllık faaliyet raporu*. https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/kdk-2016-yili-faaliyet-raporu.pdf adresinden erişilmiştir.

Kamu Denetçiliği Kurumu. (2018). *Yıllık faaliyet raporu*. https://www.ombudsman.gov.tr/idare-faaliyet-raporlari/kdk-faaliyet-raporu-2018/mobile/index.html adresinden erişilmiştir.

Kamu Denetçiliği Kurumu. (2019). *Yıllık faaliyet raporu*. https://www.ombudsman.gov.tr/kdk-pdf/2019-faliyet-raporu/mobile/index.html#p=68 adresinden erişilmiştir.

TBMM. (2019). *Yasama Bülteni* (Sayı No. 3). https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/yasama_bulteni_3_2019.pdf adresinden erişilmiştir.

TBMM. (2020). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi İstatistikler*. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.anabaslik2 adresinden erişilmiştir.

TBMM. (2020). *Yasama Bülteni* (Sayı No. 4). https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/yasama_bulteni_4_2020.pdf adresinden erişilmiştir

Türkiye Barolar Birliği. (2017). İllere göre avukat sayıları. https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/2017-avukat-sayilari-31122017-79803 adresinden erişilmiştir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (2018). İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi raporu. https://www.tihek.gov.tr/insan-haklarinin-korunmasi-ve-gelistirilmesi-2018-yili-raporu/ adresinden erişilmiştir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (2019). *Ayrımcılıkla mücadele raporu*. https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2019/2018_ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1kla_m%C3%BCcadele_raporu.pdf adresinden erişilmiştir

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (2019). *Ulusal önleme mekanizması raporu*. https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2019/2018_ulusal_%C3%B6nleme_mekanizmas%C4%B1_raporu.pdf adresinden erişilmiştir.

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2020). *Yükseköğretim istatistikleri*. https://istatistik.yok.gov.tr/ adresinden erişilmiştir.

Katkıda Bulunanlar

Lütfi Sunar

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sosyolojik teori, sosyoloji tarihi, şarkiyatçılık, İslamcılık, tabakalaşma alanında çalışmaları bulunmaktadır.

Necip Taha Gür

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünden 2010 yılında mezun oldu. İstanbul Üniversitesi'nde Kamu Hukuku alanında 2013 yılında yüksek lisans, 2019 yılında ise doktora derecesi aldı. Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Hafsa Nur Engeloğlu

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2015 yılında, aynı üniversitenin Hukuk Fakültesi'nden 2016 yılında mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku'nda "İdarenin Düzenleyici İşlemleri Kapsamında Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Hâlihazırda TBMM Müşaviri olarak görev yapmaktadır.

Elyesa Koytak

Galatasaray Lisesi'nden mezun olmasının ardından Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü 2013 yılında tamamladı. Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji yüksek lisans programını 2017 yılında bitirdi. 2017 yılından itibaren İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Ali Osman Karaoğlu

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni 2008 yılında bitirdi. 2013 yılında University of London bünyesinde Uluslararası Hukuk alanında master derecesi aldı. Şehir Üniversitesi'nde başladığı Kamu Hukuku doktorasını 2019 yılında tamamladı. University of London ve Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law'da misafir araştırmacı olarak bulundu. Hâlihazırda Yalova Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Abdülkadir Yıldız

2008 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku alanında 2010 yılında tamamladı. 2015 yılında aynı üniversite ve aynı bölümden doktora derecesi aldı. Hâlihazırda Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Cavit Tatlı

2000 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 2001 yılında hâlen bünyesinde İstanbul Barosu'na bağlı serbest avukat olarak mesleğini devam ettirdiği Tatlı Hukuk Bürosu'nu kurdu. 2011 yılında Hukukçular Derneği Genel Başkanı olan Tatlı, 2019 yılında tekrar aynı göreve seçildi. Birçok dergi ve gazetede yazısı bulunmaktadır.

Nihat Bulut

Sırasıyla Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans, aynı üniversitede Kamu Hukuku programında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. Akademik görevlerinin yanında Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHEK) Kurul Üyeliği (2012-2016) yaptı. Genel Kamu Hukuku, İnsan Hakları Hukuku alanlarında çalışmalar yapmakta olan Bulut, hâlen İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Talha Erdoğmuş

2017 yılında İstanbul Şehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini tamamladı. Hâlen Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Osman Vahdet İşsevenler

2010 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku alanında 2013 yılında tamamladı. Aynı üniversite ve aynı bölümden 2019 yılında doktora derecesini aldı. Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Ömer Faruk Erol

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 2010 yılında mezun oldu. Yüksek lisansını 2012'de ve doktorasını 2017'de Marmara Üniversitesi'nde tamamladı. YÖK ve TÜBİTAK destekleriyle Harvard Üniversitesi'nde misafir araştırmacı ve McGill Üniversitesi'nde araştırmacı asistanı olarak bulundu. İbn Haldun Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Ahmet Sait Öner

Serbest avukatlık mesleğini yürütmektedir. Aynı zamanda Adalet ve İlim Akademisi'nin (ADİL) yöneticiliğini yapmaktadır. Hukuk alanında çalışma ve araştırmaları devam etmektedir.

Hüseyin Önal

2015 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. İstanbul'da serbest avukatlık yapmakta; kamu hukuku alanında lisansüstü çalışmalarına ve çeşitli sivil toplum faaliyetlerine devam etmektedir.

Rumeysa Şenoğlu

2019 yılında İstanbul Şehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden tam burslu olarak mezun oldu. Yalova Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü'nde yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. Uluslararası Hukuk, Mülteci Hukuku ve İslam Hukuku alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Musab Osman Öztekin

İzmir Bahçeşehir Koleji'nde okudu. Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi 4. Sınıf ve ICIL (İstanbul Center of International Law) programı öğrencisidir. Çeşitli STK'larda çalışmaları bulunmaktadır.

Şerife Sena Poçanoğlu

Konya Sosyal Bilimler Lisesi'nde okudu. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde 2018 yılında tamamladı. Yüksek lisans eğitimine İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü'nde devam etmektedir. Avukatlık stajını tamamlayan Poçanoğlu, aktif olarak çeşitli STK'larda ve araştırma gruplarında yer almaktadır.

Nisanur Önay

2018 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 2019 yılında başladığı Galatasaray Üniversitesi Kamu Hukuku yüksek lisans programına hâlen devam etmektedir.

HUKUK İZLEME RAPORU 2019

Hukuk, ülkenin gündeminde her zaman kendine yer bulan, toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren ve yaşamın her alanında yansımaları bulunan bir alandır. Bu nedenle, hukukun bütüncül bir perspektifle ele alınması gerekir. Elinizdeki raporda son on yıldaki gidişatı eksene alarak 2019 yılında hukuk alanının durumu ve gelişmeler değerlendirilmiştir. Hukuk alanında yaşanan gelişmeler ve sorunlar kadar ele alınmayan ve ihmal edilen boyutlar da raporda kendisine yer bulmuştur. Türkiye'de hukuk sisteminin problemlerinin çözülmesi için yapılması gerekenlerin dile getirilmesi raporun öne çıkan özelliklerinden biri olmuştur. Bütüncül-sistemsel meselelere işaret edilmeye çalışılan raporda, uzman görüşleri ve alandan paydaşların yazılarına yer verilmiştir.

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

Aziz Mahmut Hüdayi Mh. Türbe Kapısı Sk. No:13 Üsküdar / İst.
ilke.org.tr +90 216 532 63 70 bilgi@ilke.org.tr ilkevakfi